

I. GAL DRZEWIECKA

/ Len
„sedem statočných“

Z. STANISLAVOVÁ

/ Po vychodených
cestičkách

T. REVAJOVÁ

/ Toto v Bratislave
ešte nebolo

BIBLIANA

revue

2

XXIII. ROČNÍK

Cena / 0,70 €

o umení pre deti a mládež

/ 2016

OBSAH

Zuzana STANISLAVOVÁ

PO VYCHODENÝCH CESTÍČKÁCH
(Próza pre deti a mládež 2015) / 1

Ján TURAN

NAŠE M/mladé letá
(Peter Čačko osemdesiatročný) / 14

OCENENIE BIBIANY / 17

Toňa REVAJOVÁ

TOTO V BRATISLAVE EŠTE NEBOLO
(Dni detskej knihy 2016) / 18

Zuzana STANISLAVOVÁ

VÝZNAMNÁ SLOVENSKÁ POETA ČESKEJ
VEDKYNI SVATAVE URBANOVEJ / 25

Svatava URBANOVÁ

PODÍVANÁ V ČESKÉ KNIZE 2015 / 27

Iveta GAL DRZEWIECKA

LEN „SEDEM STATOČNÝCH“ / 34

Milena ŠUBRTOVÁ

LISTY SPOZA MORAVY
(V Česku oceňujú vynálezcze) / 44

Ján KAČALA

O SLUŠÁKOV A PODRAZÁKOV
(Jazyk a štýl v próze Romana Brata
Zlo nemá na kúzlo) / 47

Ľubica KEPŠTOVÁ

ČO SA VYKOTÚLALO ZO ZÁZRAČNÉHO
ORIEŠKA
(IX. ročník festivalu Zázračný oriešok) /
57

Miloš ONDRÁŠ

Poznávanie ako humorný a dobrodružný
zážitok / 60

RECENZIA / 68

Mária Kuderjavá / Katarína Mikolášová:
Bojnickí búbeli

Marian POTROK

BIBIANA vo Veľkej Británii / 70

Ondrej SLIACKY

Európske rozprávky v BIBIANE / 71

Výstavy v BIBIANE / 72

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY. Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava, tel. 02/ 54 41 84 88; IČO 00 682 357

Obálka a typografická úprava: Dušan Babjak

Tlač: DOLIS, s. r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Banšellova 4, 821 04 Bratislava, tel. 02/ 43 41 46 65

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Na prednej strane obálky je ilustrácia Vlada Krála z dvojknihy vydavateľstva BUVIK:

M. Rázusová-Martáková Ako šlo vajce na vandrovkú, na zadnej strane obálky je ilustrácia textu

M. Príbusovej O troch prasiatkach.

Číslo vyšlo v júli 2016

ISSN 1335-7263

Po vychodených cestičkách

(Próza
pre deti
a mládež 2015)

zuzana stanislavová

Rok 2015 sa v produkcii pôvodnej literárnej tvorby pre deti a mládež spočiatku javil ako zdanlivo chudobnejší na umelecké hodnoty než ten predchádzajúci. Jednou z príčin mohlo byť aj to, že k najlepším výkonom sa zaradili knihy, ktoré boli sériovým pokračovaním toho, čo sme tu zaznamenali už v minulých rokoch (sériovosť sa prejavila v hlavných žánrovo-tematických oblastiach: v spoločenskej próze, v literatúre faktu i v autorskej rozprávke a v bájosloví). Inou príčinou mohla byť zasa skutočnosť, že v tvorbe vo všeobecnosti patrili k tomu najlepšiemu publikácie „overených“ hodnôt a postupov. Takže v konečnom dôsledku ročná produkcia neprekvapila nijakou mimoriadnou originalitou či výnimočným umeleckým počínom, ale zato si v najlepších a dobrých opusoch udržala svoj slušný štandard.

HODNOTY UKRYTÉ V KNIŽNÝCH SÉRIÁCH

Zaručenú kvalitu ponúkajú knižné série vo viacerých žánrových oblastiach. Je tu séria príbehov Tone Revajovej o dievčatku Johanke, desiaty zväzok poviedok o deťoch z vydavateľstva Perfekt, séria starovekých príbehov Beaty Panákovej, séria reportážnych rozprávaní Ondreja Sliackeho o zaujímavostiach Slovenska či rozprávok Alexandry Salmely – všetky tieto publikácie potvrdzujú literárne hodnoty, ktoré už poznáme, a potvrdzujú ich tak, ako ich poznáme a ako ich aj akceptujeme.

Toňa Revajová sa vo štvrtom rozprávaní o Johanke (*Johankina veľká rodina*, Slovart) opäť predstavila v pozícii, v akej jej to ako rozprávačke svedčí. Všetdnú každodennosť totiž podáva tak, že nie je nudná, a pritom si vôbec nepotrebuje pomáhať barličkami lacnej exkluzivity. Postavy sú uveriteľné, konflikty presvedčivé, atmosféra v medziludských vzťahoch naplnená porozumením. Johankin život je životom mladého činorodého a láskavého človeka, nie

je však idylou. To iba funguje fakt, že napätia sa dokážu riešiť komunikáciou, rozumným kompromisom, hľadáním ciest k tomu, ako sa veci urobiť dajú, a nie ako sa to nedá. Kamarátstva trvajú, vzťahy medzi blízkymi či voľbou spriaznenými sa vyjasňujú a utužujú. Johanka si definitívne rieši vzťah k otcovi a je uzročená s faktom, že ho má iba na prázdniny. A ak si v každej časti doposiaľ riešila určitú životnú „nedostač“, tentoraz dospela k poznaniu toho, kde sú jej korene, keď na margo ďalšieho potenciálneho sťahovania konštatuje: *„Chcem tu ostať. Už ma nebaví, každý rok iná škola. Každý rok iní spolužiaci“* (s. 144). Revajovej kniha učí čitateľov, ako byť sám sebou, autentickou osobnosťou, ktorej nechýba empatia a tolerancia voči iným. A učí ich to bez dvíhania prsta, vtipne, s úsmevom a s neobyčajnou naratívnu ľahkosťou.

Štandardnú úroveň si udržiava aj poviedková tvorba v zborníku z vydavateľstva Perfekt, ktorá má tentoraz názov *My nie sme žiadne céčka*. V zmysle slov zostavovateľa P. Karpinského zborník „ponúka odraz reality, ktorá je o čosi lepšia a zmierlivejšia než tá skutočná“ (Zrkadlo reality, s. 5). Tentoraz dominuje školská tematika v pestrom diapazóne motívického spracovania. Poviedky presvedčivo vyjadrujú bolesti i radosti dnešného detstva a raného dospievania, svet mladých vo vzájomných kontaktoch i vo vzťahoch s tými skôr narodenými. Škoda len, že po jedinom prelistovaní sa zo zborníka stalo absolútne „šalátové vydanie“.

Ondrej Sliacky v *Divoch Slovenska nielen pre deti II* (Vydavateľstvo Maticy slovenskej) pokračuje v príťažlivom sprostredkovaní faktov

a osobností našej kultúry (tentoraz sa autor viac sústredil na osobnosti). Počíta s dobre vyvinutým bádateľským inštinktom detského čitateľa, preto aj tentoraz predkladá fakty ako malé záhady, kladie otázky, príležitostne čitateľa aj hravo mystifikuje (s čitateľnými indíciami predmetného postupu). Výsledným tvarom je reportážny typ literatúry faktu, ktorá tematizované pozoruhodnosti našej krajiny spracúva z vedeckého a dokumentárneho hľadiska korektne, pričom zvolená metóda predkladania faktov a spôsob ich interpretácie podnecuje zvedavosť čitateľa a mnohokrát až dobrodružnú napínavosť. V rámci svojho výkladu neustále prejavuje osobný autentický záujem o poznávaný fakt a takýto záujem spontánne stimuluje aj u svojho čitateľa. Sliackeho publikácia je z rodu tých, ktoré (spájajúc racionálne podnety s podnetmi emocionálnymi) nielenže šíria vedomosť o faktických hodnotách našej kultúry a histórie, ale formujú aj citový vzťah k nim. Napĺňa tak presvedčenie sociológa (Rollo, 1993, s. 119) o tom, že hoci sa tvorba hodnotí nezaobíde bez racionality, rozhodujúcou mierou sa na nej podieľa emocionalita. V tom zmysle platí, že čím nižšia veková kategória, tým väčší význam má pre poznávanie sveta a formovanie si hodnotových kritérií spájanie faktu s účelne využitou fikciou, s funkčne aplikovanou hravosťou (napríklad i mystifikačného typu), aby sa dosiahla aj vysoká zážitkovosť textu. To sa tu bezpochyby darí.

Ďalšia zo série kultivovane podaných a kongeniálne ilustrovaných kníh *Eros a Psyché. Podľa starovekých gréckych mýtov prerozprávala*

PETER UCHNÁR / *Jozef Tatár: Turčianske povesti II*

Beata Panáková (Perfekt) sprostredkúva detskému čitateľovi mytologické bohatstvo starovekej kultúry. Tento typ knihy je cenný nielen výberom látok (ktoré sú blízke mladým) a štýlom podania, ale aj erudovanými doslovmi adaptátorky príbehu. V tomto prípade Beata Panáková stručne vyložila pojmovú podstatu slova mýtus, ale aj posolstvo tohto príbehu ako obrazu procesu, akým sa mení zalúbenosť na lásku cez náročnú cestu poznania a sebaznania. Zároveň načrtáva kultúrne súvislosti záznamov látky spracovanej v mýte a jej modifikácií. Kniha rozšírila cyklus starovekých príbehov o láske v podaní B. Panákovvej o novú skvostnú publikáciu.

Do radu sérií patrí aj druhý cyklus autorských rozprávok (tentoraz šiestich) o slepom dievčatku Mimi a jej kamarátke Líze v autorstve **Alexandry Salmely** (na motívy Kataríny Molákovvej) *Mimi a Líza 2* (Slovart). V podstate sa tu pokračuje v multimedialnom projekte, na báze ktorého vznikla aj prvá séria. Príbehy dvoch kamarátok sú i tentoraz prežitie v krajine fantázie a rámcované reálnym časopriestorom (obytný dom a jeho obyvatelia, rodinné prostredie), podstatu akcií však tvorí premena, ktorá sa s dievčatkami udeje a na základe ktorej sa ocitnú v inom, imaginatívnom priestore, resp. i čase. Príbehy okrem dobrej zábavy nenápadne sprostredkujú deťom hodnotu priateľstva, rozdielnosť vo vnímaní sveta tých, ktorým chýba jeden zo zmyslov. Akcie dvoch hrdiniek konkretizujú deťom aj podstatu takých pojmov, ako je čas, miera v konaní, osobnostná identita, odlišnosť grafického a Braillovoho písma a pod. Príbehy teda majú všetko,

čo dobrý príbeh má mať: kus dobrodružnosti a napätia, dávku fantázie a imaginácie, kultivovaný jazyk, príťažlivý dizajn a v tomto prípade aj podporu iných mediálnych modifikácií.

KEĎ SA PODARÍ DOBRÁ ROZPÁVKA

Deti milujú rozprávky; aj preto ich v každoročnej produkcii býva tak veľa. Isteže, nie všetky sa vydaria, ale keď to vyjde, vznikne umelecký text, ktorý je zábavný, imaginatívny a nechýba mu ani zmysluplné posolstvo.

Ak v poézii minulého roka k najlepším básnickým zbierkam patrila nová kniha Valentína Šefčíka *Bola raz jedna láska*, potom k najkrajším rozprávkam možno zaradiť rozprávanie **Marty Šurinovej** *Záhada čarovného vajíčka* (Trio Publishing). V rozprávaní o „*najkrajších prázdninách v živote*“ je ako rámec použitý vzťah medzi dospelou Katkou a detským ja-spomínajúcim. Prítomnosť tohto rámca vytvára v príbehoch rozmer ľudskej prítulnosti a porozumenia. Stretávajú sa v nich ľudský aspekt a animálny aspekt a spoločne vytvárajú výpoveď o „okružlosti“ a vzájomnej prepojenosti sveta z hľadiska jestvovania všetkého živého, o potrebe nažívať spolu v harmónii, ale aj o nevyhnutnosti byť v živote aktívnym. Je to zároveň príbeh o domove – o tom, čo ho tvorí a prečo je domov pre každého taký dôležitý. Tematizovaná potreba porozumenia, priateľstva a lásky vyúsťuje do posolstva o tom, že tieto hodnoty môžu žiť len za predpokladu, že si „posilníme srdce“. Vy-

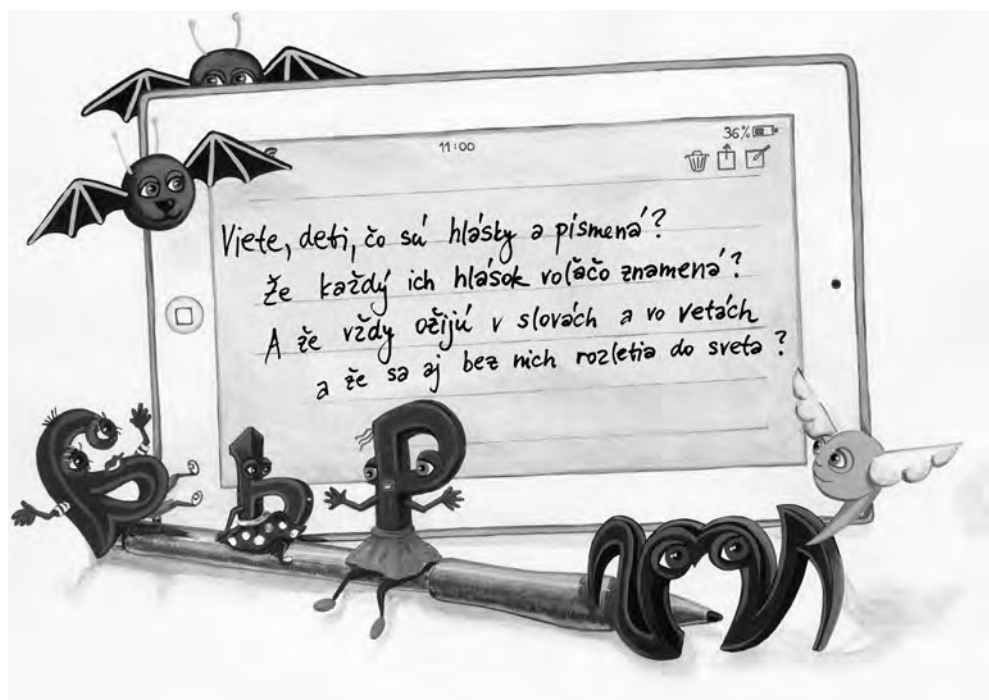
soká miera emocionality v texte je výsledkom imaginovania rozprávania citovou pamäťou. Príbeh má popri lyrickom akcente i jemný príznak dobrodružnosti a nevtieravej komiky (v tomto smere napr. vtipné využitie nárečia v charakterotvornej funkcii). Rozprávka má dobré predpoklady rozvíjať emocionálno-imaginatívne funkcie mladých čitateľov.

Knihy **Márie Lazárovej** majú z hodnotového hľadiska stúpavú úroveň a bývajú vystavané na princípe hravosti; v najnovšej knižke *Adam a čarovná šmykľavka* (Slovart) je to hra s predstavivosťou. Generátorom diania je detská fantázia materializovaná do podoby neviditeľného vtáčka. Fantáziou si malý hrdina kompenzuje pociťovanú absenciu pozornosti zo strany dospelých i rovnako pociťovanú potrebu kamarátov-rovesníkov. V pozadí každého príbehu je zrnko poznania – vecného (o bytostiach a reáliách, ktorých sa príbeh dotýka), aj sociálneho – napr. o tom, že svojim blízkym máme preukazovať lásku; že nás majú radi aj vtedy, ak sú zaneprázdnení starostlivosťou o tých, ktorí v danej chvíli pozornosť potrebujú viac. Do rozprávkových fantazijných výletov po rozličných kútoch Zeme sú funkčne zapracované mýty z jednotlivých kontinentov, na ktoré hrdinu presúva predstavivosť. Rámcovanie fantastických dejov reálnym rodinným svetom a reálnymi detskými starosťami (nemám sa s kým hrať, nemajú na mňa čas) vyústi napokon do zmierlivého riešenia hrdinovej tenzie: uvedomí si lásku najbližších a dôvod, prečo sa mu nevenovali tak intenzívne, ako očakával (malí súrodenci-dvojčatá), ba napokon sa objaví aj nová kamarátka. Možno konštatovať, že autor-

ka sa v rozprávke so ctou vyrovnáva tradičnými metódami s tradičnou problematikou.

Zábavnosť s poznaním zaujíma vo spája prvotina slovenskej autorky žijúcej vo Francúzsku **Viktórie Laurent-Škrabalovej** *Lapinovi z letiska* (Trio Publishing). Pre deti neznámy, a teda atraktívny, zaujímavý je priestor príbehov zajačej rodinky (letisko Charlesa de Gaulla v Paríži). Tento priestor autorka využila na sprostredkovanie drobných informácií o fungovaní letísk (osudy batžín, hluk lietadiel, zvieratá na letisku a pod.), ktoré však vynaliezavo využíva ako motivanty nosných sujetových krokov. Nositeľom zába- vy je spôsob a miera personifikácie zvieracieho sveta, v tom zmysle osudy jednotlivých členov zajačej rodiny a zajačích rodov, ich špecifické znaky, charaktery, vzťahy a záujmy, ktoré sa stávajú zdrojom vtipných zápletiiek a epizód, až kým sa napokon (paradoxným spôsobom) nenaplní cestovateľská túžba jedného z nich (v skutočnosti – kým ich ľudia neodchytiť a neprevezú mimo letiskovej plochy).

Hravosť v tandeme so zmysluplnosťou charakterizuje tiež rozprávkovú knihu **Gabriely Futovej** *Nototo a strašidelná škola Elvíry Múdrej* (Slovart). K erbovým znakom tvorivej metódy tejto autorky patrí ľahká zábavnosť a potvrdzovanie základných hodnôt a istôt detstva; tak to zostalo aj v tomto prípade. Zaujme však onomastická hra: mená postavičiek sú vytvorené na báze vybraných expresívnych výrazov – väčšinou fungujú ako nomen omen (Nototo, Jajka, Hlavaderavá, Pozor, Matičkaskákavá, Mňaporazí a pod.). Hra s jazykom má miestami aj hlbšie

BARBORA PAULOVIČOVÁ / Erik Ondrejčka: Abecedári

než len zábavné ambície. Nonsensová, komická je analógia medzi vyučovaním v škriatkovskej škole a tým, ako školu poznajú detskí čitatelia. Príbehom Gabriely Futovej nechýba rozprávačská svižnosť a napätie, ale ani vtipné pripomenutie hodnôt priateľstva, vzájomnej pomoci, potreby vedieť prekonať samého seba, ak je to nevyhnutné a pod.

KEĎ SA POVIE POVEŠŤ

Keď sa tak povie, nie vždy je o čom hovoriť. V roku 2015 sa však povesti vcelku darilo. Veľmi dobre spracované povesti **Petra Mišáka** a **Petra Vrlíka** *Murárske povesti a príbehy* (Vydavateľstvo Matica slovenskej) sú monotematicky orientované na his-

torky týkajúce sa liptovských murárov. Z hľadiska časového rámca obsiahli obdobie od Veľkej Moravy až do času krátko po prvej svetovej vojne. Príbehy naplňajú charakter žánru a zliterárnenie látok môže byť čitateľsky príťažlivé pre deti aj pre dospelých..

Skúsený tvorca povestí **Jozef Tatár** situoval svoje *Turčianske povesti II* (Matica slovenská) opäť do Turca. V tomto priestorovom rámci ponúkol tematicky pestrý diapazón povestových príbehov: vybrané lokality, tatárske vpády, zbojnícky motív, révaiovský rod, zemiansky motív, typické jedlá a kuchyňu, liečivé rastliny a víno, ba nájdú sa tu aj humoristické povesti. Rozprávania opatril poznámkovým aparátom, ako sa to v projekte *Povestová mapa Sloven-*

ska zvyčajne robí. Povesti sú však pomerne deskriptívne, pre mladého čitateľa pravdepodobne čitateľsky menej atraktívne.

Nová kniha **Igora Válka** *Povesti o slovenských liečivých prameňoch a kúpeľoch* (Vydavateľstvo Matice slovenskej) nadväzuje na jeho predchádzajúcu knihu *Povesti o slovenských riekach* (2013). Tentoraz však majú mnohé texty ďaleko od povestového žánru. Vo viacerých prípadoch sú to vlastne rozprávkové subjekty a jediným príznakom ich „povestovosti“ je to, že autor rozprávkový sujet zakomponoval do rozprávania o historických osobnostiach a ich vzťahu k určitému liečivému prameňu či kúpeľom. Inokedy majú texty zasa skôr podobu črty o vybranej osobnosti našej kultúry, ktorej pobyt sa viaže na kúpele či prameň. Zdá sa, že v tomto prípade sa Povestovej mape Slovenska celkom zadost' neučinilo.

Len slabo zliterárnené sú príbehy **Violy Jakubičkovej** *Slovenské povesti z hradov a zámkov* (Fragment). Látky o hradoch a zámkoch z celého Slovenska (počnúc Devínom, končiac Muráňom, Kežmarským hradom, Krásnou Hôrkou a Spišským hradom) bolo potrebné vtesnať na jednu dvojstranu (vrátane ilustrácie), možno aj to je príčina, prečo sa im neušlo dôkladnejšieho zliterárnenia. Dobré využiteľné môžu byť na hodinách vlastivedy, nemožno však od nich čakať veľký prínos z hľadiska formovania literárnej kompetencie detí.

Ako každý rok, aj v roku 2015 rozšírili ponuku literárnych spracovaní folklórnych látok reprinty, tentoraz najmä *Slovenské povesti Márie Ďuríčkovej* (zost. Ondrej Sliacky, Vy-

davateľstvo Matice slovenskej) a príbehy o animálnych zásvetných bytostiach **Petra Glocka – Viktora Majeríka** *Kráľ hadov, strážca pokladov. Rozprávky zo Zamaguria* (Goralinga), čo je druhá časť súboru, ktorý vyšiel pred štyrmi desaťročiami pod názvom *Vodníkove zlaté kačky*. V posledných rokoch vyšiel tento súbor ako dvojdielna edícia; menovanému titulu predchádzal zväzok *Vodníkove zlaté kačky* (2013), v ktorom sú sústredené vodnícke rozprávky.

TVORBA V KLASICKOM (TRADIČNOM) TÓNE

Každý rok sa objavujú diela, ktoré síce neprinášajú nové impulzy, ale vcelku spoľahlivo naplňajú tradičné kánony tvorby. Do tejto kategórie patria najmä knihy autorov najstaršej generácie, ku ktorej patrí aj **Viera Švenková**. V novej knižke *Anička a Smejko* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov) pokračujú rozprávania o dievčatku, ktoré autorka predstavila už v knižke *Anička múdra hlavička* (2014). V prvom prípade išlo o krátke záznamy pôvabu detskej reči; ibaže epizódkam poväčšine chýbala primeraná miera zliterárnenia a viditeľne z nich „prevísalo“ dospelostné „uveličenie“ nad detskou rečou, pôsobiace ako signál nadradenosti nad malým adresátom. Tentoraz máme do činenia s dôstojnou reprezentáciou žánru rozprávanka, ktorý vo vydarenej podobe nie je v našej literatúre vôbec frekventovaný: Anička je už predškolačka, má maličkého brata Samka a jednotlivé epizódy mapujú obyčajný život dievčatka v láskyplnom priestore rodiny (kto-

rý však našťastie nie je prepíato sentimentálny), súrodeneckej starostlivosti o bračeka, malých objavov a prekvapení až po nástup do prípravky. Autorka autenticky stvárnila detskú dušu i svet detských hier, objavov, tentoraz funkčne a sujetotvorne zapracovala do textu aj detské okazionalizmy. Vznikla tak kniha, ktorá je dôkazom o tom, že medzi najstaršími autormi žijú takí, ktorí sa partnersky dokážu prihovoriť aj dnešnému dieťaťu.

Tradicionalizmus autora nezaprie kniha **Rudolfa Dobiáša** *Perličky na slniečku* (Regent). V antológii básničiek a príbehov pre deti sa môžu ako čitateľsky príťažlivejšie javiť žánrovo pestré prozaické texty (povesti, legendy, rozprávky, poviedky). Užitočné môžu byť najmä v edukácii začínajúcich čitateľov – vďaka primeranosti rozsahu a nenáročnému zašifrovaniu posolstva výpovede.

Do tradičného prúdu prózy patrí prozaický debut pre deti Františka Rojčeka *Neuveriteľné dobrodružstvá uja Fera* (Vydavateľstvo Maticе slovenskej) a v poradí ďalšia kniha Jána Beňa *Timotej a pradedo* (Perfekt). V oboch prípadoch ide o spomienkovo modulované rozprávanie, v ktorom sa zdôrazňuje najmä citová pamäť. **František Rojček** ponúkol príbehy rámcované vzťahom nevlastného dedka, t.j. uja Fera, s dvomi vnúčatami (desaťročný chlapec a osemročné dievča). Dobrodružstvá, vzájomné bitky chlapčenských partíí – nepriateľstvá i kamarátstva – to všetko tvorí nefalšovaný kolorit minulosti, nenápadne konfrontovanej so súčasnosťou. Je to rozprávanie vytvárajúce pred očami čitateľa autentickú atmosféru dávneho detstva, ktoré pohladí dušu najmä au-

torovým rovesníkom; pre súčasné deti môže mať príchut' „dobrodružnej“ minulosti, možno porovnateľnej s tou, akú mal Rázusov Maroško pre autorovu generáciu.

Ján Beňo si pre rozprávanie o minulosti zvolil podobný rámec (komunikáciu s pravňukom), ale v tomto prípade výraznejšie vysunul do popredia prírodu. Kniha zaujme epizódami z rozprávačovho detstva, historkami týkajúcimi sa vzťahu človeka a prírody, ale tiež oživujúcimi našu kultúrnu minulosť. Vzťahový rámec pradedo – pravňuk (a cez nich dedo a otec) sprostredkúva aj citový rozmer ľudských vzťahov. Kniha tlmochí autorov vzťah k prírode a ľuďom a cez rozprávačovo ja-spomínajúce aj posolstvo o potrebe zachovať si pamäť na predkov a rodinné tradície.

HODNOTOVÉ VLNIENIE OBRAZU DETSTVA A DOSPIEVANIA

Príbehov zo života detí a dospievajúcich v roku 2015 veľa nepribudlo a ich hodnotová úroveň je vlnitá.

Z prózy pre najmenších patria medzi najlepšie jednoduché a vtipné príbehy **Marty Hlušikovej** *Až raz budem kapitánom* (Slovart). Komiku detskej prostorekosti, detských myšlienkových pochodov a detských výrokov, keď sa spájajú veci nespojiteľné a vzniká absurdita, využila ako vtipný prostriedok nielen na budovanie príťažlivosti deja, ale aj na jeho sujetové posúvanie. V rozprávaní o kamarátstve, o vzťahu k zvieratám, o detských túžbach (stať sa námorníkom) a potrebe porozumenia zo strany dospelých je trochu clivoty

(mama v nemocnici), ale hlavne veľa lásky, nehy, tepla, radosti a optimizmu. Predčitateľom sú určené aj jednoduché príbehy **Zuzany Štelbaskej** *Zornička* (Albatros). Drobné letné epizódy zo života predškôlčky, jej psíka, mačky, malého brata prejavujú sklon k idyle. Nebadané prechody z reálu do fantázie umožňujú však akoby zblízka poznávať svet zvieratiek, s ktorými sa hrdinka stretne (mravce, osy, krtko, husi a pod.). Okrem už spomenutej sladkastej idyllickosti je problémom textu najmä stavba viet: ich rozsah nerešpektuje fakt, že adresátom je predčitateľ, t. j. že kniha potrebuje mediátora, interpreta, že teda bude recipovaná vo zvukovej podobe.

Príbehy pre starších a dospievajúcich čitateľov sú zastúpené striedmo – v podstate len dievčenským románom. Pre mladšie tínedžerky publikovala **Lena Riečanská** príbeh *Ach, tá Joja!* (Trio Publishing). V obraze dospievania nechýba škola, kamarátstvo – aj tieň nad ním, prekážky s mladšou sestrou, ktoré však v kritickej chvíli neprekryjú poznanie, ako veľmi staršej sestre na malej záleží. Jedným z leitmotívov je motív športu, ktorý mimovoľne vstúpi do života protagonistky, naplní jej život novým zmyslom, na chvíľu zauzlí jej vzťahy s kamarátkami, ale prinesie aj prísľub prvej lásky. To všetko v uveriteľnej podobe ľahkého čítania na úrovni dobrého štandardu, akého nie je v pôvodnej tvorbe pre vekovú kategóriu mladších tínedžerov veľa.

Pomerne melodramaticky je stavaný príbeh len sedemnásťročnej autorky **Danielly Ferkovej** *Tanec pre Luciu Frey* (Slovart). Hrdinka, nádejná a úspešná mladá tanečnica – stredoškôlčka, sa po tragickej smr-

ti otca vracia z Francúzska do Košíc k matke. Väčšia časť príbehu je naplnená utrpením a sebaobviňovaním z niečoho, čo spáchala a čím zavinila smrť otca a ešte niekoľkých ľudí, ktorých mala rada (výbuch plynu, ktorý zabudla pred odchodom z domu vypnúť pod čajníkom); to funguje až do záveru ako sujetové tajomstvo. Melodramatickým scénam utrpenia sekundujú obrazy mátožných snov, prostredníctvom ktorých sa tajomstvo postupne odкрýva. Východisko z tohto stavu nachádza hrdinka v tanci (chodí tancovať do opustenej starej budovy) a láske k staršiemu spolužiakovi (ktorý tam chodí hrať na bicie), ktorému sa zas obesil brat (nemohol sa vyrovnáť so smrťou otca). Zaiste, takéto veci sa v živote stávajú, ale v danom kontexte pôsobia nepresvedčivo, umelo naštylizovane, podobne ako aj domáce prostredie hrdinky: matka alkoholička, ktorá dcére zamedzila komunikáciu s blízkymi vo Francúzsku; jej bohatý partner má odpudzujúci výzor a správanie; absolútna absencia lásky v rodine a pod. Aj niektoré ďalšie postavy sú démonizované (spolužiačka a jej starší brat), resp. idealizované (otec, kamarát z Francúzska). V príbehu je pomerne veľa lacných, sentimentálne literárskych momentov, resp. krokov „na efekt“ (napr. členenie textu prostredníctvom titulov populárnych piesní; je to zaiste originálne, ale súvislosti s textom nie sú príliš čitateľné).

DETSKÝ PRÍBEH „ZLAHKA DOBRODRUŽNÝ“

Po dlhšom čase je tu opäť niečo, čo možno nazvať typickou detskou

detektívkou – kniha **Michala Čierneho** *Záhada uneseného psa. Detektívny prípad pre mladých pátračov* (Tatran). V podstate je to prázdňinový príbeh, v rámci ktorého sa dvaja kamaráti hrajú na detektívov: založia si detektívnu kanceláriu a po mesiaci (príbeh je lokalizovaný do Modry) rozvešajú o tom oznam. Okolo zdanlivo zmiznutého psa a pomerne zjednodušených postáv dospelých sa rozohrá pátranie, do ktorého napokon vstúpi aj polícia a ktoré vyústí do odhalenia nebezpečnej sekty na našom území. Všetko sa nakoniec radostne a šťastne uzavrie, čo len potvrdí fakt, že ide o pomerne naivnú detskú detektívku pre menších čitateľov (okolo deväť rokov) akcentujúcu najmä zábavu, inšpirujúcu sa tak trochu Tromi pátračmi.

Dávku „pátračskej“ dobrodružnosti a ambíciu predovšetkým zabávať majú aj niektoré ďalšie príbehy. Sú napísané ľahkým perom, po čisto remeselnej stránke im niet čo vyčítať, ale zostávajú zjednodušeným a zjednodušujúcim, v tom zmysle aj redukovaným pohľadom na svet detí. Redukovanosť stvárnenia sa týka najmä intenzity preniknutia do detskej duše – a nezachráni to ani množstvo nahromadených atraktívnych motívov. Vzniká tak literatúra „zvláštnych funkcií“ v zmysle funkcie čisto zábavnej. Poznamenáva to text vsadením na jednoplánovosť a prvoplánovosť, takže príbeh prečítate ľahko a rýchlo, aj sa pri ňom zabavíte, ale o dva dni už neviete, o čom to celé bolo. Istotne: právo na jestvovanie majú bezpochyby aj takéto prózy. Rozveselia, čitateľ pri nich zrelaxuje, ale jeho imaginácia nijako zvlášť nezíska. V minulom roku bol tento typ príbehu v tvorbe pre mlad-

ších čitateľov zastúpený napr. knižkou **Gabriely Futovej** *Očko špehúň. Tajný život môjho brata* (Albatros), pre starších čitateľov knihou **Romana Brata** *Zlo nemá na kúzlo. Historky o slušákoch a podrazákoch* (CPress a Albatros). Kým G. Futová sa drží rodinnej tematiky a dokáže snovať napínavý, humorne detektívny príbeh z materiálu tohto prostredia, R. Brat (ako je už uňho zvykom) nahromadí množstvo akútnych spoločenských problémov (šikana, alkoholizmus, domovy dôchodcov atď.), preto mu viac vyhovuje kombinácia rodiny a školy s dôrazom na školu. Ľahké nahadzovanie problémov a zľahčujúce riešenia posúvajú knihy do sféry populárneho, zábavného čítania. Ktovie? Možno v tomto prípade autori iné ambície ani nemali a potom je to primeraný výkon.

HODNOTOVÉ VARIÁCIE „SYNKRÉTNEJ“ ROZPRÁVKY

Početné príbehy sú zo žánrového hľadiska ťažko definovateľné; keďže pracujú s princípom fantastiky, nazvime ich rozprávky. V textoch toho typu, ktorému budeme teraz venovať pozornosť, sa spájajú prvky viacerých žánrov a tie sa niekedy dopĺňajú, ale niekedy si navzájom pre-kážajú.

Žánrovo ťažko identifikovateľná (historicko-dobrodružná, rozprávkovo-povešťová) je knižka **Zuzany Bodovej** *Štiavnickí permoníci* (Erad) o Banskej Štiavnici, štiavnických vrchoch a tajchoch, na pozadí ktorých sa rozvíja rozprávania o podzemnom svete ich „permoníkov“, teda akýchsi správcov. Autorka teda vytvorila paralelný svet bytostí, kto-

ré sa doňho dostali zväčša z ľudského sveta zásahom vládcu Paradajsa. Kompozičnou spojnicou príbehov je permoník Matúš (pôvodne tulák).

Regionálne ukotvená je aj kniha **Kataríny Mikolášovej** *Bojnickí búbeľi* (Vydavateľstvo Maticy slovenskej) so zrejším „propagačným“ zámerom vo vzťahu k bojnickým pozoruhodnostiam. V rozprávaní o imaginárnych bytôstkach Búbeľoch je dominantá dejovosť orientovaná na záchranu zámku, ktorý sa začína prepadávať. V súlade s tým autorka rozširuje príbeh o nové a nové epizódy, v rámci ktorých sa vynárajú stále ďalšie fantastické bytosti obývajúce lokalitu. Do rozprávkového sveta sú začlenené základné (ale skutočne len elementárne) poznatky o reáliách Bojníc (zámok, zoologická záhrada, starodávna lipa, prameň, liečivá voda a pod.), ba mihne sa aj sociálny motív. Menej by možno v tomto prípade bolo viac.

Dobrodružne ladená rozprávka **Diany Mašlejovej** *Tajný cirkus* (Albatros) je situovaná do Paríža, kam sa odoberie rodina s dvoma deťmi (zvedavé dievča, starší brat závislý na tablete). Ubytujú sa v malom hoteli Bonpin – ktorý sa v noci mení na tajný cirkus Dutemple, rovnako ako sa (trocha zvláštny) personál hotela v noci mení na cirkusových umelcov. Do rozprávkového pôdorysu sú zakomponované aj rekvizity romanticko-dobrodružnej prózy (tajomstvo, jeho odhalenie, napravený zlo duch, ľúbostný motív). Naratívne to nie je zlá próza, hoci ide o prvoplánové napätie a sujet je pomerne prekomplikovaný.

Niektoré knihy synkrétného typu majú neskrývaný didaktický rozmer a zámer, ako je to v diele **Zuza-**

ny Csontosovej *Madam ježibaba* (Albatros). Rámec tvorí prázdnotný detský príbeh, koncepciu spojenie parodovanej rozprávky O medovníkovom domčeku s „lekciami“ angličtiny (aj s propagáciou štúdia tohto jazyka). Janko s Marienkou sa známym spôsobom stratia v lese pri zbieraní jahôd netušiac, že prekročili hranicu s rozprávkovou krajinou, a dostanú sa k medovníkovej chalúpke ježibaby. Tá je vykreslená s typicky ježibabími znakmi (dlhý nos s bradavicou, dlhé nechty, strapatá, špinavá) a aj jej pôvodný zámer je identický so zámerom postavy z klasickej rozprávky. Deti sú však z moderného sveta – najprv v nej vyvolajú zvedavosť na iné ježibaby (zo súčasných kníh a filmov), potom chuť vypraviť sa na návštevu za ježibabou do Anglicka, čo je nielen motiváciou nevyhnutnosti naučiť sa angličtinu, ale aj motiváciou ďalšieho sujetu. Deti učia ježibabu angličtinu, pripravujú si pre ňu lekcie a to je vlastne súčasť autorkinho zámeru: hrať sprostredkovateľku poznania cudzieho jazyka. Príbeh je ďalej obrazom o metamorfoze ježibaby na učiteľku angličtiny, vyúsťujúcim do šťastného, hoci dosť banálneho konca (zaľúbi sa do nej riaditeľ školy). Spôčiatku má pomerne dynamické dianie, ale postupne dynamika upadá a v posledných kapitolách už autorka všetko rieši rýchlou deskripciou, čo nemožno pokladať za prednosť tejto žánrovo hybridnej prózy.

Čo sa týka rozprávok **Braňa Jobusa**, ťažko súhlasiť s ich pozitívnym hodnotením, ako ho kedysi predostrel Peter Naščák (2012); ich umeleckú hodnotu nestvorí a nezachráni žiadny fenomén netradičnosti. „Netradičnosť“ v prípade tohto pisateľa

treba skôr čítať ako „banálnosť“, ako to potvrdzuje aj jeho najnovšia próza *Plajko* (Slovart). Tentoraz použil v rozprávke motív korešpondujúci so sci-fi: stroj na sny, pajáca menom Plajko, ktorý sny dokáže materializovať. Dopĺňa to motív zámeny zázračného pajáca so sériovo vyrábanými pajácmi a s tým súvisiace gagy. Posolstvo príbehu (v závere dôkladne explikované) je, že sny si musíme plniť sami. Inak v knihe ide o „tvorenie“ na spôsob pubertálneho vymýšľania, vtipnôstkovania – jednoducho tárania. Ak by toto malo byť považované za literatúru – tak potom za ukážkovo trápny gýč, ktorý sa ukrýva za zaujímavý vizuálny dizajn knihy (ten býva obligátnou súčasťou Jobusových kníh pre deti).

CESTY K VECNÉMU I DUCHOVNÉMU POZNANIU

Jednu z takýchto ciest (Sliacky) sme spomínali v súvislosti s hodnotovými vrcholmi minuloročnej prózy pre deti a mládež. Inú, zameranú na poznávanie jazyka (už menej literárnym spôsobom), reprezentuje **Jozef Pavlovič**. V knihe *Slováci a slová* (Vydavateľstvo Matice slovenskej) pokračuje vo výklade etymológie rôznych vrstiev slovnej zásoby, tentoraz v podstate bez viditeľnejšej príbehovosti.

Na svoju staršiu knihu *Ako sa veci hýbu* (2007) nadviazal **Ivan Turek** publikáciou *Ako veci vidíme* (Edis). Kniha patriaca k literatúre faktu osloví najmä tých, ktorí sa zaujímajú o fyzikálne javy; je to rozprávanie o vlnových procesoch a ich využívaní na zobrazovanie, ale aj o tom, aký spôsob myslenia je efektívny pri skú-

maní sveta. Autor sa usiluje urobiť svoj výklad zaujímavým pomocou kvázidetských (mnohokrát zámerne naivizovaných) otázok.

Trinásť vianočných rozprávání pripravil deťom **Pavol Prikryl** v knihe *S lampášikom do rozprávky* (Karmelitánske nakladateľstvo). Uviedol ich dedikáciou („Všetkým deťom, aby si uchovali tajomstvo Vianoc po celý život“) a rámcovo úvodnou a záverečnou básňou. Autor určite nie je bez talentu; básne majú rufusovskú dikciu a náboženská látka spracovaná v rozprávkach, zobrazujúca princípy dobra a zla, je prežiarená autentickým citom bez prehnaného páťosu. V legendovo, povestovo, rozprávkovu uchopenej látke Vianoc má miesto imaginácia, symbol, ba aj jemný náznak humoru.

Na rozdiel od Pavla Prikryla má kresťansky orientovaný príbeh dvojice autorov – **Marek Domer** a **Juraj Hajkovský** – *Drakobijec. Moja cesta* (o.z. Zaostri na rodinu) otvorene didaktický a moralizujúci charakter zameraný na obraz prekonávania siedmich smrteľných hriechov. Hriechy sú stvárnené ako dračie hlavy, proces prekonávania hriešnosti ako zápas s nimi; do príbehu sú zapracované rozličné symboly a ich metamorfózy, ale fantastika sa nestala organickou súčasťou textu. Nedokázala modulovať priamočiarosť výkladu o tom, čo je to princíp otcovstva, povinnosť otca voči synovi a naopak, ani prekryť stereotypnosť a v podstate amatérstvo tejto prózy.

KEĎ Z TVORBY VZÍDE TRIVIALITA A BRAK

Z roka na rok sa to opakuje: osob-

nosti, ktoré sa pasujú do roly autoriiek pre deti; veď pre kohože je už ľahšie písať... A tak je tu príbeh **Barbory Rakovskej Hrebenok** (IKAR), rozprávka, ktorá chcela byť maľovaným čítaním. Príbeh o hrebeni, ktorý sa dostane do „šuplíka“ obývaného na spôsob mestečka inými kozmetickými potrebami, nie je nijako invenčný ako nápad, sujet je prostoduchý, prvoplánový až otrepaný, používanie zdobenín je pre dieťa jasným signálom dospeláckej nadržanosti, dialógy sú banálne. Na obale sa skvie oznam: „Čítanie s porozumením“. Ale v tomto prostoduchom komerčnom príbehu niet čomu porozumieť, niet čo čítať, leda ak písaná, slová a vety. Úrovňou a hodnotou je tu veľká podoba s knihou **Márie Demitrovej Príbehy z Trdelníkova** (Ottovo nakl.).

Prirodzený detský vzťah k zvieratám využíva **Ivana Havranová** v knihe *Havkáči z našej ulice* (Marenčin PT). Je to cyklus príbehov o psíkoch, situovaný do Devína. Rozprávač je animálny – pes menom Nechajtievrabcenapokoji. Autorka má viditeľne vreľý vzťah k prírode, k zvieratkám – ku psíkom azda zvlášť; ale text je urozprávaný, rozvláchny, hoci miestami aj vtipný. Možno by mu pomohla väčšia naratívna, pravdepodobne aj sujetová disciplína (redakcia): zvážiť rozsah príbehu a každé slovo v ňom použité.

Danuša Dragulová-Faktorová sa aj vo svojej novej knihe *Útok z pomaranča. O hádanke Danke, riekanke Anke a ich krajanke Janke* (Daxe) pohybuje v starých koľajach. Riekanky a prózy sú opäť postavené na toľkokrát použitom hravom princípe s jazykom. Pri hádankách je to v poriadku. Ale prózy, ktorých hrdin-

kami sú tri „dievčatá“, vymenované v podtitule, vníma skúsenejší čitateľ ako rytmizovanú bezduchosť. Autorka sa v podstate prezentuje v podobe, v akej ju poznáme a v akej signalizuje, že má dispozície tvoriť hravý text (prezentuje to v riekankách), ale nepozná estetickú mieru (opäť ako v v predchádzajúcom prípade absentuje tu kompetentná redakcia).

ZÁVER

Minuloročná ponuka pôvodnej tvorby pre deti a mládež bola teda aj tentoraz pestrá a v podstate stabilizovaná – tematicky, žánrovo i hodnotovo. Zostáva len čakať, čo prinesie budúcnosť.

Literatúra

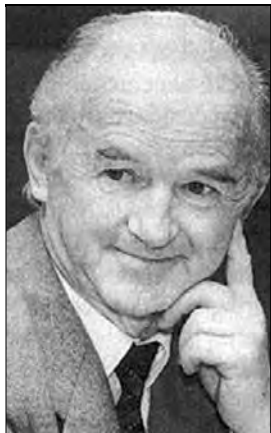
- KARPINSKÝ, P., 2015. Zrkadlo reality. In *My nie sme žiadne céčka. Poviedky pre deti a nástročnéhch*. Bratislava: Perfekt, s. 5 – 6.
- NAŠČÁK, P., 2012. Poetika rozprávok Braňa Jobusa. In Součková, M. (ed.): *K poetologickým a axiologickým aspektom slovenskej literatúry po roku 1989* V. Zborník materiálov z medzinárodnej vedeckej konferencie, konanej 26. – 27. mája 2011 na FF PU v Prešove. Prešov: FF PU v Prešove 2012, s. 411 – 420.
- ROLLO, V., 1993. *Emocionalita a racionalita aneb jak ďábel na svět přišel*. Praha: SLON, 1993. 194 s.

Štúdia vznikla ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA 1/0233/15 Svetová literatúra pre deti a mládež v slovenskom preklade po roku 1990.

Naše M/mladé letá alebo

ján
turan

Peter Čačko
8^{sem}desiatročný

Vydavateľstvo Mladé letá ukulo medzi svojimi bývalými pracovníkmi také pevné a trvalé priateľstvá a zanechalo v nich také hlboké stopy, že pevné jadro vyše stočlenného tvorivého kolektívu sa dodnes stretáva na priateľských spomienkových posedeniach niekedy aj dvakrát do roka. Miestom stretnutí býval Klub slovenských spisovateľov nielen pre svoju kultivovanú duchovnú atmosféru, ale aj preto, že v Mladých letách vždy pracovalo veľa slovenských spisovateľov a prekladateľov, a tak tu mali svoje domovské právo spolu so svojimi kolegami výtvarníkmi a širokým okruhom autorov, lektorov a spolupracovníkov.

Keďže slovenskí spisovatelia o svoj populárny klub prišli, tohto-

ročné stretnutie bodrých „mladoleťákov“ sa konalo na Dunaji v boteli s poetickým názvom Marína. Jarné rozvoňané prúdy veľtoku nám pripomenuli, koľko vody sa prevalilo dolu Dunajom odvtedy, čo sme trávili svoje mladé letá, roky a desaťročia vo svojej milovanej práci, ktorá sa stala pre mnohých celoživotným povolaním, ba aj poslaním. Beh času si čoraz väčšími nostalgicky pripomíname my najstarší pamätníci pionierskych rokov Mladých liet, keď vydavateľstvo sídlilo v dnešnej budove ministerstva kultúry na Námestí SNP spolu s rodiacou sa slovenskou televíziou. K trom dnes najstarším z vyše dvadsaťčlenného pevného jadra, vzdorujúceho času, patria Dušan Roll (1928), Ján Turan (1932), Kvetta Dašková (1935) a pribudol k nim aprílový osemdesiatnik Peter Čačko.

Prišiel do Mladých liet ako 24-ročný sebavedomý mládenec v júli 1960 po dvojročnom učiteľovaní na JŠŠ v Novom Meste nad Váhom. A zakotvil prekvapujúco v redakcii pôvodnej literatúry, ktorá bola preferovanou doménou redaktorov, čo sa už úspešne uviedli svojou vlast-

nou tvorbou i knihami. Jej členmi boli Mária Ďuríčková, ktorá už vydala päť kníh. Eleonóra Gašparová aj pisateľ týchto riadkov mali na svojom konte dve vydané diela. Peter Čačko sa ukázal ako dobre pripravený, teoreticky odborne podkutý slovenčinár s citom pre štýl a nuansy materčiny s prihliadnutím na vek percipienta a hneď stihol absolvovať odvážny odborný spor s poet-

kou Máriou Rázusovou-Martákovou pri redigovaní jej prekladu knihy poézie pre najmenších Františka Hrubí-
na *Slnecný úsmev*. Ja som mal vtedy na starosti tvorbu pre dospelých a Edíciu mladých autorov. Redigoval som debuty Andreja Chudobu *Letokruhy srdca* (1958), Tomáša Janovica *Život je biely holub* (1959) a prelomovú knihu slovenskej poézie od Miroslava Válka *Dotyky* (1959).

A práve som mal na stole rukopis vynikajúcej knihy poviedok zo súčasnosti *My z ôsmej A* od Márie Ďuríčkovej, s ktorou sme v redakcii sedeli vis á vis. Hoci vedúcou redaktorkou bola Eleonóra Gašparová, v redakcii vládla tichá, prísna a náročná autorita letory a odbornosti Márie Ďuríčkovej, ktorá nič neodpúšťala sebe ani kolegom. Na nás, redakčných ucháňoch, si neraz nie neodôvodnene zgustla. Dalo by sa povedať, že nás tak troška aj sekírovala, ale ako by matersky, veď bola takmer o generáciu staršia. V jej očiach sme ešte neboli dostatočne zrelí a pripravení na posvätnú prácu s materčinou, ktorá bola pre ňu všetkým.

Peter Čačko ako nečakane prišiel, tak náhle ho vedenie na čele s novým, vtedy ani nie štyridsaťročným riaditeľom Rudom Moricom povýšilo. Stal sa vedúcim tlačovej redakcie, ktorá mala propagovať rozrastajúcu sa produkciu a ambície vydavateľstva v masmédiach. Ukázalo sa, že práve tento post, a potom ďalšie koncepcne a manažérsky podobné, je to pravé orechové, na čo má Peter Čačko jedinečný organizačný, jazykový a komunikačný talent. A čoskoro potom bol vynikajúcim vedúcim redaktorom exportnej redakcie, ktorá počas troch desaťročí fungovala ako jeden z najvýznamnejších a najdôležitejších článkov vydavateľskej činnosti. Jeho zásluhou sa detská krásna kniha rozletela do celého sveta. A zásluhou jeho osobného šarmu, ale najmä osobnostného a jazykového vybavenia aj diplomatickej spôsobilosti, taktu a neúnavného nadšenia pre túto prácu dnes na štyroch kontinentoch sveta a v mnohých kultúrnych krajinách

a metropolách sveta poznajú deti rozprávkové knihy so slovenskými materskými znamienkami v texte i svetovým výtvarným vybavením.

Peter Čačko zotrval na tomto poste tridsaťjeden rokov. Potom, ako sa sprivatizované *Mladé letá* stali príveskom Slovenského pedagogického nakladateľstva, vystriedal vo vedúcich funkciách ešte niekoľko kultúrnych inštitúcií. Ako šesťdesiatročný, už s nárokom na odpočinku a penziu, stal sa na dlhých deväť rokov riaditeľom Bibiany. Bolo to logickým a prirodzeným vyústením jeho celoživotných aktivít a skúseností v oblasti kultúry. Ukázalo sa, že nikto na Slovensku nemal takú skvelú kvalifikáciu a dispozície na túto prestížnu významnú funkciu ako Peter Čačko. Zúročil v nej to, k čomu sa dopracoval a čo nadobudol v *Mladých letách* pri propagácii a vydávaní slovenskej krásnej knihy pre deti.

Takže manažérsky typ talentu, aký prejavil Peter Čačko už a ešte v *M*/mladých letách, bol z iného a patril do iného sveta, ako bol ten úzky socialistický. Dokazujú to svetové parametre jeho kultúrnych a funkcionárskych aktivít v slovenskej sekcii IBBY.

Výnimočná manažérska osobnosť nielen slovenskej knižnej kultúry, ktorou Peter Čačko bezpochyby je, sa celý život prejavuje aj ako múzicky talentovaný muž. Keby sme si spolu zaspievali „moje mladé letá nezažili sveta“, nebola by to pravda. Ej veru zažili! Ba aj krásy. Tej bolo pri tvorbe slovenskej krásnej knihy v spolupráci s osobnosťami ako Ľudovít Fulla, Albín Brunovský, Miroslav Cipár či Dušan Kállay a desiatkami ďalších toľko, že z nej slovenská knižná kultúra aj my žijeme dodnes.

Svet knihy Praha 2016

V máji tohto roku BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, vystavovala na medzinárodnom knižnom veľtrhu v Prahe. V samostatnom stánku prezentovala kolekciu Ilustrátori ocenení na BIB 2015. Sedemnást prestížnych ilustrácií sa medzi účastníkmi veľtrhu stretlo s priaznivým ohlasom.

Ocenenie BIBIANY

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, sa v dňoch 12. až 15. apríla 2016 zúčastnila na 22. ročníku Medzinárodného knižného veľtrhu v Novom Sade v Srbsku s výstavou Ilustrátori ocenení na BIB 2015. Za účasti veľvyslankyne SR v Srbsku Dagmar Repčkovéj vedenie BIBIANY zoznámilo prítomných, medzi nimi ilustrátorov zo Srbska, Slovinska a Ruska, s činnosťou medzinárodného domu umenia pre deti ako aj s výsledkami jubilejného BIB 2015. Všetci prítomní mali k dispozícii propagačné materiály nielen k výstave, ale aj o činnosti BIBIANY. Porota veľtrhu, ktorá hodnotila ilustrácie výtvarníkov z viacerých krajín, BIBIANE udelila diplom Ocenenie za vynikajúci prínos prezentácie knižných ilustrácií.

Toto v Bratislave ešte nebolo

toňa revajová

Dni detskej knihy – 5. až 8. mája 2016

Čo všetko sa dá stihnúť za tri dni? Dost málo, niekedy aj nič. Alebo napríklad štyridsaťtri podujatí v Zrkadlovom háji, v šiestich pobočkách knižnice, v ôsmich základných školách, vo dvoch ocenených materských školách alebo v Lepšom svete. Prišlo 1077 účastníkov, osem spisovateľov (presnejšie Marta Hlušiková, Tomáš Janovic, Braňo Jobus, Barbara Kardošová, Erik Ondrejička, Beata Panáková, Toňa Revajová a Marta Šurinová), dvanásť výtvarníkov (Ďuro Balogh, Martin Kellenberger, Vladimír Král, Juraj Martiška, Mária Nerádová, Daniela Olejníková, Barbara Paulovičová, Ľubo Paľo, Miroslav Regitko, Katarína Slaninková, Peter Uchnár a Alena Wagnerová). Prišiel aj Animačný expres (Vladimír Malík a Boris Šima), nechýbali knihovníci zblízka i zďaleka...

Ilustrátori boli tohto roku v prevahe (a to ešte ochorela Martina Matlovičová). Napriek tomu, že mali plné ruky práce, niektorých sa mi podarilo „odchytiť“. **Vladimír Král** uznanlivo pove-

dal: „Tieto DDK sú vlastne plné výtvarného života, majú tu výstavy, vernisáže, v programe som videl veľa workshopov s ilustrátormi. Medzi deťmi je o ne veľký záujem a deti sú naozaj veľmi šikovné.“

Juraj Martiška mal tentoraz dva workshopy a vernisáž výstavy. „Dôležitá je pripravenosť zo strany pedagógov alebo knihovníčok. Stane sa, že prídu deti, ktoré nemajú ani potuchy o tom, kam idú a čo sa tam bude robiť. Alebo prídu malé deti, ktoré nepoznajú knižky a to je oveľa ťažšia robota. Rozprávať o knižkách, ktoré nie sú tam, nikdy ich nevideli... Tu sa to nestalo, tieto deti boli veľmi dobre pripravené a boli aj šikovné. Dobré vieme, že deťom sa niekedy veľmi nechce a radšej sedia pri počítačoch.“

„Som rád, že ma pozvali aj na tento 33. ročník,“ hovorí **Miroslav Regitko**. „Sú tu iba ocenení autori a ilustrátori, výber bol veľmi prísny a beriem to ako poctu. Trošku by som očakával viac besied. Predtým sme bývali viac vyťažení, lebo keď nás už niekde majú na tri dni, mali by nás poriadne využiť. Deti na jednej z akcií vôbec nevedeli, kto som, ale keď som povedal, že ilustrujem časopis

Fifík, hneď boli v obraze. Ale o knižkách, ktoré som ilustroval, mali málo informácií. Deti samy málo čítajú a pedagógovia – hoci vedia, kto príde a čo bude robiť – veľmi často si nedajú tú námahu, aby to povedali deťom. Aby si s nimi pozreli vopred nejaké knižky a aspoň jednu prečítali. Keď príde autor, ktorý im chce ponúknuť knihy na predaj, deti nemajú peniaze, lebo im nikto nepovedal, že bude možnosť kúpiť si knihu s veľkou zľavou. Zažil som už veľa besied a vždy je to o tom istom. O príprave zo strany pedagóga. Boli školy, ktoré pred besedou premietali deťom ukážky ilustrácií alebo ich deťom aspoň ukázali v knižkách. Špecifické sú tieto dni tým, že keď sme niekde ďaleko (Košice, Prešov, Prievidza, Poprad, Banská Bystrica), sme tri dni spolu všetci, cestujeme spolu a máme popri práci čas aj na seba. Tento program je nadpriemerne príjemný, ale občas nás bolo len zopár. Mnohí prišli iba na svoju besedu či workshop a potom odišli. Dni detskej knihy, samozrejme, nie sú o tom, aby sme sa my stretli, sme tam pre deti, ale to, že aj my môžeme byť spolu, je príjemný a užitočný bonus. Preto si myslím, že – keď sme tu pre deti – jedna akcia na jedného účastníka denne je málo.“

Tomáš Janovic si spomenie, ako najprv spoznával Petržalku z okna svojej pracovne. „Keď som bol mladý, presťahovali sme sa s manželkou do panelákov vedľa tunela. Pozrel som sa z okna svojej izbičky ponad Dunaj a videl som, že tam začína vyrastať nejaká betónová džungľa. Povedal som si, že keď tam vyrastajú betónové domy, možno tam vyrastú aj betónové stromy a napísal som o tom básničku. Ale teraz vidím, že tie betónové domy sú veľmi pekne vyfarbené, nie sú tu ani betónové stromy, ani betónoví ľudia. Naopak, ľudia sú srdeční a deti úžasne vtipné a milé. Len sa treba s ni-

mi hrať, nie zahrávať. Dnes na besede sa ma opýtal jeden malý chlapec: „Ujo, máte takého priateľa, ktorý vás upozorní, keď niečo robíte zle?“ Povedal som: „Ja som mal vždy len takých priateľov“. A spýtal som sa: „A ty? Máš tiež takého priateľa?“ „Mám,“ povedal hrdlo. „Povie mi, toto nerob, to si urobil zle...“

Marta Šurinová bola na Dňoch detskej knihy prvý raz. Vraví, že nerada cestuje a najradšej je doma. Prišla naozaj iba preto, lebo z Petržalky sa môže večer vrátiť domov a ráno zasa prísť. Ale vôbec jej netrvalo dlho, kým objavila čaro výnimočnej atmosféry. „Teším sa, že som tu, lebo je to úžasné – zoznámim sa s kolegami, ktorých som poznala iba podľa mena, podľa knižiek. Sú tu perfektní ľudia a všetko od dospelých až po deti v triedach to boli bytosti, ktoré sa dohovárali srdcom. A vo všetkom, čo pre nás organizátori pripravili rukami a hlavou, to srdce bolo tiež.“ Marta Šurinová, znalkyňa detí, zvierat a prírody vôbec, si myslí: „Deti sú také. Aký požičaj, taký vráť. Ako sa do hory volá... Skrátka, ako to s nimi vieš. Aj sa najprv tvária unudene, ale niečo im povieš, vzbudíš záujem, a už vidíš tie ohníčky v očiach. Spomínam si na neznáme dievčatko, ktoré mi po besede prišlo povedať: „Bolo veľmi príjemné stretnúť sa s vami,“ a jemne provokujem: „Takže nabudúce do Piešťan už pôjdeš?“

„Určite. Piešťany zvládnem.“

Marta Hlušíková je na Dňoch detskej knihy už šiesty raz bez prestávky, takže má s čím porovnávať. „Keď je to v iných mestách Slovenska, príde autobus plný spisovateľov a výtvarníkov z Bratislavy, takže program je kompaktnejší. Tu je väčšina umelcov domácich, má to inú formu. Tiež príjemnú a podnetnú, ale inú.“ Doma v Rimavskej Sobote má pl-

nú školu detí, ale aj ju prekvapili petržalskí siedmáci. „Mám milú skúsenosť z besedy na Dudovej, tam som mala tri besedy. Boli tam netypickí siedmáci, žiadne pubertálne výkyvy, naopak, samé múdre otázky. Boli tam aj dve dievčatká, ktorých práce som vyhodnocovala pred rokom na Petržalských súzvukoch Ferka Urbánka. Prihlásili sa mi a dokonca si priniesli tie práce dať podpísať. Jedna bola zaujímavá obsahovo, druhá zas kompozične.“

A od čoho Marta Hlušíková na pár dní odišla? „Pracujem na pokračovaní knihy *Neznášam, keď ma hladkajú po hlave*. Čitatelia ma dotlačili. A na jeseň mi vychádza jeden taký zvláštny príbeh. Chcela som niečo milé, jednoduché, hlboké a vtipné a to je strašne ťažké. Dúfam, že sa mi to aspoň trochu podarilo.“

Braňo Jobus je taký svojrázny spisovateľ, že by som ho skoro nazvala úkazom. Na jeho besedách je všetko, len nie nuda. „No nie, nikdy neostanem len pri rozprávaní. Vždy si pripravím ozvučenie. Ku každej knihe mám pesničku. Keď sa stane, že prídu deti nepripravené, čo sa stalo aj dnes, že tá pani učiteľka ani nevie, ktorá bije, tak im zaspievam. Pre deti je to niečo nové. Jasné, že keď prídem a deti poznajú moje knihy, majú pani učiteľku, ktorá sa o to zaujíma, stretnutie má úplne inú úroveň. Ale nič ma neprekvapí. Beseda musí byť dobrá za každých okolností.“ Braňo Jobus práve odovzdal vydavateľstvu knihu *Zvon*. „Trochu sa vymýka z toho, čo som robil doteraz. Choré dievčatko nemá srdiečko, ktoré by bilo ako zvon. Dal som si odliať aj 50-kilový bronzový zvon a na krste budeme vyzvárať.“ A nezaбудne spomenúť, že Slovenská pošta práve vydáva prvú detskú knihu v histórii a tá je jeho. Volá sa *Tajná správa* a je v nej známka. Je to príbeh o poštovom

holúbkovi, ktorý by mal aj v deťoch toto tisícročia vyvolať záujem o zbieranie známok.

Zaujímalo ma aj, ako to všetko vidia domáci z petržalskej knižnice. **Mikuláš Baňák**, zodpovedný vedúci pobočky Prokofievova, na otázku – ako vás to zasiahlo? – bez váhania odpovedal: „Len v tom najlepšom. Mali sme veľké očakávania a všetky sa naplnili. Organizačne sme to zvládli, prišli výborní ľudia, s ktorými sa dobre robí. Spoznal som veľa spisovateľov a ilustrátorov, s ktorými sa bežne nevidám, a nestretol som sa s ničím povýšeneckým. Sú to super ľudia a som rád, že som sa mohol tohto obrovského projektu zúčastniť. Lebo toto v Bratislave ešte nebolo.“

Viera Némethová zas vraví: „My sme miestna knižnica, nemáme nad sebou krajskú strechu. Robíme tisícku podujatí ročne. Spisovatelia a ilustrátori sa u nás stretávajú pri rôznych príležitostiach, ale najviac dvaja, traja. A vyskúšať si trojdňový festival, to bola výzva. Prípravy boli náročné. Ale keď ten deň prišiel, odrazu bolo všetko skvelé. Ako knihovníčka, metodička a čitateľka som všetkých našich terajších hostí vnímala. Nejaká intuícia mi hovorila – a vravela som to aj na koordinačných poradách mojim knihovníkom: Sú to takí skvelí autori, že určite to budú aj dobrí ľudia. A zrazu som videla naživo aj tých, s ktorými som sa nikdy predtým nestretla: Martu Šurinovú, Mira Regitku, Braňa Jobusa. Autori kníh pre deti nie sú ľudia dvoch tvárí. Presne to, čo cítim, keď tie knihy čítam doma deťom alebo keď s nimi pracujem v knižnici, cítim aj pri stretnutí so všetkými týmito výnimočnými ľuďmi. Z týchto troch dní, z týchto zážitkov my v knižnici budeme žiť ešte minimálne tri mesiace.“

Dostávame sa až k vedeniu Miestnej knižnice Petržalka. Riaditeľka **Katarína**

Malí výtvarníci s Alenou Wagnerovou

Zaujaté deti s Miroslavom Regitkom a Jurajom Martiškom

Martin Kellenberger s účastníkmi svojho workshopu

Dve Marty – Hlušíková a Šurinová – na vernisáži ilustrácií Aleny Wagnerovej

Bergerová spomína na zrod festivalu hneď za Dunajom takto: „Boli sme jedným z kandidátov na prípravu Dní detskej knihy 2016 a uspeli sme. Tešili sme sa, ale brali sme to s veľkým rešpektom. Organizačný tím sa stretával už v minulom roku – v BIBIANE aj u nás v knižnici. BIBIANA mi organizačne v mnohom pomohla; už to predtým zažila 32 ráz. Pripravili sme komplexnú informáciu a prostredníctvom riaditeľského aktívu, ktorý zvoláva oddelenie školstva a kultúry na miestnom úrade, sa dostala na školy. V marci, po roku príprav, sme už presne vedeli, kto príde, ozrejmili sme si očakávania, zabezpečili sme všetky potrebné knižky z fondu a dali ich na požičky. Keď budeme hodnotiť, možno by bolo dobré pozrieť sa na festival aj z tej stránky, čo deti a školy od nás čakajú, respektíve vyžadujú, či by ho nebolo treba oživiť novými nápadmi, dať väčší priestor detskej aktivite. A možno by si mali organizátori vopred povedať, či chceme pripravené deti alebo to necháme na rozhodnutie konkrétnych pedagógov.“

„Som veľmi rada, že sme porušili pravidlá, ktoré sme si stanovili pred 33 rokmi, a tento ročník bol výnimočne v Bratislave,“ povedala **Eva Ciferská**, vedúca Oddelenia knižnej kultúry a Sekretariátu Slovenskej sekcie IBBY. Našli sme vynikajúcich spolupracovníkov v Miestnej knižnici v Petržalke, ktorí vynaložili maximálne úsilie, aby celé tieto dni boli dokonale pripravené a aby mnohé podujatia, ktoré naplánovali, prebehli bezchybne. Môj celkový dojem je veľmi dobrý. Mám jedinou pripomienku, aj na seba beriem vinu, že nám vypadla účasť vydavateľov kníh pre deti. Ani predtým sa nezúčastňovali vo veľkom počte, ale práve preto, že tento ročník bol v Bratislave, sa to dalo zorganizovať.“

Prezidentka slovenskej sekcie IBBY **Timotea Vráblová** bola členkou prípravného výboru DDK 2016. „Videla som, že knižnica pracovala veľmi systematicky, a to nielen po manažérskej stránke. Prvý raz v histórii Dní detskej knihy výber autorov mal koncepciu. Nebolo to podľa popularity alebo v štýle „rozhodli sme sa, že príde...“ Petržalská knižnica dlhodobo pracuje s najlepšimi knihami jar-leto-jeseň-zima, a tak tohtoročných Dní detskej knihy sa zúčastnili iba autori a výtvarníci, ktorí v roku 2015 získali ocenenia BIBIANY a Slovenskej sekcie IBBY.“

Dalo by sa očakávať, že po otvorení podujatia si taká prezidentka už len užíva plody dobre vykonanej práce. Chvíľu posedí na niektorej besede, nakukne do tvorivej dielne jedného z výtvarníkov... Opak je však pravdou. Nikam sa nedostala, lebo v kľúčovom čase prebiehal seminár, ktorý organizovala – *Na ceste s detským čitateľom/k detskému čitateľovi*. Zúčastnilo sa ho 46 knižníkov z Bratislavy, Galanty, zo Žiliny, z Prievidze, Bojníc, Galanty, Levíc, Rimavskej Soboty...

Treba si teda naozaj hľadať cesty k detskému čitateľovi? „V ostatných rokoch sa veľa hovorí o budovaní komunitných knižníc, ale byť k čitateľovi ústretový už nestačí. Mamička príde, dieťa sa zatiaľ môže pohrať s hračkami – a čo ďalej? Kríza je taká veľká, že treba čitateľa vziať a priviesť ku knihe. Preto bol názov seminára alternatívny. V prvej časti, ktorá sa volala Ihrisko čítania, sme sa zamerali na môj projekt v rámci OZ Fanfáry. Ukázali sme, ako sa dá pracovať s batoliatami a už v ranom detstve vytvárať návyk na čítanie. Na projekt batoliat a predškolákov som si pozvala Gabiku Dittelovú, ktorá napísala škôlkarskú *Knižku pod vankúš*, a pracovali sme s ňou tak, ako svojho času v škôl-

kach. Druhým hosťom bola tanečníčka Viera Sádovská. Takže knihovníci nestrávilí celý seminár na stoličkách. Zatancovali sme si. Ukázali sme si, ako deťom pomáhamo porozumieť, čo je vnútorná sila človeka. Robili sme napríklad Cínového vojačika, ktorého všetky deti dôverne poznajú. Stáli sme na jednej nohe – a medzi knihovníkmi to malo rovnaký úspech ako medzi deťmi zo základných škôl. Toto im dovoľí naplno precítiť pohyb alebo vyskúšať si situáciu niekoho iného. Potom sa na seminári prezentovali *Mama, tata, čítajte s nami* a Jana Michalová z BIBIANY s projektom na motívy knihy Juraja Kuniaka *O stratej rukavičky*. Veľmi inšpiratívne boli informácie o práci hostiteľskej pobočky Miestnej knižnice Petržalka na Prokofievovej, ktorá sa usiluje orientovať na tínedžerov, najmä o projekte *Vstup, vyber, vypožičaj*. Vymysleli systém, ako zaujať tieto deti rôznymi žánrami a dovoľia im, aby prostredníctvom nálepiek vyjadrili svoj názor. Videli sme, ako to funguje. Pobočka má nálepky, ktoré deti dávajú na knihy. **ODPORÚČAM alebo UŽ BY SOM JU NEČÍTAL.** Stane sa, že dieľo má tri záporné nálepky – a potom sa nájde niekto, kto to prelomí a presvedčí, že kniha je dobrá.”

Timotea Vráblová je aj „mamou“ *Čitateľskej olympiády*. Tá tohtoročná sa uskutočnila po štvrtý raz a už na prvý pohľad bola iná ako tie predchádzajúce. Aspoň podľa toho, že súťažiacim prišlo držať palce pol školy (alebo aj celá). „Malo súťažiť dvanásť detí, súťažilo osem. Mali si prečítať *Analfabetu negramotnú* od Jána Uličianskeho a aj prečítali, len... Niekedy to tak býva: Deti si myslia, že tú knihu prečítali, ale potom zistia, že je to úplne iná kniha. Zasa sa raz ukázalo, že deti majú chudobnú slovnú zásobu a problémy s hlasným čítaním.” Potom sa však niečo stalo. „Rozpráva-

la som im, ako skúšam študentov. Napríklad im dám úryvky z detských kníh a musia ich poznať. Deti hneď navrhli pani učiteľke, aby sme to spolu urobili v škole. Pointa je v tom, že dostanú tri knihy na čítanie – dosť hrubé. Pani učiteľka povedala – ale veď už odo mňa odchádzate. A deti naliehali, že to chcú ešte stihnúť do prázdnin. Povedala som, že pre mňa je to veľa práce, takže mi musia podpísať, že knihy prečítajú. Podpísali. Verím, že aj prečítajú. Mimochodom, dostali *Skelliga* Davida Almonda, *Johanku v Zapadáčiku* Tone Revajovej a *Tajomstvo čierneho dvora* Jána Uličianskeho.”

„V Bratislave to malo určité špecifiká,” hovorí riaditeľ BIBIANY **Peter Tvrdoň**. „V podstate všade majú Dni detskej knihy vysokú spoločenskú úroveň, tu sa dá povedať, že mali najvyššiu. Na otvorení bol starosta, ktorý potom aj prijal účastníkov, prišiel štátny tajomník ministerstva kultúry... Malo to taký iný level... Navštívili sme Lepší svet, obdivuhodné moderné zaradenie pre mentálne znevýhodnených ľudí. Zážitkom pre mňa bola napríklad beseda Braňa Jobusa. On to s tými deťmi vie. Začne rozprávať o knižkách, odrazu sa pozrie na dievčatko a povie: „Jéžiš, ty máš pekný copček, do ty ho pléťel?” Nikdy to nebude tak, že v triede je 40 detí a 40 detí číta. Každého baví niečo iné. Ale mám z toho celého dojem, že predsa len čítajú viac. Keď som nastupoval do Mladých liet, mal som dvadsaťšesť a prvý raz som videl Ruda Morica. Veľmi dobre si viem predstaviť, aký je to pre deti veľký deň, keď naživo stretnú svojho obľúbeného spisovateľa alebo ilustrátora.”

Foto autorka a archív Miestnej knižnice Petržalka

Významná slovenská pocta českej vedkyni

Svatave Urbanovej

Medzi aktivity Slovenskej sekcie IBBY a BIBIANY patrí popri početných ďalších udeľovanie ocenenia za šírenie slovenskej detskej knihy v zahraničí – Plaketa Ľudmily Podjavorinskej. 20. apríla 2016 na literárno-vednej konferencii na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave bolo toto ocenenie slávnostne udelené prof. PhDr. Svatave Urbanovej, CSc., riaditeľke Ústavu pre regionálne štúdiá FF OU a členke Katedry českej literatúry a literárnej vedy tej istej univerzity.

Literárna historička, teoretička a kritička Svatava Urbanová je absolventkou odboru český jazyk a španielsky jazyk na Filozofickej fakulte Univerzity Palackého v Olomouci, ale celou svojou profesijnou dráhou je spojená s Filozofickou fakultou Ostravskej univerzity v Ostrave.

Jej bádateľskou doménou je súčasná česká literárna tvorba – najmä tvorba pre deti a mládež, regionalistika (v tomto smere realizovala rozsiahly výskum na Ostravsku) a v ostatnom čase jej učarovala i sociológia literatúry. Okrem toho má mimoriadne vyvinuté výtvarné cítenie, a tak sa jej srdcovou záležitosťou stal nielen text pre deti a mládež, ale výtvarná stránka knihy ako celok, výtvarno-textové typy kníh (leporelo, komiks, albumy), ba blízko má aj k fotografii. Jej záujem o literatúru pre deti a mládež presahuje český národný kontext, a to najviac práve smerom k literárnej tvorbe na Slovensku.

Predovšetkým pripomeňme oblasť, za ktorú jej bola udelená Plaketa Ľudmily Podjavorinskej: propagácia slovenskej detskej knihy v zahraničí. Svatava Urbanová bola v tomto

smere aktívna hlboko pred rokom 1989, ešte v časoch intenzívnej spolupráce medzi vydavateľstvami Albatros a Mladé letá a v spoločnej sekcii IBBY. V súčasnosti má veľkú zásluhu na tom, že najkvalitnejšie slovenské detské knihy a slovenský kontext detskej literatúry vstupuje do povedomia českej kultúrnej verejnosti. Deje sa tak jednak jej vlastnou organizačnou a publikačnou aktivitou, jednak spoluprácou so slovenskými kolegami, ktorým ponúka publikačný priestor. Živo sa zaujíma o dianie v slovenskej detskej literatúre a má úctyhodný prehľad o jej hodnotách; aj preto v českom prostredí pôsobí ako autorita a expertka na slovenskú tvorbu. O jej radu a názor sa odborníci v Čechách uchádzajú pri zaradovaní slovenských autorov a textov do nadnárodných prehľadov, resp. pri rozhodovaní o výbere slovenských textov na preklad a ich publikovaní.

Okrem spomenutých foriem propagácie je osobnosť prof. Urbano-

vej pre slovenskú detskú knihu mnohonásobne inšpirujúca aj v iných smeroch: ako lektorka a recenzentka knižných prác, štúdií a statí slovenských autorov; ako posudzovateľka grantových projektov slovenských kolegov, týkajúcich sa detskej literatúry; ako členka redakčnej rady slovenského vedeckého časopisu zameraného na detskú literatúru či členka odborovej komisie doktorského štúdia; ako vítaná účastníčka a podnetná diskutérka na vedeckých podujatiach na Slovensku, ktorá svojím bystrým úsudkom dokáže nenápadne odкрývať nové bádateľské horizonty v literárnej tvorbe pre deti a mládež.

Osobnosť Svatavy Urbanovej je dôkazom toho, že slovenská a česká literatúra majú k sebe stále blízko, kultúrne i jazykovo. Vďaka takým osobnostiam, ako je ona, vedia o nás v zahraničí i prostredníctvom literatúry pre deti a mládež.

ZUZANA STANISLAVOVÁ

Literárna, ilustračná a dramatická tvorba pre deti a mládež v roku 2015

Pod týmto názvom sa 20. 4. 2016 na PdF UK v Bratislave uskutočnila celoslovenská konferencia o tvorbe pre deti a mládež. Usporiadala ju Slovenská sekcia IBBY, BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, a Katedra SJaL ÚFŠ PdF UK. Referát o stave beletristickej tvorby predniesla Z. Stanislavová. Ilustračnú tvorbu analyzovala I. Drzewiecka, tvorbu mediálnu A. Mitrová. Pod názvom Rok Alice a Ofélie L. Dzadíková zhodnotila produkciu slovenských divadiel adresovanú deťom. Príspevok analyzujúci jazyk a štýl najnovšej prózy Romana Brata Zlo nemá na kúzlo predniesol Ján Kačala. Súčasťou konferencie bolo udelenie Plakety Ľudmily PODjavorinskej českej literárnej vedkyni Svatave Urbanovej z Ostravskej univerzity za jej dlhoročnú účasť v rozvoji česko-slovenských vzťahov v oblasti literatúry pre deti a mládež.

(os)

svatava urbanová

Podívaná v české knize

2015

Zvykáme si na to, že kniha pro děti a mládež se stává krajinou, která opakovaně upoutává především svou výtvarnou reprezentací. Textová složka bývá oslabována, písmo se stává součástí grafických a typografických kreací, pozvolně se vytrácí to, čemu říkáme okřídleně „paměť literatury v jazyce“. Tradiční kniha pro děti se mění téměř před očima. Z knižní tvorby české literatury pro děti a mládež vydané v roce 2015 mi utkvěla v paměti výtvarná podoba knih, bez ohledu na to, zda se jedná o beletrii, uměleckonaučnou literaturu, o obrazové vyprávění, komiks nebo o teorii a kritiku. Také Nejkrásnější knihou v kategorii Ceny Tiskáren se stalo na Podzimním knižním veletrhu v Havlíčkově Brodu

leporelo Marcely Konárkové Galerie aneb Arturovo dobrodružství, klauzurní práce, kterou na Západočeské univerzitě v Plzni vedla Barbora Šalamounová a Lucie Lomová. Vyšla v nakladatelství Meander a byla připravena ve spolupráci s Národní galerií v Praze. Základ tvoří procházka obrazy moderního umění. Pokusím se uvést několik postřehů spojených s nově vydávanými knížkami pro děti, ale také s rychle se měnící vizualitou.

RETROVLNY

Na první pohled je zřejmé, že v knihách 2015 nacházíme dnes často uplatňovanou retrovlnu, vědomé nebo bezděčné navazování na výboje starší generace českých ilustrátorů, zvl. spojených s 30. a 60. léty minulého století. Tehdy se v umění pro děti šťastně propojilo tradiční s modernistickým, epické s lyrickým, realistické s fantastickým, objektivní se subjektivním. Vydáme-li se po stopách letos nominovaných knih na ocenění Zlatou stuhou, Magnesií Literou

aj., brzy zjistíme, že se často setkáváme s „příběhy české ilustrační dětské knihy“, jak své kapitoly o české ilustraci 1900 – 2000 nazvala vynikající výtvarná teoretička Blanka Stehlíková, jedna z mála pamětníků slavného prvního mezinárodního BIB-u.

V posledních desetiletích zaznamenáváme přihlášení se k Trnkově ilustrační škole, jak jsme to již v inovativní podobě sledovali dříve v tvorbě Petra Síse a Pavla Čecha. Pokračuje se ilustrátorkou Andreou Tachezy, která spolu s prozaičkou Janou Šrámkovou vytvořila knihu *Zuza v zahradách* (Labyrint 2015). Vizuálně nápadně připomíná Trnkovu *Zahradu* (1962). Při nahlédnutí do dalších knih vydaných v roce 2015 rozpoznáme rukopis autorů z tzv. nové vlny 60. let, představované mj. Vladimírem Fukou, Věrou Novákovou a Pavlem Brázdou, Olgou Pavalovou a dalšími. Retrostopy najdeme v ilustracích Michaely Kukovičové v knize Olgy Černé *To je Praha* (Baobab), u Filipa Pošivače v knize Jany Šrámkové *Kuba Tuba Tatubahn* (Běžiliška) aj. Jistě nikoliv náhodou vyšla v Baobabu kolektivní monografie věnovaná Jiřímu Šalamounovi, jednomu z nejpozoruhodnějších žijících grafiků a ilustrátorů starší generace, spoluvůdce animovaného filmu *Maxipes Fík*, jemuž nebyla cizí inspirace světem dětských kreseb i groteskní poloha reality. Editor Jan Rous spolu s Lubošem Drtinou, ve výtvarné a technické redakci Juraje Horvátha, připravil pozoruhodnou monografii *Jiří Šalamoun aneb Představitelné pohledy na svět*. Kapitola čtvrtá je věnována dětské literatuře a nese název *Dospělý muž holt roztomile nešišlá*.

T E N D E N C E

VIZUALIZACE

Knihy LPM vydané v roce 2015 v českých nakladatelstvích, řekněme té produkce, která se vydává za tvorbu pro děti, zaujmou nejdříve vizuálně a výtvarně, obrazem, ilustrací, grafikou, typografií s odkazem na prvorepublikové moderní umění nebo „zlatá šedesátá“. Texty jsou si ce východiskem, osnovou, někdy také rámcem, avšak ojediněle tvoří dominantu knihy.

NEJISTÝ ADRESÁT

V textové naraci se zachycuje sféra dětství přibližně do deseti let, tedy snižuje se věk hrdinů, kdy se odlišují děti od dospělých. Naopak v obrazové (vizuální) části se svou náročností publikace brání zjednodušení a stále více se rozmyšlí hranice dětství a dospělosti.

P A M Ě Ť O V É R E P R E Z E N T A C E

KULTURNÍ A KOLEKTIVNÍ PAMĚŤ

Dnes se paměťová studia stále více vnímají jako legitimní vědní obor, k němuž nepochybně podobný typ publikací patří. Obrazy nadále souvisejí s kulturní pamětí, která je v nich uložena jako informace. Např. v knize *Praha v srdci – 189 příběhů města a lidí* (Práh) od Renáty Fučíkové. Autorka se nevyhýbá kontroverzním okruhům, zaplňuje tzv. plynoucí memory v historické paměti (připomíná

např. ztrátu jediného syna prezidenta druhé republiky E. Háchy; zmiňuje tragický omyl amerických vojáků a jejich bombardování Prahy v květnu 1945 aj.).

Spíše než k výkladu obecných dějin se autoři ve svých projektech vztahují „k dějinné situovanosti lidských bytostí“ (Ricoeur 2012). Např. město Praha zaujme nejen urbánní výstavbou, pomníky, zahradami (*To je Praha; Praha v srdci*), ale také svými „příběhy“. Upouští se od lineárnosti a proměny na ose času, naopak se reflektuje hledisko prostrovosti (paměť míst). Publikace zaujmou děti i dospělé, třebaže mladší potřebují poučeného zprostředkovatele (kompetentnějšího průvodce), který se rychleji dovede zorientovat a dokáže dále promýšlet nabízené podněty.

SOCIÁLNÍ PAMĚŤ

Příběhy spojené s běžným životem (např. rodiny) v sobě nesou existenciální a sociálně-psychologickou polohu. V knihách *Klára a 11 babiček* (Baobab), *Samota není zlej* (Brkola), *Zuza v zahradách* (Labyrint) rozvíjejí sociální paměť. Hrdinové se vymezují vůči nové situaci, vlastnímu strachu nebo úzkosti. Někdy se pohybují v neúplných rodinách, brzy poznávají nemoci a stáří blízkých. Předpokládá se, že čtenáři jsou inspirováni příběhem ze žitého světa, že se dovedou vyrovnat s vlastní situovaností v rodinném, sousedském nebo školním prostředí. Forma podání se v těchto prózách vzpírá jednoznačné žánrové klasifikaci. Je zřejmé, že v celé jedné větvi knih pro menší děti prostupuje rovina realis-

tická a imaginativní. Společným znakem se však nadále stává etický apel a víra v člověka.

VYJÁDRĚNÍ PROSTORU VNĚJŠÍHO A VNITŘNÍHO

Prostor mimetický se vztahuje k ději, proto se pohybuje na místech, která jsou zároveň prostředkem vyprávění a představují hledání svého místa (Hrbata 2005). Potřeba prostorového vyjádření je dána potřebou zachytit předměty volně, někdy ve vnitřním vztahu mezi objekty, proto je v obrazech s četností uplatňována symbolika prostoru, objekty i figury jsou zachyceny v jeho rámci (J. Šrámková – A. Tachezy: *Zuza v zahradách*; L. Raškovová: *Samota není zlej*). Postupuje se od vidění prostoru v různých perspektivách a od způsobů utváření míst k tematickým zvýznamněním /signifikacím, které sice působením textu nabývají na své poznávací účinnosti, avšak disponují vlastní vypovídací platností. Rozhodující je reprezentace výtvorná, panuje v nich spíše nepoměr mezi verbálně vysloveným a vizuálně zobrazeným.

Převažuje městská krajina, která souvisí těsně s modernistickou kulturou (městskou či literární estetikou), s městským životním stylem a postavami, které ji sdílejí. Střed města bývá tajemným labyrintem, někdy se zneklidňující proměnlivostí ulic, s podzemním životem, metrem, dráhou, cestami, kde může se všechno zamotat, zvláště když se nemíří k předem určenému cíli (*Kuba Tuba Tatubahn*).

INTERTEXTUÁLNOST

Nové knihy nabízejí širší kontextuální a intertextuální komunikaci. Např. Renáta Fučíková čerpá inspiraci ze zpráv z tisku, urbánních legend, morytátů, anekdot, produktivní jsou podněty z onomastiky, kdy místní pojmenování, která mají své uživatele, svou historii a své příběhy, vytváří představu nejen o místech a vztahu k nim, ale vyvolávají také úctu k osobnostem, které zde žily. U Čechové a Kukovičové se nevylučují multikulturní polyfonie. Např. v knize *To je Praha* jsou pražská tajemství spojena s Kafkovým Řehořem Samsou z *Proměn* a jemu poblíž nestojí nikdo menší než Faust a jeho ďábelský pokušitel.

TOPOS ZAHRADY A SOCIÁLNÍ PAMĚŤ

V *Zuze v zahradách* od Jany Šrámkové a Andrey Tachezy přetrvává představa zahrady jako místa příjemného, živého, s barevnou symbolikou letních dní. Drátěný plot s velkými oky v zahrádkářské kolonii příměstské části města připomíná síť a nikoliv zeď. Po opadnutí Zuzina strachu jako kdyby ploty zmizely a děvčátko objevuje zatím neobjevené, svět se rozšíří o netušené pohledy a zábavné hry s Evanem, obrovským psem dříve obávané sousedky Staré Bely. Střídají se zde celostránkové ilustrace s obrázky doslova obtékajícími text, najdeme zde skládací dvoustránkové provedení, které využívá vertikální a horizontální rozvržení a zachycuje vnitřní pocity děvčátka. Prostor krajiny a zahrady je zobrazován z různých per-

spektiv, detailně i jako celek, děje se odehrávají rozfázovaně i souběžně, předměty stojí rovně i vzhůru nohama. V *Zuze v zahradách* je uplatněna zjednodušená symbolika, převládá zde konkrétnost detailů (někdy je to červená kropicí konev, míč, krabička, klacek, zahradní židle, klíč apod.), avšak přibývá evokace přírodních povrchových struktur. Některé objekty vidíme zvětšeně, až mikroskopicky, s detailem stébla, květu, kůry stromu, stavby listu, postavy spatřujeme zpředu a zároveň zezadu, společně se Zuzou vstupujeme do obrazu. Zatímco Šrámková textově sděluje, co Zuze proletělo hlavou, ilustrátorka se zaměřuje na prostorovou představivost, fáze pohybu a znakový opis dějů, pohnutky se nepromítají do fyziognomie tváře, ale do barevné symboliky postav a předmětů, pracuje více s plochou mnoha objektů, kolážovitě vyplněných fotografickým snímkem postav, vystřižených ze starých časopisů.

PSANÁ A KRESLENÁ KOMUNIKATIVNÍ PAMĚŤ

Knihy Olgy Černé a Alžběty Skálové *Klárka a 11 babiček* (Baobab) má odlišnou poetiku. Upoutá spojením nápadu vyprávět příběh pomocí vzájemných dopisů a Klárčiných pohlednic. Graficky i dějově se zúroční perokresby s figurativní kompozicí a fotografické koláže, které imitují dětský výtvarný projev a dostávají punc autenticity. Novela má formát knížky vhodný do ruky, připomíná deníček. Spolupráce autorky textu, výtvarnice, grafika i tiskaře, kterým není nikdo jiný než již zmíněný Juraj

Horváth, je dokonalá, knížka působí svižně a nevtíravě. Vzhledová deformace figur a tváří všech účinkujících v sobě obsahuje něco z karikaturní hyperboly, avšak kresby a forma podání nejsou zesměšňující, spíše působí laskavě, příběh se jimi ozvláštňuje a vlastně i odlehčuje. Po čas léčení svého dědečka, s nímž žije, podstupuje bystrá a hudebně nadaná Klárka péči jedenácti „opatrovatele“ – babiček, většinou jeho přítelkyň, které jsou zcela odlišné, žijí jiným stylem života, různí se výchovnými přístupy, ale také svými nosy. Na předsádce knihy Skálová dokonče samostatně vyobrazuje 16 ženských a 4 mužské nosy, které čísluje. Graficky fixované realizace a zviditelnění textu s účinností různých typů písmen jsou svou povahou blízké umělecké grafice. Sama hrdinka na přebalu knihy má nos více než výrazný. V některých rysech tyto realizace připomínají černobílý rukopis Miloslava Jágra (*Vendula* Hermíny Frankové), kdy jeho obrysové kresby sympaticky oživovaly staré kreslířské finesy, částečně také kresbu Václava Kabáta (*Tiché bouřky* Kláry Jarunkové).

PAMĚŤ MÍST – DVAKRÁT
PRAHA

V publikaci *To je Praha*, kterou pro Baobab připravila Olga Černá a Michaela Kukovičová, se cíleně navazuje na knižní práce Miloslava Šaška (1912 – 1980), českého architekta a výtvarníka, který emigroval. Pod jménem M. Sasek je známý po celém světě obrázkovými průvodci po metropolích: *This is...neboli To je*. V jeho Nadaci, která svými

prostředky podporuje současnou ilustraci a autory dětské knihy, vychází kniha o Praze s přispěním výtvarníkovy neteře Olgy Černé. Plně se v ní propojují a kombinují techniky a důvtip kolážovitého materiálu, ať už se připomínají objekty, historické události, konkrétní postavy, dopravní prostředky, stranou nestojí ani životní styl a každodennost. Olga Černá a Michaela Kukovičová doveudou skloubit minulost i přítomnost, v knize najdeme dobové fotografie, útržky z novin a letáků, poštovní známku, potisky obalů a látek, které šifrují obrazové odkazy na předmětovou realitu a nabývají tak na nových významech. Volba námětů a kontexty jsou stejně tak zajímavé a cenné, jako jsou dokonale a s nadhledem informačně propojené. Kniha *To je Praha* je barevně střídme vyvedena a typograficky nápaditě zpracovaná, ani chvíli se nenudíme a nesmutníme. Prostorově se některé výjevy rozkládají na dvou stranách, zvláště když dochází k propojení např. čtvrti Karlína a Žižkova. Jak takovou knihu nazvat? Je skutečně literaturou faktu, kam byla v nominaci zařazena?

Je stejně tak umělekonaučná, míří k historii, jako ke sféře umění, ne-se v sobě příběh města i příběh literárně známého psa Puntí, který vesele běhá, skáče, nakukuje, panáčkuje, dokonce se ztratí, ale našťástí potkává dva kluky – skejťáky a ti mu pomohou dostat se zpátky k paní Vondrákové, jeho paničce. Kombinace kresby s koláží písmen a fotografií nám připomínají avantgardní postupy Karla Teiga a Adolfa Hoffmeistra z přelomu 20. a 30. let minulého století. Neotřele se v ní zachycuje Praha jako město věží, kopců, zahrad, uliček, domů, hospod,

tajemství, příběhů, vzpomínek, lidí, zvířat, soch, zkrátka s místy, kterými protéká řeka Vltava. Podobně jako v průvodcích Paříží, Londýnem, Římem, vydaným u nás teprve nedávno, se zde používá formát alba, se stanoveným počtem stran, jak tomu bývá zvykem. V rámci Nadace by mohl projekt pokračovat, protože města tehdejšího východního bloku (např. Berlín, Budapešť, Moskva aj.) v Šaškově podání chybí.

REFLEXE PRAHY SRDCEM

Všestranně talentovaná Renáta Fučíková zvolila pro svou novou knihu název *Praha v srdci – 189 příběhů města a lidí* (Labyrint), který není klíště, ale synekdochickým vyjádřením autorčiných „srdečních záležitostí“. Vrací se k městu Hrabala, Haška, Kafky, bratří Čapků, Nerudy, Máchy a mnoha dalších, k osobnostem známým i méně známým, k místům kostelů a architektonických staveb, ale také průmyslových objektů, které jsou součástí individuální i kolektivní kulturní paměti, individuální i národní identity. Např. v kostele Nejsvětějšího Srdce Páně od slavného architekta Josipa Plečnika najdeme sochu dívky, již stála modelem prof. Stefanovi autorčina maminka, sochařka Alena Kroupová.

Výkladová část textová je podána v kondenzované informativní textové podobě s promyšlenými titulky; pro obrazovou část je příznačná dějovost s důrazem na postavy, tvář a fyziognomii, které se stávají nejvýraznějšími rozlišujícími znaky. Poznáváme tak konkrétní historické postavy. Inverzně vyhotovené černobílé obrázky vznikly vyškrabáváním

do černého podkladu. Částečně připomínají starší grafiku Pavla Broma, stejně jako počátky tzv. undergroundového komiksu, rozvíjeného především v 60. letech 20. století. V příběhu o svaté holčičce se zřejmě záměrně evokuje podoba jarmareční kramářské písně, žánru, který patřil k městskému folkloru. Černobílý obraz knihy může místy působit až znepokojivě, kontrasty vytřeštěných očí nebo ostře osvětlených objektů jsou někdy hroživé. Např. se tak děje u expresivního zobrazení v kapitole č. 143 s názvem: Ulice Úsobská, květen 1945, kdy němečtí vojáci sadisticky použili tříštivé střely dumdum vůči bezbranným civilistům. Obě publikace o Praze – *To je Praha* i *Praha v srdci* – se odlišně zmocňují historie. Nejedná se v nich o převyprávění pražských legend nebo pověstí, vydávaných například v nakladatelství Meander, nepřipomínají ani podání, jak jsme se s ním setkali v knize Aleny Ježkové a Michaely Kukovičové *Prahou kráčí lev* (Práh 2008). Najdeme zde místa stejně tak tajuplně mystická, která nás po staletí fascinují, jako ta, která patří k běžnému bydlení, práci, sportování, zábavě. Čtenář získává nové věcné informace, vždy promyšleně zvolené, začne pozorněji vnímat své okolí a prožívat, co by jinak jeho vnějšimu zraku bylo ukryté.

ZÁVĚR

Ve zmiňovaných knihách je neoddiskutovatelně zastoupena komunikativní a kulturní paměť, dochází k zobrazování prostoru a prostorovosti jako konstitutivního prvku narativu. Děje se tak na základě čet-

ných souvztažností jednotlivých druhů umění, zvl. pak výtvarného, které pomáhají rozumět významům a přispívají k názornosti při hledání smyslu dějin. U mnoha děl pro děti bývá omezován rozsah literárního textu, převažuje vizualita nad verbalitou, textové dialogy se přenášejí do komiksových bublin. Dále se ukazuje, že můžeme nalézt vlivy osvědčených uměleckých osobností, ve výtvarné linii platí zejména myšlenka vstřebání postupů, které se objevovaly už mnohem dříve a teprve za nové situace se prosazují a rozvíjejí. Víme, že médium písma a médium řeči souvisejí s elementární prostorovostí samotného jazyka a psaní. Skryté významy, které zajímají vnímatele bez ohledu věkového vymezení, bývají v současných knižních artefaktech pro děti však stále více vyjadřovány spíše jen stylizací dětského rukopisu, grafickou podobou literárního díla (např. typograficky, kaligraficky). Literatura je však pro mě především uměním slova a domnívám se, že umělecké texty by měly být nadále natolik živé, podnětné a inspirující, že se čtenář od slov a věcí dobere k myšlence, a ta mu utkví natolik hluboce v paměti, že po čase dovede oživit jevy a dát je do pohybu. V těchto úvahách nejde

o preferování filologického modelu v literární produkci pro děti, nicméně si přiznejme, že v námi vybraných a rovněž veřejně oceňovaných knihách v literatuře pro děti a mládež se v perspektivě zobrazení pohybuje na dvou rozhraních znakových soustav, že „obrat k obrazu“ sice zvyšuje komunikační potenciál a zájem o knihu pro děti, zajímavě se sdělují poznatky a informace, avšak nemusí jimi posílit zájem o četbu.

LITERATURA

- Dardowská, J., 2011. *Kmitavá mozaika-městský prostor a literární dílo*. Příbram: Pistorius a Olšanská.
- Drzewiecka, I., 2013. *Po cestách a rozcestích*. In: Bibiana, revue o umění pre deti a mládež, XXI, č. 4, s. 48.
- Hrbata, Z., 2005. *Prostory, místa a jejich konfigurace v literárním díle*. In: Na cestě ke smyslu. Poetika literárního díla 20. století. Praha: Torst.
- Ricoeur, P., 2012. *Paměť, historie, zapomnění*. In: Pandora, kulturně-literární revue, č. 24 – 25, s. 161 – 183.
- Stehlíková, B., 2010. *Příběh české ilustrované dětské knihy 1900-2000*. Písek: Sladovna.

iveta gal drzewiecka

Ilustračná tvorba v roku 2015

Len „sedem statočných“

V domácej tvorbe aj v minulom roku dominovali tradičné ilustrované knihy s obvyklým priestorovým a významovým vzťahom slova a obrazu. Vydavatelia majú rešpekt pred ilustračnými a grafickými prístupmi, ktoré sa vymykajú bežným vkusovým nárokom publika. Ešte väčšie obavy sa spájajú s obrázkovými a autorskými knihami s prevažujúcim alebo absolútnym podielom ilustrácií. Samotní výtvarníci sa preto tiež radšej držia komfortnej zóny osvedčených ilustračných metód a etablovaného autorského štýlu. Jednou z príčin je aj konzervativizmus mnohých dospelých, ktorí deťom knihy sprostredkujú; pri svojom výbere si možno až príliš všímajú ich zjavnú didaktickosť. Akoby opomínali skutočnosť, že detská duša sa rozvíja najmä slobodnou hrou a novou, neobvyklou skúsenosťou.

Takto nastavený knižný trh pro-

dukuje masu „štandardne“ ilustrovaných kníh, ktoré stavili na istotu výtvarných tradícií či vizuálnych stereotypov dnešnej doby. Aj napriek pragmatickým limitom sa však medzi výtvarníkmi stále nájde viac než „sedem statočných“, ktorí zo svojich umeleckých ideálov nepoľavujú. Pozitívom je, že tak, ako sú rôzne deti, široká je aj škála poetík a tvorivých prístupov v slovenskej ilustrácii. Spolunažívajú si v nej tradičné línie i inovatívne trendy, pričom najväčšiu snahu o dialóg s dieťaťom, ale aj tvorivú výmenu názorov v rámci komunity ilustrátorov možno pozorovať na strane mladých autorov.

FOLKLÓRNY PILIER SLOVENSKEJ ILUSTRÁCIE

Solídne zastúpenie v edičných plánoch domácich vydavateľstiev si trvalo udržiavajú vydania povestovej literatúry. Na riešenie ich ilustračnej stránky sú spravidla oslovovaní auto-

ri, ktorí sa na tento žáner dlhodobo špecializujú. Tvorivý rok má za sebou **Marián Čapka**. Jeho ilustrácie v *Murárskych povestiach a príbehoch* (P. Mišák a P. Vrlík, Vydavateľstvo Maticy slovenskej) a *Príbehoch a povestiach z Turca* (B. Belák, Georg) charakterizuje precízne vyobrazovanie vlastivedných skutočností a materializácia fantazijných prvkov. Táto objektivizácia je ešte výraznejšia v historizujúcej monumentalite kresieb **Stana Lajdu** k *Povestiam o slovenských liečivých prameňoch a kúpeľoch* (I. Válek, Vydavateľstvo Maticy slovenskej). Silný monumentálny výraz hypertrofovaných krajín **Petra Uchnára** už takmer dve desaťročia prenáša diváka do nadpozemsky čarovných príbehov. Netreba azda osobitne zdôrazňovať, že jeho ilustrácie prispievajú k budovaniu „zlatého fondu“ klasickej literatúry pre deti a mládež, našich aj inonárodných povestí a rozprávok. V minuloročných *Bojnických búbeľoch* (K. Mikolášová, Vydavateľstvo Maticy slovenskej), druhom diele *Turčianskych povestí* (J. Tatár, Vydavateľstvo Maticy slovenskej) a *Spevavých rozprávkach* (zost. M. Števková, Buvík) autor postupuje svojím zvyčajným spôsobom, zvýrazňovaním imaginatívneho rozmeru slovesných predlôh. *Štiavnickí permoníci* (Z. Boďová, Erad) naznačujú, že svoju osobnú latku dvíha ilustrátorka **Jarmila Šaušová**. Ilustrácie rozprávok, ktoré sa vracajú do čias dobývania zlata a striebra v Štiavnických vrchoch, sú príťažlivé oscilovaním medzi malebnou lyrikou prírody a komikou veselého sveta permoníkov žijúcich v labyrintoch podzemných chodieb. Zdá sa, že ilustrátorka vyhovuje práve poloha na pomedzí le-

gendy a rozprávkovej fikcie, ktorá jej poskytuje možnosť ukotviť fantáziu o historické reálie.

Napriek nesporným umeleckým kvalitám, ktoré už stabilne dosahujú ilustrátori v tomto žánri, si však nemožno nevšimnúť pretrvávajúcu zvyklosť imaginatívno-realistického ilustrovania ľudovej slovesnosti, ktorou autori zasahujú predovšetkým zmyslovú a citovú stránku diváka. Sprítomneniu tradičných tém by však určite pristali aj iné, atypickejšie výtvarné podoby.

To, že aj nespočetnekrát ilustrovaná a časom „sprofanovaná“ ľudová rozprávka sa dá stvárniť v príťažlivej optike, dokazuje obojstranná obrázková kniha *Ako šlo vajce na vandrovku/O troch prasiatkach* (M. Rázusová-Martáková a M. Příbusová, Buvík). **Vlado Král** ňou nadväzuje na úspech predošlého projektu s klasickými rozprávkami o kozliatkach. Kniha je určená pre najmenších a tomu zámeru je prispôsobená aj redukcia textovej zložky a presila vizuality. Ilustrátor v sebe nezaprie svoje scénografické alter ego; aj v tejto knihe jeho obrázky pripomínajú veľkolepé divadelné predstavenie pre deti, pestro pomalované kulisy a bábky. Čo dvojstránka, to nová scéna, nové dejstvo. Rozprávkový svet je očistený od nepodstatných detailov vonkajšej fenomenality. Autor pátra po kvintesencii narácie a charakteroch jej aktérov. Posolstvo rozprávky pôsobí univerzálne, no moderná adaptácia ani tak nestráca nič zo svojej zábavnosti a ľudovosti. Rovnako súčasným spôsobom sa dajú spracovať i klasické riekanky pre najmenších. Svedčí o tom leporelo *Varila myšička kašičku* (M. Rázusová-Martáková, Albatros), ktorého autorom

MIROSLAV CIPÁR/G. Rodari: *Z neba padá čokoláda*

je mladý ilustrátor **Marek Mertinko**. Svojím imaginatívno-realistickým prístupom nezaprie Kállayovo školenie (predovšetkým v špecifickom narábaní s koloritom a svetlom), ale ani vplyvy populárnej štylistiky propagačnej ilustrácie a žánru fantasy. Autor nie je nerozporuplný, no keďže sa ešte len profiluje, zostáva dúfať, že svoje kvality nezmarí v komerčne nasmerovanej tvorbe.

VEGETATÍVNY STAV ILUSTROVANEJ POÉZIE

Obrazové riešenia poézie pre najmenších už dlhšie predstavujú problematickú zónu domácej ilustrácie. Vo väčšine súčasných vydání bás-

ničiek a riekaniek pre deti akoby sa čas zastavil pred mnohými desaťročiami; ich výtvarné ambície mnohokrát nepresahujú didaktizmus šlabikárovej názornosti. Možno polemizovať o tom, či ich hypokoristická dikcia nesvedčí skôr o podcenení aktuálnej situácie než o snahe vlúdne sa prihovoriť dnešným deťom, ktoré sa rodia do radikálne odlišného typu vizuality ako generácia ich rodičov. Presvedčenie o odôvodnenosti tohto obrazového úzu je napriek tomu stále hlboko zakorenené v podvedomí spotrebiteľského publika.

Potvrdzuje to napríklad tvorba stále produktívnej a vyhľadávanej ilustrátorky **Daniely Ondreíčkovej** (*Slováci a slová*, J. Pavlovič, Vydavateľstvo Matice slovenskej; *Útok z po-*

maranča, D. Dragulová-Faktorová a *Deravá hlava*, J. Čápka, obe DAXE), ktorú charakterizuje priamočiara výpoveď a „spôsobne radostný“ výraz. Zabehnutým spôsobom postupuje aj **Martin Kellenberger**, ktorý úsmevnými kolorovanými drobnokresbami doplnil výbery z tvorby R. Dobiáša a L. Friedovej (*Perličky na slniečku*, *Kytička s Ružičkou*, obe Regent). Za bezpečné hranice nezachádzajú ani ilustrácie **Františka Blaška** v knihe básní Jána Turana *S nosom od zmrzliny* (DAXE). Autorovi je vlastný jemný dekorativizmus, no estetizácia formy aj v tomto prípade prevažuje nad apelatívnou funkciou ilustrácií.

Ďalším „súžením“ ilustrácie lyrických žánrov sú komerčné vizuálne konvencie. **Tatiana Vrtochová** v ilustrovaných hádankách *Nože rýchlo povedz* (J. Čápka, Georg) využíva zaliečavé stereotypy triviálnych detských námetov. Knihu vlastných básničiek si sama ilustrovala **Elena Schronerová** (*S veršíkmi na dlani*, AT Publishing), štylizujúc sa pri tom do gýčovito precitlivenej polohy kníh z dievčenskej knižnice. Autorom ilustrácií v leporele s klasickou básničkou Ľudmily Podjavorinskej *Výplata. Ako sršeň mušku zachránil* (Albatros) je **Miroslav Regitko**. Ako sme u autora zvyknutí, opäť ich charakterizuje formálno-technický „glamour“, kriklavá deskriptívna farebnosť a manieristická pasia v technickom vypracovaní.

Niekoľko kníh, väčšinou pre staršie deti, z tohto výpočtu vyčnieva. **Ľubo Paľo**, ktorý je známy ako ilustrátor-chameleón, tentoraz odložil experimenty nabok a všednú nevšednosť prvých lások v básňach Valentína Šefčíka *Bola raz jedna láska*

(OZ Slniečkovo) zachytil prostými maľbami, z ktorých je celkom bez pátosu cítiť nehu i hravosť tohto životne dôležitého obdobia. **Miloš Kopťák**, ďalší štylovo flexibilný výtvarník, v knihe básní a krátkych próz Daniela Heviera *Škola po škole* (Literárne informačné centrum) predstavil neohrabanú bezprostrednosť komických kresieb na školských laviciach do dizajnu limitovaného geometriou a niekoľkými odtieňmi „surovej“ stopy kresliarskeho nástroja. Autor opäť potvrdil, že je majstrom koncentrovaného minimalizmu s výnimočnou schopnosťou rafinovaného komponovania elementov výtvarnej formy a citom pre jej psychologický a symbolický rozmer. Živelné pastelky nekonvenčného výtvarníka **Helmuta Bistiku** v knihe Jozefa Puchalu *Trinásthlavý vlak* (Equilibria) taktiež pripomínajú nedbalo vystrihnuté a do knihy vlepene detské čmáranice, svojou expresivitou však evokujú skôr tvorivý nepokoj a akciu. V tejto súvislosti netreba zabudnúť ani na výtvarný entuziazmus **Daniela Heviera**, ktorý vo svojej knihe *S deťmi sa dá dohodnúť* (Trio Publishing) opäť demonštroval, že keď už nie v tomto, v budúcom živote bude isto ilustrátorom.

FAREBNÝ SVET ROZPRÁVKOVÝCH PRÍBEHOV

Spomedzi etablovaných ilustrátorov s nezameniteľným autorským štýlom stvárnil stále produktívny **Miroslav Cipár** preklad rozprávkového príbehu G. Rodariho *Z neba padá čokoláda* (Q111). Využil preň osvedčenú dekoratívnu polohu kresleného humoru. Mimoriadne príjemne

sa pozerá na sviežu zeleň záhrady, ktorá rámcuje rozprávkový príbeh *Záhada čarovného vajíčka* (M. Šurinová, TRIO Publishing). Autorkou lyrických akvarelov rozíhraných citlivými ornamentálnymi štruktúrami je **Alena Wagnerová**, knižnému celku určite prospela i dizajnérska práca Juraja Martišku. Dobrodružné výlety do sveta zvierat v knihe *Adam a čarovná šmyklavka* (M. Lazárová, Slovart) stvárnil pestrými farbami a detsky nekomplikovaným spôsobom **Lubo Paľo**.

Marcela Kupčíková už má skúsenosti s ilustrovaním učebníc a detských časopisov. *Nototo a strašidelná škola Elvíry Múdrej* (G. Futová, Slovart) je jej prvá väčšia ilustrátorská zákazka. Dobrodušným škriatkom však chýba iskra lapajstva a individuality, na ktorú priam navádza onomastika a charaktery postavičiek vylíčené v texte. Stvárnenie sveta plného bláznivých a svojských tvorov sa lepšie vydarilo **Lei Točekovej**. Jej podiel na knihe *Plajko* (B. Jobus, Slovart) znova naznačuje, že pod úspech „jobusoviek“ sa zreteľne podpisujú ilustrátori. Autorka s ľahkosťou kombinuje výtvarné materiály, je cítiť energiu procesu tvorby. Zo spájania zdanlivo nesúrodých techník – akrylu, jemných šrafúr farebných ceruziek, výraznej perokresby, koláže tlačí, náhodných škvŕn, z ktorých vyrastajú figuratívne prvky – sa dá tušiť, že nezahmotňuje vopred existujúcu predstavu, ale že jej farebný rozprávkový svet vzniká spontánne a radostne. Menšie čier nobiele kresby, sem-tam doplnené farebným akcentom, zasa poukazujú na autorkinu schopnosť mimoriadne vynaliezavej kresbovej štylizácie.

Provokatívnym spôsobom stvárnil

mladý grafik **Matúš Maťátko** cestovateľské zážitky zajačej rodinky v príbehu *Lapinovci z letiska* (V. Laurent-Škrabalová, TRIO Publishing). Autor vo svojej tvorbe experimentuje s možnosťami spájania a transformácie tradičných a moderných grafických techník. Navzdory konvenciám detskej ilustrácie dominuje kresba inšpirovaná lakonickým jazykom graffiti a streetartu. Na obrázkoch sa to hemží prefabrikovanými zajacmi, odmeraná štylizácia, jasné farby a serigrafický raster odkazujú na pop-art. Autorovi nejde iba o dosiahnutie moderného vizuálu; z obrázkov možno vyčítať aj (seba)íroniu uponáhľanej a neosobnej súčasnosti.

V oblasti digitálnej ilustrácie je stálicou **Katarína Gasko**. Hoci jej tvorbe nemožno uprieť technickú zručnosť a kultúru výrazu, v minuloročnom *Tajnom cirkuse* (D. Mašlejová, Albatros) sa autorka opäť uberá svojou vlastnou, no už i trochu vychodenou cestou. Z minimalistických kompozícií **Noemi Ráczovej** je cítiť snahu o symbolizmus a esencialitu obrazových znakov. V rozprávkovej klasike *Šťastný princ* (O. Wilde, SPN – Mladé letá) ju však marí zmyslový chlad počítačovo generovaných textúr a mechanická multiplikácia prvkov, ku ktorej zvädzajú digitálne postupy. V ďalšej ilustrovanej knihe *Malá bosorka* (O. Preussler, Verbarium) je vidieť autorkino nerozhodné lavírovanie medzi hĺbkou umeleckého výrazu a divácky prístupnejším stereotypom. Digitálne ilustrácie v knihe *František Sláčík, mamičkin maznáčik* (T. Ďurovka, Virvar) sú magisterskou prácou **Alžbety Kováčovej** vydanou s odstupom desiatich rokov. Zatiaľ čo plnofarebné obráz-

DANIELA OLEJNÍKOVÁ / Jiří Dvořák: Hávedník

ky majú skôr anonymný výraz produktovej ilustrácie, v monochromatických ilustráciách vyniká dizajnersky čistý koncept, ktorého strohosť autorka zmiernila vtipnými detailmi a nevtieravou lúbežnosťou.

NÁVRATY K ČIARE

Aj keď v domácej ilustrácii jednoznačne kralujú farby, tvorcovia si občas pre svoj zámer vyberajú prostriedky kresby. Túto voľbu spravidla nepodmieňuje úspornosť monochromatickej tlače, ale skôr osobité výrazové možnosti kresliarskych techník a možno aj niečo také ako módný „nádyh retra“. Nie náhodou sa tento typ ilustrácie s obľubou vy-

užíva pri výtvarnom stvárňovaní detektívok alebo dobrodružných poviedok a románov pre mládež. Tieto žánre si zo svojej podstaty vyžadujú vecnejšie vyobrazovanie a zvyčajne aj istú dávku ležérnosti kresleného humoru. Momentálnym trendom je autentizácia naratívnej akcie pomocou topografických nákresov, zlého pravopisu školských zošitov, zápisiek v tajných denníkoch, na ktorú je bezprostredná stopa ceruzy či pera ako stvorená.

Kresby **Denisy Šafránkovej** v detektívke *Záhada uneseného psa* (M. Čierny, Tatran) a **Miša Tináka Uhrí- na** v románe *Zlo nemá na kúzlo* (R. Brat, CPRESS) predstavujú nenáročný ilustračný doplnok textu. Autori sa adresátovi v tínedžerskom veku

prihovárajú fádnyimi skečovitými obrázkami s významovo plochým, neosobným odkazom. Omnoho zaujímavejšie sú ilustrácie ku knihe *Až raz budem kapitánom* (M. Hlušiková, Slovart) od mladej a úspešnej **Veroniky Klimovej**. Autorka ich rieši „antiestetickým“ spôsobom, ako laický grafický záznam vybraného objektu či jednoduchej scény. Subjektívno-expresívny ráz nedbalých náčrtkov podporuje chlapčenskú perspektívu literárnej narácie. Komické obrázkové marginálie nemajú ambície vytvoriť veľkolepý výtvarný pendant textu, napriek tomu (alebo práve preto) svojimi kvalitami vyčnievajú zo štandardov slovenskej ilustrácie. S väčšou výtvarnou remeselnou rozvahou ilustrovala **Katarína Slaninková** knihu *Traja kamoši a fakticky fantastický bunker* (B. Kardošová, Slovart). Experimentuje s uhlami pohľadu, výberom a kompozíciou motívov, výrazovými možnosťami línie. Aj keď sú jej kresby dôkladne rozplánované a technicky znamenité, ich najsilnejšou stránkou je práve výtvarný dôvtip vo vyjadrení živánskeho myslenia a konania aktérov dobrodružného príbehu. Chlapčenské vylomeniny evokujú aj neposedné čiary **Jána Kurinca** v ilustračnom stvárnení *Neuveriteľných dobrodružstiev uja Fera* (F. Rojček, Vydavateľstvo Matice slovenskej). Ilustrátor presvedčivo sprítomňuje čaro povojnových rokov, keď sa jedli jahody zablatené od hlíny a deti nezažívali dobrodružstvá v sterilite virtuálneho priestoru. Ťažiskom ilustrácií, z ktorých veľkú časť predstavujú obrazové „medailóny“ postáv, je humorne podaná rôznorodosť osobností detských hrdinov a ich akcia

rámčovaná prostým vidieckym prostredím.

POĎ, NIEČO ŤA NAUČÍM

Po predošlých vydarených knižných projektoch **Barbory Paulovičovej** nie je prekvapením ani jej ďalšia obrázková kniha *Abecedári* (E. Ondrejička, SSS), v ktorej autorka výtvarene rozvíja motív neposlušných písmeniek. Autori deklarujú pragmatický zámer knihy, ktorá má slúžiť začínajúcim čitateľom na oboznámenie sa s anatómiou písmen a ich zoradením v abecede. Ilustráciám možno vyčítať stereotyp vyobrazovania písmen ako trojrozmerných živých bytostí, ale treba oceniť pútavú, dynamickú typografiu a celkovú textovo-obrazovú tektoniku knihy. **Katarína Ilkovičová** ukazuje, že aj knihy, ktoré majú poučiť, je možné ilustrovať zábavne, vynaliezavo a inak ako učebnicovou formou. V rozprávke *Madam Ježibaba* (Z. Csontosová, Albatros) sa mladý čitateľ nenútené zoznamuje s anglickými slovíčkami a frázami. Ilustrátorkin štýl je optimistický a naivný v najpozitívnejšom zmysle slova; dominantná je pestrá farebnosť, hra so štruktúrami a vzormi, jednoduchá figuratívnosť s nedokonalosťami a deformáciami typickými pre detský výtvarný prejav. Zdá sa, že toto zrkadlenie detského obrazového konceptu sveta funguje lepšie ako realistické postupy aj v prípade ilustrovania náučnej literatúry. Ilkovičovej štýl je nielen pôvabný, ale najmä „user-friendly“ – transparentný a pre dieťa zrozumiteľný, čo je zrejme dôvodom toho, že je naša ilustrátorka vyhľadávaná už aj v zahraničí. *Hávedník* (J. Dvořák, Artfo-

MILOŠ KOPTÁK / Daniel Hevier: Škola po škole

rum), zábavná encyklopédia o hmyze, hlodavcoch, mikróboch a inej hávedí, ktorá žije s človekom pod jednou strechou, poskytuje ďalší dôkaz o tom, že deťom už nestačia triviálne témy. Takýto námet si priam vyžaduje netradičné obrazové spracovanie. **Daniela Olejníková** v digitálnych grafikách prepája biologicky vecné vyobrazovanie s pitoreskným vtipom a fikciou, pričom originalitu tohto riešenia podčiarkuje bizarným kontrastom neónových a „ufúlanych“ zemitých tónov. Ďalším typom náučnej literatúry, ktorý dlhšie chýbal v detských knižniciach, je skvelá kniha Jany H. Hoffstädter *Cesta na svet* (Slovart, O.K.O.) s ilustráciami **Petry Lukovicsovej**. Ako názov napovedá, obsahuje odpovede na otázky, ktoré skôr či neskôr začnú trápiť každé dieťa. Sympatické je, že

podobne ako text, aj ilustrácie hovoria o ľudskej sexualite a reprodukcii otvorene a priamo. Telesnú prirodzenosť človeka sa nesnažia vtesnať do oblúka vizuálnej metafory; predstavujú ju kaligrafickou skratkou, presne s takou mierou explicitnosti a detailov, aká dieťaťu stačí na pochopenie konkrétnych skutočností.

Vo svete sa písanie s cieľom poučiť či naučiť stáva módnym u autorov, ktorí sa do literárnej tvorby púšťajú z úplne odlišných odvetví. Tento trend kultúrnych „samizdatov“ pozorujeme zopár rokov už aj u nás. Neraz ide o diskutabilné tituly, a to ako po literárnej, tak aj po výtvarnej stránke. Marcela Molnárová v minulom roku vydala hudobno-literárny projekt *Zúbková víla Zublinka* (Marcy Music). Obohratú tému zubnej hygieny v knihe dopĺňajú me-

JÁN KURINEC/F. Rojček: Neuveriteľné dobrodružstvá uja Fera

ravé, nemotivujúce ilustrácie **Barbory Brodzianskej**. Didakticky málo funkčným možno nazvať maľované čítanie Barbory Rakovskej *Hrebienok* (IKAR) s ilustráciami **Zuzany Jakubíkovej**, v ktorom sú nepochopiteľne prevrátené samotné princípy tohto zmiešaného žánru. Obrázky nahrádzajú krátke, známe slová, komplikované výrazy a súvetia naopak nijako neuľahčujú čítanie. Celostránkové ilustrácie iba pokračujú v prvoplánovom vyobrazovaní fabuly a svojím chudobným vzhľadom sa radia medzi málo nápadité, „štandardné“ obrázky. Neadresná je aj obrazová stránka maľovaného čítania *Mravček Zvedavček a iné príbehy* (E. Dienerová, Príroda) od **Daniely Ondreičkovej**, avšak zástupná

funkcia obrázkov je tu aspoň zmysluplne využitá.

„INÉ“ KNIHY

Pre starších čitateľov a milovníkov beletrie v prapôvodnom význame sú určené výpravné vydania Sládkovičovej básnickej skladby *Marína* (Perfekt) a starovekého mýtu *Eros a Psyché* (B. Panáková, Perfekt). Zasnene maliarske cykly, ktoré tvoria voľný ilustračný sprievod týchto klasických diel s lúboznou tematikou, vytvorili **Katarína Vavrová** a **Martin Augustín**. Ich obrazy sú plné imagi-
nácie, náznakov a mnohoznačných symbolov, ktoré mimoriadne evoka-

tívnym spôsobom rozvíjajú lyrickú náladu textov.

Doma nemáme veľkú tradíciu obrazových kníh, o to milšie je, keď sa mladým nádejným talentom pošťastí vydať autorskú knihu. Za maliarsky cyklus v knižnej podobe možno považovať autorskú knihu **Miroslavy Rudášovej** alias **Rudej Sovy** *Moje vodné dráčky* (Virvar). Ide o súbor osobne motivovaných malieb, ktorými autorka približuje život exotického živočícha axolotla mexického. Kombinácia jasných farieb, schematickej figuratívnosti, surového rukopisu a minimalistických textových vsuviek disponuje expresívnou silou detských kresieb a „primitívneho“ umenia. Skromný obrázkový príbeh *Cesta domov* (Egreš) vytvorila študentka VŠVU **Alica Raticová** pôvodne ako semestrálnu prácu. Interpretácia otvorenosť jemných ilustrácií dáva pri spoločnom prezeraní knihy priestor komunikácii rodiča a dieťaťa.

Nový vietor možno cítiť v ambicióznej snahe **Evy Shemby Janovskej**, ktorá sa pokúša o vytvorenie náučnej konceptuálno-dizajnovkej knihy. Zámienkou obrázkovej „učebnice“ *Odkiaľ fúka* (Virvar) je vzdelávanie malých žiakov-vetrikov v „umení fúkať“. Prostredníctvom tejto fiktívnej funkcie sa detský čitateľ dozvedá zaujímavosti z rôznych vyučovacích predmetov, ktoré spája téma prúdenia vzduchu. Stránky knihy majú charakter obrazových inštrukcií a infografík – dizajnového strohých vizualizácií (stupnica sily vetra, aerodynamické zákonitosti, ich využitie v rôznych oblastiach ľudskej praxe a pod.), pričom netradičné je aj ich typografické riešenie. Celku by možno prospela po-

stupná gradácia a záverečné vypointovanie ústredného motívu, napriek tomu je toto dielko pozoruhodným osviežením domácej knižnej tvorby – možno ani nie tak svojou umeleckou ako didaktickou hodnotou. Predstavuje u nás málo využívaný model organického prepájania vedy a umenia, ktorý zároveň poskytuje podnety na rozvíjanie vizuálnej gramotnosti.

PRÍBEH POKRAČUJE

Hoci prehľad ilustrovaných kníh, ktoré priniesla minuloročná sezóna, nie je vyčerpávajúci, potvrdzuje pretrvávajúcu pestrosť a stabilné kvality slovenskej ilustrácie. Značný potenciál sa ukazuje najmä u mladých talentovaných výtvarníkov, ktorí si hľadajú svoj vlastný tvorivý priestor. Limity malého domáceho trhu spôsobujú, že sa vydavatelia stále nie príliš ochotne púšťajú do experimentálnejších, ekonomicky riskantných projektov. Chýbajú nám vydavateľstvá, ktoré by programovo podporovali alternatívnu knižnú tvorbu (ako napríklad český Baobab a Meander), i keď túto úlohu príležitostne preberajú menšie vydavateľské subjekty či občianske združenia (napr. Virvar, Egreš, Slniečkovo). Presadzovanie novátorských prístupov i tak neraz zostáva na nadšení samotných tvorcov, ktorí sú nútení hľadať cesty a prostriedky ad hoc. Čo je potešiteľné, väčšina z nich popri prezentácii vlastného umeleckého programu nezabúda na to, že je v službe najmladším. A tých netreba podceňovať, pretože často žijú v iných svetoch, ako si my dospelí predstavujeme.

milena šubrtová

Budeme-li interpretovat vítězství ve dvou nejvýznamnějších českých cenách za knižní tvorbu, *Magnesii Liteře* a *Zlaté stuže*, jako indikátor hodnotových změn a hodnotících kritérií, pak můžeme konstatovat, že letos byla v oblasti české literatury pro děti a mládež vyznamenána především vynálezavost.

Cenu *Magnesia Litera* za knihu pro děti a hned dvojí ocenění *Zlatou stuhou* za text a ilustrace v kategorii literatura faktu pro děti a mládež totiž získali v roce 2016 spisovatel Robin Král (1981), ilustrátorka Jana Hrušková (1985) a grafička Zuzana Brečanová (1985) za básnickou knížku *Vynálezárium*. Publikace neunikla ani hodnotitelům ceny *Nejkrásnější kniha*, kde se v kategorii knihy pro děti a mládež dostala alespoň do užšího výběru. Vydalo ji nakladatelství *František Havlíj – běžiliška*, které se samo charakterizuje jako mladé nakladatelství originálních a autorských knih pro děti. No-

V Česku oceňují vynálezce

votvar *vynálezárium* je podle úvodní básně, která oslavuje lidskou činnost a důvtipnost, obrazným pojmenováním pro svět: *To místo, kde my lidi žijem, bych nazval vynálezáriem.*

Vynálezárium navazuje na publikace, které dětem hravým způsobem odкрývají bohatství a možnosti jazyka jako nástroje literární komunikace. S nápadem sestavit lexikon básnických útvarů a prostředků, jenž by pomohl dětem proniknout do tajů poezie, přišel již básník a překladatel Radek Malý (1977). Roku 2012 vydal v nakladatelství *Meander* knížku *Poetický slovníček dětem v příkladech*. Vedle definic literárněteoretických pojmů v širokém rozpětí od hádanky po haiku přinesl i jejich vlastní příklady vytvořené pro tuto příležitost. Využil intuitivního zájmu dětí o poezii jako součást jejich jazykové hry a ukázal jim, že způsob, jakým mnohdy samy zacházejí s jazykem, má velmi blízko k uměleckému vyjádření (například jeho absolutní báseň složená z onomatopoických nonsensů). Rozvíjející úkoly, které připojil k básnickým textům, byly dvojí povahy. Jednak pobízel dětské čtenáře k interpretačním úvahám a k samostatným literárním pokusům, ale především se žertovnou formulací některých úloh snažil narušit stereotypní přístup k literárnímu textu. Dětskému čtenáři tak poskytnul možnost setrvat v prostoru literární fikce nikoliv jako v nedotknou-

telném chrámu, ale jako v důvěrně známém prostředí.

Na rozdíl od Radka Malého rozšiřuje Robin Král naučný potenciál své knížky *Vynálezárium* o další rozměr, neboť jeho básnické texty v sobě spojují poučení o literárních formách a zároveň o lidských vynálezech. Dějiny vynalézání opisují kruh od objevu písma jako prostředku k fixování pamětihodných i bláhových myšlenek, přes vynálezy umožňující rozvoj průmyslu (parní stroj, sériová výroba, jaderná energie), cestování (automobil, vzducholoď, parník, velocipéd) či prostě jen zpříjemňující život (kostka cukru, dort, zmrzlina, houpací křeslo, vana, sauna) až k poezii, kterou *rozverní páni truvěři toužili získat přízeň krásných dam*. Pozornost je věnována komunikačním aspektům. Zatímco objev fonografu sloužil k uchování sdělovaného obsahu a telegraf k jeho přenosu, s vynálezem sluchátek se lidé dobrovolně izolují. Stranou zájmu nezůstávají ani zdánlivě samozřejmosti jako třeba dveře nebo stůl. I ty jsou najednou nahlíženy pod objevitelským zorným úhlem, takže vystávají jejich významy pro lidské společenství: dveře zaštiťují soukromí coby základní předpoklad pro pokojné soužití; stůl, na němž se podává jídlo, ukotvuje svět, aby byl v rovnováze. Robin Král, který vedle poezie pro děti píše také písňové texty, má široký výrazový rejstřík a nebrání se občasnému sklouzávání do hovorové polohy, včetně využívání aktuálních slovních obrátů. *Kdo chtěl tenkrát býti „in“, ten musel mít pěstní klín*, tvrdí v humorném kontrastu s tématem básně věnované době kamenné. To vše, spolu s hudebností veršů a přirozeným citovým zabarvením jazykových prostředků, činí jeho poezii blízkou dětem.

Padesátka básnických textů je uspořádána do deseti kapitol podle tradičních a v současné poezii málo frekvento-

vaných básnických forem: balada, gazel, balata, rispet, pantum, kaligram, sonet, limerik, rondel a triolet. Hravá typografie přitom podtrhuje jejich charakteristické formální rysy (například zvýrazňování opakujících se rýmů u villonské balady a gazelu, majuskulemi vysázený refrén u rondelu) a podílí se na humorném vyznění obsahu textů. Rentgen, jenž je pojednán formou malajského básnického útvaru pantum, je v aluzi na rentgenové paprsky vtipně vysázen jako negativ. Limerik o vynálezu knihtisku má převrácenou podobu tiskařské matrice a limerik věnovaný parníku zdůrazňuje členěním textu do slabik rytmus korespondující s loděmi pohupujícími se na vlnách. Zběsilá jízda je v trioletu o velocipédu naznačena písmem, které se rozbíhá na všechny strany, rychlost psaní v básni o psacím stroji zase suggerují písmena stěsnaná k sobě. Největší prostor získala typografická a výtvarná hra pochopitelně v případě kaligramů. Na stránkách knížky tak z písmen vyrůstá například ptačí budka, vlní se posuvný pás, splétá síť a vztyčuje maják. Součástí autorské strategie je vyčlenění názvů jednotlivých básní do obsahu, takže texty rázem získávají platnost hádanky, na jejímž úspěšném rozluštění se podílejí rovnou měrou také ilustrace. Knížka si přitom vystačí s barevnou úsporností, kdy k základnímu černobílému rozvržení přistupují žluté předěly kapitol spolu s červenými a žlutými detaily, jež mají aktivizační i významotvornou platnost.

Vizuálně atraktivní publikace se zakládá na několikerém propojení autorských postupů. Autorský přístup založený na pochopení pro dětskou hravost zaručuje provázanost naučné funkce s relaxační. V oblasti kompoziční výstavby je dílo výsledkem nedělitelné syntézy jazykové, ilustrační a typografické složky, do nichž se promítá téma vynalézá-

ní. Oslava lidské tvořivosti a činorodosti je základním konceptem knížky, jež upozorňuje na skutečnost, že každý objev počínaje pěstním klínem posouvá lidstvo dál za hranice představitelného, ale také může být hrozbou, jak dokládají verše o dynamitu a jaderné energii. *Vynálezárium* nesupluje encyklopedickou literaturu, neboť z kolejí naučných textů vybočuje směrem k fabulaci a mystifikaci, kterou se smyslem pro humorný paradox potvrzuje slibem *vyprávět zaručeně pravdivé příběhy vynálezů*. V tomto světle jsou poněkud diskutabilní kategorie literatura faktu pro děti a mládež, v jejichž rámci knížka získala obě ocenění *Zlatou stuhou*. *Vynálezárium* pochopitelně má naučný potenciál, nicméně nelze jej nadřazovat tomu, že se především jedná o svěbytnou poezii.

Předloni českou literární scénu vítězně opanovala „hlavopédie“ *Hlava v hlavě* básníka a překladatele Ondřeje Buddeuse (1984) a výtvarníka Davida Böhma (1982), kterou vydalo nakladatelství *Labyrint* (a psali jsme o ní v *Bibianě* č. 4/2014). Pohrávala si s fenoménem hlavy z nejrozličnějších aspektů a v přesvědčivé kombinaci jazykových a vizuálních prostředků. V loňském roce si totéž nakladatelství připsalo další úspěch, když porotce literárních cen i čtenáře získala zábavně laděná publikace galerijního pedagoga Ondřeje Horáka (1976) a ilustrátora Jiřího Franty (1978) *Proč obrazy nepotřebují názvy*. Uvádí dětské čtenáře do světa výtvarného umění a činí tak s využitím bohaté škály jazykových i výtvarných prostředků. V komiksovém příběhu se ocitáme ve fiktivní galerii, kde spolu komunikují nejen postavy na obrazech, ale i jejich tvůrci, a kde krádež uměleckého díla neslouží jako vyvrcholení detektivní zápletky, nýbrž jako záminka k úvaze o podstatě a významu umění.

Zdá se, že největším vynálezem sou-

časné české literatury pro děti a mládež je znovuoobjevení skutečnosti, že cesta za poznáním nemusí sestávat ze školsky doslovných pouček. *Vynálezárium* se oběma zmíněným publikacím podobá v tom, jak s nakažlivou hravostí vybízí k odhalování neznámého i k pohledům na důvěrně známé z nečekané perspektivy.

Co uvedená díla spojuje? V první řadě nadžánrová koncepce, která rozvazuje ruce umělecké bezprostřednosti. Při listování uvedenými publikacemi máme pocit přirozeně navázaného kontaktu, ať knížku rozevřeme na kterékoliv straně. Dále je to soustředěnost na zvolenou tematickou oblast, která je pak beze zbytku vytěžena v kombinaci seriózního i humorně zlehčujícího přístupu. To vše by nebylo možné bez invence a souznění všech zúčastněných tvůrců od autorů textů, ilustrací, typografie až k osvětlenému nakladateli, jenž poskytnul jejich nápadům prostor. Nelze si také nepovšimnout generační spřízněnosti autorů, kteří se sice ještě narodili za železnou oponou, ale formování byli již ve svobodném společenském ovzduší. Ve své tvorbě ukazují, že klasická tištěná kniha má bohatý rejstřík uměleckých postupů a nástrojů, jimiž i v éře multimediální a přetech-nizované zábavy dokáže zaujmout dětské čtenáře stejně jako jejich rodiče. Tím nejdůležitějším a nejcennějším pojítkem je však aktivizační potenciál. Dítě se při četbě těchto knih nestává pasivním konzumentem, ale je pobídnuto k tomu, aby reagovalo na položené otázky, vymezovalo se vůči nim a zkoušelo hledat vlastní odpovědi. Jedině tak z něj totiž vyroste onen činorodý člověk, kterého opěvuje *Vynálezárium*.

O slušákoch a podrazákoch

(Jazyk a štýl v próze
Romana Brata *Zlo
nemá na kúzlo*)

ján kačala

Trinástočná autorova rozprávačka „historiek o slušákoch a podrazákoch“ (tak znie podtitul knihy), ktorá si príležitostným kúzelníctvom privyrába na zlepšenie skromného rodinného životného štandardu, má dostatok kladných ľudských vlastností, zdedených po rodičoch, ako aj získaných výchovou a vzdelaním, a tie jej dávajú predpoklady zvládať náročné situácie najmä v triede a v škole, ale aj v ďalších kontaktoch so spolužiakmi, s učiteľmi a s ostatnými vystupujúcimi postavami. Je prirodzene nadaná, vnímavá k najbližšiemu okoliu a k svojim potrebám, cieľavedomá, sebavedomá aj múdra, ale aj sebakritická a krehká. Tieto vlastnosti prejavuje vo vopred dobre premyslených činoch, v početných úvahách, v ktorých rozoberá svoje postavenie, ale aj v uvedomených jazykových reakciách na pestré životné situácie. Hrdinkina reč z obsahového hľadiska je takmer na úrovni dospelých a najmä z formálneho hľadiska nesie všetky znaky vyjadrovania vyspelého a ambiciózneho dievčaťa, príslušníčky súčasnej

mladej generácie, prežívajúcej vlastný zložitý život v podmienkach terajšej mnohostranne protirečivej a málo prehľadnej spoločnosti.

Tým, že „historky“ (toto slovo nesie názov každej z dvadsiatich kapitol knihy) rozpráva jedna osoba, pozorujeme pri spôsobe výberu rozmanitých bezpríznakových, ako aj rozličným spôsobom príznakových jazykových jednotiek v rozoberanej próze takmer stieranie rozdielov medzi pásmom rozprávača a pásmom dialógu. Hrdinkin prejav je osobnostne, a to intelektuálne aj emocionálne, zrelý, a tak sú v ňom zastúpené aj zodpovedajúce bohaté a diferencované jazykové prostriedky – slová, tvary, spojenia tvarov, vety – a z nich dobre usporiadané prehovory na stvárnenie ideového a estetického zámeru autora. Pritom ideová váha diela je v slovnej zásobe a jej bohatosti a zároveň pestrej diferencovanosti. Toto poznanie je úzko zviazané s využívaním slangových prvkov v slovnej zásobe, menej výrazne aj v syntaxi. Slangová vrstva slovnej zásoby ako nespisovná sa v texte zreteľne vyníma na pozadí ostatnej

použitej slovnej zásoby, bezprízna-
vej aj rozličným spôsobom príznako-
vej. Možno povedať, že výrazné za-
stúpenie slangových prostriedkov na-
značuje už spomínaný podtitul prózy,
v ktorom sú spomedzi piatich slov až
dve substantíva slangové: *Historky
o slušákoch a podrazákoch*. Na dru-
hej strane v súvisi s početnou slan-
govou vrstvou v próze treba povedať
aj to, že autor v celom texte síce dosť
striedmo narába s hrubými slovami,
ale vo vypätých situáciách sa zasa ne-
šetří často výdatnými nadávkami.

Žiada sa vyzdvihnúť, že autor pra-
cuje s neobyčajne bohatým a pes-
trým výberom slovnej zásoby jazyka,
ako aj s bohatými a diferencovanými
syntaktickými jednotkami celého slo-
venského jazyka, knihu teda nemož-
no zúžiť iba na otázku súčasného mlá-
dežníckeho slangu v živote a v litera-
túre. V slovnej zásobe prózy sú tak
okrem celonárodne rozšírených bez-
príznakových spisovných pomenova-
ní a okrem spomínaných slangových
lexikálnych prostriedkov zastúpené
aj ďalšie vrstvy rozličným spôsobom
príznakových lexikálnych jednotiek,
ako aj vrstva nespisovných, v rámci
nich najmä subštandardných pome-
novaní. Nie sú zastúpené iba nárečo-
vé slová, čo je so zreteľom na veľko-
mestské prostredie, v ktorom sa „his-
torky“ odohrávajú, pochopiteľné.

Celkový autorov prístup k téme
a k jej jazykovému a štylistickému
stvárneniu možno pozorovať naprí-
klad na tejto ukážke zo strán 36 – 37:

Sadla som si na lavičku v par-
ku a začala si prezerat' maily. Nija-
ká správa. Otvorila som si Facebook,
a tam som namiesto čohosi povzbud-
zujúceho a milého narazila na nie-
čo zvláštne. Najskôr mi ani náhodou
nedocvaklo, o čo ide, čítala som si to

raz, dva razy, tri razy, akoby mi uni-
kal význam slov... Trapoška Monča
z ôsmej B, večne nahodená a nesku-
točne namyslená koza, ktorá sa ne-
ustále nad všetkými vyvyšuje, písala,
že udalosťou roka našej školy sa
stáva – tramtarará!!! – šitný mobil tej
najväčšej chudery Bocianky, čo bo-
hvie prečo všetci tak obdivujú, lebo ur-
čite nie je ani nový, ani pravý, lebo
Číňania už robia také fejky, že by je-
den neveril. A ešte tam napísala, že
ktovie, kde som ho lopla, lebo kde by
som naň vzala, keď chodím otrhaná
a hladná ako Čenkovej deti na trinás-
tej strane.

Na pozadí všeobecne rozšírenej
a známej bezpríznačkovej aj bežnej
hovorovej a expresívnej slovnej zá-
soby sa tu okrem slangových výra-
zov (*nedocvaknúť, trapoška, naho-
dený, fejky, lopnúť*) vyskytujú dnes
už najmä medzi mládežou bežné vý-
razy z oblasti internetovej komuniká-
cie (*prezerat' maily, /mejlová/ sprá-
va, otvoriť Facebook, mobil*), čitate-
ľovu pozornosť upútajú aj nadávky
a prezývka (*namyslená koza, trapoš-
ka, Bocianka* ako prezývka hlavnej
postavy, ktorá sa volá Čáповá), pa-
renteticky spojené citoslovce *tramta-
rará*, bohemizmy *šitný /mobil/* (z ne-
meckého substantíva *der Schutt* s vý-
znamom *sutiny*) a vyjadrenie *že by
jeden neveril* namiesto slovenského
že by človek neveril) a napokon ori-
ginálne hovorové prirovnanie *otrha-
ná a hladná ako Čenkovej deti na tri-
nástej strane*, majúce prameň v na-
šej literárnej histórii a v texte zároveň
platí ako signál intertextuality.

Na druhej strane možno ukázať, že
autor priamo na tej istej strane svoj-
ho textu prisudzuje hlavnej hrdinke
aj vyjadrovanie naplnené úzkymi od-
bornými termínmi a inými odborne

náročnými výrazmi, takmer vzdelanecky ladenými spojeniami zviazanými navyše aj s výkladom ich významu a syntakticky skonštruované do zloženého súvetia rozkladajúceho sa na ôsmich riadkoch textu; ukážka znie:

Len čo som sa trochu prebrala a prestala sa ľutovať, napísala som ako reakciu na tento text niečo veľmi, veľmi škaredé. Napísala som, že – tramtarará!!! – najväčšou udalosťou roka na našej škole nie je môj mobil, lebo taký prístroj je v podstate nezáujímavá vec, je to len kus plechu a pár čipov, ale ozajstnou, priam neprehliadnutelnou udalosťou roka je unikátny intelektový potenciál Monče, pričom pod slovným spojením intelektový potenciál treba chápať schopnosť jedinca vymykať sa z radu homo sapiens a programovo sa hlásiť k nevšednej skupine capra hircus hircus, vyznačujúcej sa neustálym prežívaním a nenapodobiteľným mečaním. A poslala som to.

V ďalšej časti nášho rozboru prinášame doklady na jednotlivé vrstvy slovnej zásoby obsiahnuté v texte knihy. Neutrálnu vrstvu slov možno ilustrovať príkladmi typu nastrožiť (pascu – s. 84), navrávať si, nahovárať si, mať niekoho za niekoho (majú ma za bitkárku – s. 68), pokladať (pokladať vec za vybavenú – s. 62), šepnúť („Ďakujem,“ šep-la som – s. 73), napozerať (napozerať veľa filmov – s. 61), tíchnuť (ošiaľ tíchol – s. 86), zrozpačitiť, zneistiť, strápnuť sa, schladiť niekoho, hovorievať, vravievať, pričarovať (pričarovanie kvetu – s. 123), bedákať, špúliť, našpúliť (našpúliť pery – s. 71), obostrieť (obostrela ma tma – s. 115), zagaňiť (obe starečky na mňa pohoršene zagánili – s. 121), väčšmi (znervóznela som ešte väčšmi – s. 131), ponurý

(Určite nič vábne, skôr čosi nevýrazné, sivé, ponuré. – s. 39), uhrančivo (hadie oči, čo ma uhrančivo sledovali ako oči predátora – s. 136), ustavične, podchvíľou (podchvíľou sa z nej niekto napil – s. 96), potajme (kolovala potajme z ruky do ruky – s. 92), počupiačky, neveriacky, zvyčajne, nevdojak, koľký raz (ja som Ceruzku / prezývka spolužiaka/ už neviem koľký raz za večer schladila – s. 48), hej ako častica na vyslovenie súhlasu (radosťná si sadla, prikývla, že hej – s. 64), zo slovesných spojení *zísť niekomu na um* (ponuka mi zišla na um – s. 108), *prísť, prichádzať do úvahy* (to neprichádza do úvahy – s. 48), dialógová replika *to nič*, prípadne *nič to* (To nič, vzdychla som. – s. 83; Nič to, túto bitku sme prehrali. – s. 84), vidieť sa niekomu, pretriasať (možno sa mi videlo trápne vyzvedať a pretriasať ich súkromný život – s. 14), pritakať (povedal to Ceruzka a ostatní pritakali – s. 40), hlesnúť (Chalani ani nehlesli. Akoby neverili vlastným očiam. – s. 24), odvetiť (odvetila som, že dobre – s. 48).

Neobyčajne bohatá a diferencovaná v knihe je vrstva *s l a n g o v ý c h* prostriedkov, najmä zo školského a mládežníckeho prostredia. Možno v nej zistiť už isté vrstvy – od najstaršej, ktorá je známa povedzme ešte generácii dnešných päťdesiatnikov (napríklad *deják*), cez všeobecnú, ktorá už v istých prípadoch prekročila vlastný rámec mládežníckeho a žiackeho slangu a niektoré prostriedky z nej už prešli medzi subštandardné so širším rozsahom využívania (napríklad *haluz*), až po najnovšiu, vlastnú súčasnej najmladšej generácii. Lexikálne prostriedky charakteristické pre najnovšiu vrstvu sú zvyčajne výsledkom takmer neohraničenej jazy-

kovej tvorivosti mladých ľudí v okruhu prenášania významu jestvujúcich slov, v tvorení nových viacslovných pomenovaní, originálnych prirovnaní a frazeologizmov, ako aj v utváraní nových slov najmä skracovaním a zámerným deformovaním ich pôvodnej slovotvornej štruktúry. Slangové prostriedky sa tak vyznačujú netradičnou a živou obraznosťou, hyperbolizáciou výrazu a celkovým zveličovaním situácií pri vyjadrovaní. V slangovej vrstve badať aj silný vplyv cudzojazyčných prostriedkov, osobitne anglických a českých. Vplyv angličtiny sa prejavuje najmä v oblasti počítačovej techniky a internetovej komunikácie, vplyv češtiny v oblasti bežných kontaktov účinkujúcich postáv. Na spomínanú staršiu a strednú vrstvu slangových prostriedkov je dostatok dokladov v uvádzaných citátoch, preto ich nebudeme osobitne dokumentovať.

Za súčasť novšej vrstvy slangových výrazov možno pokladať napríklad viacslovné pomenovania zložené zo slovesa so všeobecným významom a z pripojeného podstatného mena s úlohou objektu; keďže tu ide o slovné spojenia konštituované na syntaktickom vzťahu, možno ich hodnotiť aj ako súčasť slangovej syntaxe; ide o príklady ako: *mať* – *nemať tucha* (Nehovoriac o tom, že som vôbec nemala tucha, kto sú Čenkovej deti. – s. 37), *dať reč* („Jedna kola, to ťa predsa nezabije,“ nedal sa odbiť Ceruzka. „Dáme reč a odprevadím ťa, dobre?“ – s. 48), *hodiť reč* (Po predstavení Ceruzka navrhol, že ideme na kolu a hodíme reč o filme, že ako sa mi páčil, čo hovorím na animáciu a tak. – s. 47), *dať Huróna* („Ale bacha, lebo malí sa pri ohni pošťavajú,“ zavalil

Mimoň a ostatní v tú ranu dali Huróna, teda šialený rehot. – s. 40).

Niektoré príklady na *h o v o r o - v ú* vrstvu upotrebených slov: *ratoovať* (ratovali ma pohárom vody a slovami útechy – s. 70), *napadnúť* niekomu (Najprv mi napadlo, že skúsím niečo čínske. – s. 6), *dopadnúť* nejak (operácia... nedopadla práve najlepšie – s. 14), *popasovať* sa (dospelí... preukazujú nechut s niečím alebo s niekým sa popasovať – s. 45), *napasovať* niečo niekomu (potom jej ju / protézu/ zubný technik nevedel napasovať do úst – s. 112), *akurát* (Vedela som akurát zhltnúť dáždovku. – s. 6), *super* (Ako si to urobila? To bolo super! – s. 8), *fakt* ako potvrdzujúca častica (S tými peniazmi je u nás fakt bieda. – s. 13), *bohvieaký* (Odškodnenie za tatov úraz nebolo bohvieaké – s. 14), *finta* (Trik je trikom, lebo vždy je za ním nejaká finta. – s. 19), *furt* (diaľnice stavajú už toľké roky a furt nič, len to naťahujú a predlžujú – s. 71).

Niektoré výrazy majú vedno s príznakom hovorovosti aj príznak *e x p r e s í v n o s t i*: *šlamastika* (z každej šlamastiky ťa, dievča moje, dostane kúzlo – s. 5), *chalan* (išlo len o predstavu chalana – s. 13), *príšer-ne* (Čaje... boli príšerne presladené – s. 63), *kašľať* na niekoho (teraz naňho všetci kašľú – s. 12), *buchnúť* sa do dakoho (Do tohto Matka som sa asi buchla. – s. 5) a iné.

Hovorovo, prípadne aj s príznakom expresívnosti sú ladené neobyčajne početné *f r a z e o l o g i z - m y* najmä so slovesným základom, ktoré výrazne obohacujú rozprávanie o obrazný rozmer: *priznať* farbu (Teraz ho máme. Teraz bude musieť priznať farbu. – s. 121), *niečo* je nad slnko jasnejšie, *zaujímať* niekoho

ako lanský sneh (Ide skôr o to, aby sa spýtali na hocičo, no je nad slnko jasnejšie, že odpoveď ich zaujíma ako lanský sneh. – s. 59), padnúť na hlavu, nevidieť pre oči („Čoby, normálne džínsy,“ odvrkne a v duchu si kladie otázku, či som náhodou nepadla na hlavu alebo nevidím pre oči, lebo predsa nie je až taký starý, aby chodil do školy v obleku ako za čias Márie Terézie! – s. 121), dať krk na niečo (Takúto /webovú stránku/ by Peťa F. ani Monča samy nevedeli urobiť, na to dám krk. – s. 84), liezť na nervy niekomu (Mamkina protéza mi mohutne lezie na nervy. – s. 112), tieť niekomu do topánok (Nebola až taká hlúpa, aby si neuvedomovala, že jej tečie do topánok. – s. 137), byť sto rokov za opicami (nech sa teraz odvážia hlesnúť, že som chudera, že som nemoderná a sto rokov za opicami – s. 34), nebyť od veci (No a títo dospeláci, ktorí majú svoje deti, si asi povedali, že by nebolo od veci pozvať kúzelničku na narodeninovú oslavu. – s. 34), vedieť, kde je sever (Odpovedala som im úplne na všetko ako niekto, kto tomu rozumie, kto vie, kde je sever, a je mu jasné, čo si kúpil a čo má. – s. 35);

Obraznú a intenzitnú povahu majú aj veľmi početné p r i r o v n a n i a , a to jednak ustálené, klasické, tvoriace súčasť frazeologických spojení, a jednak autorské, nové, signalizujúce originálny prístup autora a jeho postáv k jazykovému stvárneniu súčasného života. Aj tento druh ustálených spojení často nesie príznak expresívnosti. Niektoré príklady na u s t á l e n é prirovnania: stromček... sa zvalil ako podfatý. (10) – Čas bežal ako divý. (80) – Nič iné to byť nemohlo len stolička, prebleslo mi hlavou. Je to jasné ako facka! (83) – Odchádza-

la som spreď koncertnej haly ako námesačná. (73) – Cítila som sa ako malomocná. (69) – Vláciť sa za niekým ktovie ako dlho s vedomím, že sa budem cítiť ako slon v porceláne, to ma fakt nelákalo. (84) – Ťapy, šklabili sa ako kozy. (87) – Faraóna /prezývka učiteľa/ totiž všetci poznáme ako svoje topánky. (66) – Odpoveď ich zaujíma ako lanský sneh. Teda vôbec. (59) – No keď povedal, že jedna kola ma nezabije a pozrel na mňa ako zbítý pes, tak mi ho odrazu prišlo akosi ľúto a odvetila som, že dobre. (48) – Muco /prezývka spolužiaka/ stál na trávniku ako tĺk a tváril sa, že sa nič nedeje. (23) – Sedel pri mne ako hromada nešťastia a chudák vôbec nevedel, čo má so mnou robiť. (72)

N o v é prirovnania, motivované často literatúrou, filmom alebo inými druhmi umenia, ale aj prírodou a súčasnou technikou, ilustrujú tieto príklady: Na Stenleyom sa mi páčilo úplne všetko..., blondavé vlasy, ako má di Caprio, modré oči pôvabnejšie a hrejivejšie ako more, po ktorom celý život tak veľmi túžim. (56) – „Môže ísť za teba, ak sa zriekneš svojho pokusu,“ mudroval ako don Corleone a prísne hľadel na Stanleyho. (50) – Stanley... bol odrazu akčný ako Chuck Norris. (80) – Faraón /učiteľ dejepisu/, ktorý mal službu, k nám ihneď pristúpil a začal nás rozháňať ako polícia ľudí na nepovolennej demonštrácii. (40) – Chvíľu sme stáli tvárou v tvár ako dvaja nabudeení boxeri, ktorí sa po zaznení gongu do seba pustia ako besní psi. (142) – Chlapi si medzitým nasadzovali okuliare už druhý raz a ja som tam pred nimi stála ako tvrdé Y. (132) – „Bocianová, hľadáš niečo?“ Faraón mal oči a uši ako egyptská sfiga. (135) – „To je čo?“ zatvárila som sa ako Ne-

vedko v Slniečnom meste. (128) – Cez prestávku som stretla Monču. Bola oháknutá ako Kleopatra. (118) – Pa-ko! Akoby bol väčší chlap, keď nadáva. To teda nie je ani náhodou, hoci je dlhý ako čínska hymna. (41)

Bohatá je vrstva *expresívnych* výrazov: šklabiť sa, šalieť (hľadisko šalelo – s. 86), zízat (prestal zízat do časopisu – s. 125), vyfliaskať (každého, kto klame, by som najradšej vyfliaskala – s. 73), namosúrený (zväčša sú namosúrení a míkvi – s. 63), zaškeriť sa, šupnúť (tato sa len zaškerí a šupne borovičku do seba – s. 63), guča (prehltla som guču v hrdle – s. 65), zababušiť sa (ešte sa mi nechce vstávať, ešte sa na chvíľu zababuším – s. 68), ziapať („Je to príjemné, čo?“ ziapať Stanley – s. 75), spísať (kto to celé spískal – s. 75), pratať sa (ja som sa po príchode domov hneď pratala do svojej izby – s. 71), dožrať niekoho, vyletiť na niekoho (Topánka uvoľnila kartu. Zvrchu ju celú zašpinila, čo ma úplne dožralo. Dokonca tak, že som premohla strach a vyletela som naňho: – s. 110) – muknúť (Mamina za celý čas ani nemukla. Nemo stála v predsieni a nervózne čakala, čo sa bude diať. – s. 106)

Pre vyjadrovanie mladých ľudí v súčasnosti je charakteristické aj používanie anglicizmov typu happy, sorry, ready, lucker, ajťák /z anglického znenia skratky *IT* s významom informačné technológie/, okej, link, play, pričom viaceré výrazy sú podmienené súčasnou internetovou komunikáciou: Decká sa celé happy bavia o kadečom, len aby nemuseli myslieť na to, čo ich najviac otravuje: na školu. (15) – Takže, sorry, Ceruzka, ešte musíš chvíľu čakať. (92) – Jasné, už som ready. Ideme na to. (80) – Dob-

re, oznámila som svojmu druhému ja. Idem do toho. Okej! (84) – Za tou stránkou bol na betón nejaký ajťák! (84) – Ibaže Muco, ktorý hádzal posledný, mal ešte vydarenejší pokus. Darmo, je to lucker, vždy som si to o ňom myslela. (119) – Vsunuli sme disk do CD prehrávača a stlačili sme play. (82)

So slangovou vrstvou výrazov súvisí aj používanie bohemizmov, napríklad šinúť si to (Vysúvaciemu starčekovi stačila polhodinka a už si to zhrbený s paličkou v ruke šinul po chodbe do jedálne. – s. 62), vybodnúť sa na niečo (Najradšej by som nikam nešla a vybodla sa na celú školu. – s. 67), oháknúť sa (Monča... bola oháknutá ako Kleopatra. – s. 118), mať niečo do seba (Vtedy dospeláci zvyknú prikývnuť, nahlas vzdychnú a vypustia melancholickú spomienku typu: „Ale aj tak mal vtedy život niečo do seba.“ – s. 59). Pravda, nekritické preberanie cudzojazyčných prvkov v literárnej praxi môže viesť ku kurióznejšej situácii, keď sa v dôsledku neznalosti jazykovej problematiky v pôvodnom jazyku isté slovo v slovenskom texte dokonca pravopisne prispôsobí, tak ako sa to stalo v prípade českého výrazu cavyky, pravopisne v knihe upraveného na „caviky“; uvedieme úryvok zo s. 59: Dejepis rozhodne nepatrí medzi predmety, ktoré by stáli za reč. Nenaháňajú strach ako matematika či chémia a nerobia sa okolo neho cavyky. – Slovo cavyky je rýdzo české slovo a nemožno ho nájsť ani v jednom výkladovom slovníku spisovnej slovenčiny. Zjavne z nepoznania jeho písomnej podoby v češtine vznikla aj uvedená neodôvodnená pravopisná adaptácia na „caviky“. Len na okraj tu pripomenieme, že v slovenčine jestvujú viaceré vhodné ekvivalen-

MIŠO UHRÍN/ *Roman Brat: Zlo nemá na kúzlo*

ty českého slova cavyky: orácie, drahoty, okolky, komédie, ceremónie, fóry a tie sa môžu použiť aj v spojení so slovesom robiť, t. j. robiť orácie, drahoty, okolky, komédie, ceremónie, fóry.

Pevnou súčasťou netradičného vyjadrovania mladej generácie v Bratovej próze je používanie prezývok vo vzťahu k učiteľom aj k spolužiakom. Využívanie prezývok je tu v istom zmysle systematické, v niektorých prípadoch aj so zodpovedajúcim vysvetlením. Prezývku má aj hlavná hrdin-

ka: ako vlastným menom Čáповá má prezývku Bocianová alebo Bocianka. Ďalšie príklady: Zaskočení Fifo, Muco a Mimoň /spolužiaci/ na mňa vyvalili oči. (23) – Pozrela som na Ceruzku, dlhého tenkého deviataka. (15) – Peťa F., ona sa v skutočnosti volá Petra Hodúlová, no ja ju volám Petra F. ako Petra Fiflena, lebo ona sa správa, akoby vypadla z oka Monče z ôsmej B. (81) – Ani tí, ktorí civeli do zošita či knihy a využívali posledné chvíle, aby sa stihli niečo naučiť z dejáku, lebo Faraón, teda dejepisár Farský, bude

určite skúšať ako divý. (35) – Pribehla pani učiteľka Chrobáková, stará dievka, ktorú nikto nevolal inak ako Modlivka, lebo sa o nej vedelo, že chlapci od nej utekajú, len čo zistia, s kým majú do činenia. (18)

Tvorivý prístup mladej generácie k jazyku sa v značnej miere prejavuje aj v spomínanej hyperbolizácii a v celkovom zveličovaní vyjadrovania; ako doklady môžu slúžiť tie, čo sme uviedli doteraz, prípadne ešte uvedieme.

S y n t a x v rozoberanom prozaickom diele sa vyznačuje využívaním celého bohatého repertoáru syntagmatických a vetných typov charakteristických pre syntaktickú stavbu súčasného spisovného jazyka s funkčným striedaním jednoduchých viet a jednoduchých súvetí so zloženými súvetiami, dvojčlennými aj jednočlennými vetami, slovesnými aj neslovesnými, neutrálnymi aj rozmanitým spôsobom príznakovými. Na vetné stvárnenie obsahu autor v texte využíva neutrálny a prirodzený slovosled, ktorý neupozorňuje na seba nečakaným umiestnením istej súčasti syntagmy ani vety. Na realizáciu významových vzťahov medzi vetnými členmi a vetami autor využíva bohatý inventár spojok a spájacích výrazov vrátane typických spájacích prostriedkov na vyjadrovanie jemných sémantických vzťahov, ako je spojka niečožeby, písaná aj v podobe niečožeby a vyjadrujúca v sústave priradovacích vzťahov odstupňovací význam, alebo generálne opytovacie zámeno čo v spojení s nepriamym pádom osobného zámena typu /ten,/ čo ho, čo mu, /tá,/ čo jej a podobne.

Z hľadiska slovosledu možno ako nepravideľnú, ale dnes veľmi módnou jednotlivosť pripomenúť odsúva-

nie základnej odporovacej spojky *ale* z regulárnej začiatkovej pozície vety a jej neodôvodnené umiestňovanie v strede vety v prípadoch ako: Dnes *ale* bolo slnko usmiate už od rána a obloha modrá ako moje nové tričko. (118) Prirodzená a jazykovo náležitá podoba vety je so zachovaním iniciálovej pozície spojky: *Ale* dnes bolo slnko usmiate už od rána... Na inom ako začiatkovom mieste stojí odporovacia spojka *však*: Dnes *však* bolo slnko usmiate...

Krátke, konštatačné, významovo veľmi jednoznačné až úsečné vety možno ilustrovať príkladmi: Bože, to bol deň! Aspoňže sa už končí. Posteľ je ako dar, noc je ako balzam. A rána sú potom ako nové životy, oslobodzujúce a milosrdné. Zakaždým dostaneme šancu začať odznova. (112) – Plakala som. Bolo mi ho ľúto. Aj seba mi bolo ľúto. Že nám to s tatom neklape, že tato je psychicke na dne a umára sa v začarovanom kruhu. Nakoniec som zaspala. Od zúfalstva, nešťastia, vyčerpania. (89) – Naštvala som sa. Tato ma naozaj udrel. Schytala som také zaucho, až ma odhodilo na opačnú stranu kuchyne. A spadla som. (89)

Na druhej strane sa rozprávačka nevyhýba ani zloženým súvetiam; ukazujú to príklady typu: Boli to pre mňa nezabudnuteľné chvíle. A nielen preto, že bol Stanley ku mne milý a priateľský, ale ja som s prevrpením zistila, že zo mňa opadol akýsi krč, že som sa uvoľnila ako v prítomnosti blízkeho človeka, od ktorého mi nehrozí nebezpečenstvo, ba čo viac, ktorého asi ľúbim. (56) – Toto už nikto nemohol odignorovať. Ani tí, ktorí civeli do zošita či knihy a využívali posledné chvíle, aby sa stihli niečo naučiť z dejáku, lebo Faraón, teda

dejeopisár Farský, bude určite skúšať ako divý, ani tí, ktorí sa medzi sebou akože bavili, dokonca ani tí, ktorí nerobili nič, lebo počúvali hudbu v slúchadlách. (35) – Na jednej strane som mala pachuť v ústach, akoby mi tam vletel smrad z toho najsmradľavejšieho kontajnera na sídlisku, a na druhej strane ma hrialo vedomie, že strenutie s deckami na lavičkách nebolo až také nezmyselné, lebo som sa presvedčila, že Fifo s falošnou stránkou Janky Filipi zrejme nemá nič spoločné. (93)

Osobitne sa žiada uviesť, že autor funkčne využíva rozmanité typy slovesných jednočlenných viet s pestrú stavbou vetného základu, pričom ich živosť v našom jazyku dokumentuje aj príkladmi zo slangovej oblasti vyjadrovania. Uvádžame príklady na rozličné typy jednočlenných viet vrátane takých, čo sú vybudované na slangových prostriedkoch:

Normálne ma *myklo*, akoby sa telo chcelo rozbehnúť k stoličke a začať ju prehľadávať. (83) – Akoby sa v mojom živote začalo všetko na dobré obracať. *Darilo sa* mi v škole, dokázala som zarobiť peniaze, robila som radosť starým, deťom na oslavách. (36) – Od úľaku mi *stiahlo* hrdlo a *skrútilo* črevá. (141) – Schytala som také zaucho, až ma *odhodilo* na opačnú stranu kuchyne. (89) – Kývla som Stanleyemu na pozdrav a bežala do triedy. O chvíľu *malo zvonieť*. (134) – Zakaždým, keď to povie, ma *ide rozpučiť* od jedu. (45) – Stanley mi vložil diktafón do vrecka džínsovej košele, aby zistil, či ho *vidieť*. (134) – V ten večer *sa* mi *zaspávalo* fakt sladko. (49) – *Bolo rozhodnuté*. Túto stávkou som prehrala. (44) – Lenže teraz *bolo treba pravdu zamlčať*. (73) – V ten deň popoludní *bolo spar-*

no. (126) – Prikývla som, že budem mlčať, no *bolo* mi *tata ľúto*. (34) – Ak ti *bude najhoršie*, *Matka*, pomôž si nejakým kúzlom. Zabavíš sa... Možno aj iných... A *ulaví sa* ti. Zlo nemá na kúzlo. (72) – Najskôr mi ani náhodou *nedocvaklo*, o čo ide, čítala som si to raz, dva razy, tri razy, akoby mi unikol význam. (36) – Skoro ma *šľahlo*, keď to vyslovil. Ja mám ísť s chalanom, ktorý sa mi vôbec nepáči, a ešte aj nadáva ako retard do kina? *Až naprší a uschne*. (43) – Stratená peňaženka vysúvacieho starčeka sa napokon našla v mojom batohu. Keď som to zistila, takmer ma *piclo*... To mi môžete veriť. (32)

Ukazuje sa, že autor pri obsahovej výstavbe vety a textu prikladá osobitnú váhu slovným druhom vyjadrujúcim statický príznak vo vzťahu k substancialnosti, ako aj vo vzťahu k dynamickému príznaku alebo aj k statickému príznaku. Máme tu na mysli adjektíva a adverbiá vystupujúce v úlohe prívlastku, prípadne rozmanitých druhov príslovkového určenia, pričom pri príslovkových určeníach osobitné miesto z tohto hľadiska majú prirovnania. Takto sa využívajú jednak adjektíva a adverbiá všeobecne upotrebované v našom jazyku na vyzdvihnutie istej aktuálnej, ale najmä intenzitnej významovej črty a jednak tie, čo sú typické pre vyjadrovanie mládeže, ktoré často hyperbolizujú výraz alebo mu dodávajú obraznú povahu. Ide o také spojenia ako totálna hlúposť (15), neprehliadnuteľná udalosť roka, unikátny intelektový potenciál Monče (37), debilné video (84), rozhodné vyhlásenie (ja som Ceruzku už neviem koľký raz schladila svojím rozhodným vyhlásením, že to neprichádza do úvahy – s. 48), totálne šibnutá myšlienka

(Túto myšlienku som hneď zavrhla. Pripadala mi totálne šibnutá. – s. 80), nečakane razantne vysypať obsah kabelky na prázdnu stoličku (31), neomylné si to namieriť niekde (Rozhodla som sa vyhľadať Stanleyho. Neomylné som si to namierila k múru na školáku, kde naši chalani pravidelne hrávajú cinkanú. – s. 118), neskutočne smrdieť niekomu (Videlo sa mi to /fajčenie/ odporné, ba dokonca mi to aj neskutočne smrdelo. – s. 91), pripečene reagovať („Tebe je niečo smiešne, Mäta?“ pripečene reagoval Faraón. – s. 95), mega sa zapáčiť niekomu (Ten nápad sa mi najskôr mega zapáčil. – s. 15), bola som totálne švorc (104), neskutočne dobre (Vyvalovali na mňa oči. A mne to robilo neskutočne dobre. – s. 35), niekto počas predstavenia kýchol ako ten najväčší orangutan na svete (11); čas bežal ako divý (80); škeril sa ako nespochybniteľný potomok opičieho rodu (69); povedala som tú vetu ako najväčšia drsňačka v škole (68)

V rámci rozboru syntaxe sa žiada spomenúť využívanie spojení slov, ktoré sa v bežnej či neutrálnej reči navzájom do syntagiem nespájajú a ktorými sa príslušníci mladej generácie celkom zjavne chcú odlíšiť od vyjadrovania dospelých, byť v reči originálni až exkluzívni. Máme na mysli také spojenia ako *trochu dosť*, dokonca zvýraznené v samostatnej vete; ide nám o úryvok zo s. 129: Na školu som sa trochu vybodla, to je pravda. Trochu dosť. Okrem dejáku, ale to Faraónovi /učiteľovi dejepisu/ nevysvetlím. Uvedené príslovky si v danom syntagmatickom spojení významom svojich súčastí v istom zmysle protirečia, lebo jedno slovo vyjadruje čiastkovosť (*trochu*), kým druhé zasa

aspoň relatívnu, prípadne dostačujúcu úplnosť (*dosť*). Je to výrazný znak slangovej syntaxe, ktorá by si v rámci celkového rozboru slangovej problematiky zaslúžila aj hlbšiu analýzu.

Hovorovosť rozoberaného textu, na ktorú sme priniesli doklady v rámci rozboru slovnej zásoby, má svoj prejav aj v okruhu syntaxe; predstavujú ju povedzme prípady, keď v dialógových replikách na začiatku vety stojí neslabičná príklonka, konkrétne polyfunkčné slovo *sa* alebo forma *si* ako tvar 2. osoby singuláru pomocného slovesa *byť*, tá však na rozdiel od zvratnej morfémy *sa* môže niesť prízvuk. Niektoré príklady: Šibe ti? *Sa* spamätaj! Bola to len stávka. (25 – Veta by sa mohla interpretovať aj ako eliptická, s vynechaním vyzývacej častice *veď* na začiatku vety: *Veď sa* spamätaj!) – Jak lodný kufor! *Sa* čudujem, že sa na ňu ulakomil nejaký chalan. (137) – „*Si* sa s koňom zrazila? Kvôli tebe som schytala štvorec a len-len že som nedostala pokarhanie od Konice /prezývka učiteľky/ ako ty,“ oborila sa na mňa Peťa F. (68 – tu možno predpokladať vynechanie osobného zámena *ty*: *Ty si* sa s koňom zrazila?) – Čo ti je Matka? *Si* doma nejako zavčas. Stalo sa niečo? (71)

Na záver možno konštatovať, že próza Romana Brata *Zlo nemá na kúzlo* je jazykovo zrelé dielo, pričom jazyk korešponduje s ideovým a estetickým zámerom diela. Zreteľne sa v ňom uplatňuje hovorovosť v slovnej zásobe, vo frazeológii aj v syntaxi. Najvýraznejšou črtou slovnej zásoby je slangovosť spojená s bohatou obraznosťou a hyperbolizáciou vyjadrovania. Tieto črty výrazne podporujú jazykovú originalnosť diela.

Ľubica kepštová

Čo sa vykotúľalo zo Zázračného orieška...

IX. ročník festivalu Zázračný oriešok *Kniha v rozhlas – rozhlas v knihe*

Už po deviaty raz Mestská knižnica mesta Piešťany otvorila brány jedinečnému festivalu rozhlasových rozprávok Zázračný oriešok. Stalo sa tak vo výnimočnom roku, v ktorom si Rozhlas a televízia Slovenska, hlavný usporiadateľ festivalu, pripomína 60. výročie rozhlasovej rozprávky. Záštitu nad týmto medzinárodným festivalom prevzala česká veľvyslankyňa na Slovensku Livia Klausová.

K cieľom festivalu nepatrí iba prezentácia a súťažná konfrontácia rozhlasovej dramatickej tvorby, ale aj bezprostredné stretnutie tvorcov s detskými poslucháčmi rozhlasových rozprávkových hier a monologických rozprávok, ich rodičmi, pedagógmi a knižničnými pracovníkmi.

Literárne informačné centrum ako partner festivalu už po druhý raz udelilo Cenu Márie Ďuríčkovej za výnimočný autorský prínos ku kvalite literárneho textu v tvorbe pre deti a mládež. Ukázalo sa, že aj v rozhlasovej adaptácii silný text ustojí rozkolísanosť nevyspyta-

tejnej dynamiky dramatických oblúkov. Prvým držiteľom Ceny Márie Ďuríčkovej sa stal v roku 2014 spisovateľ Daniel Hevier. V tomto roku si túto výnimočnú cenu prevzal z rúk riaditeľky Literárneho informačného centra Miroslavy Vallovej spisovateľ, režisér, pedagóg a dramatik Ján Uličiansky za významný prínos vo vývoji modernej autorskej rozprávky, za jazykovú virtuozitu, za majstrovskú synchronizáciu umeleckého jazyka s kontextuálnymi prvkami súčasného sveta a zákonitosťou detskej logiky. Majster inteligentných a kultivovaných etických a estetických dobrodružstiev si prevzal cenu, do ktorej grafik Matúš Lelovský zakomponoval ilustračné výtvarné originály Daniely Olejníkovej, Petra Uchnára a Bystríka Vanča – tvorcu tohtoročnej festivalovej ceny.

Na otváracom festivalovom večere bola udelená aj Zvláštna cena RTVS 2016 divadelnému, filmovému a rozhlasovému hercovi Richardovi Stankemu.

Druhý a tretí deň festivalu sa niesol v znamení festivalovej súťaže rozhlasových rozprávkových titulov. Už tradične pracovali dve poroty – detská a odborná. V odbornej porote sa stretli zástupcovia

rozhlasových tvorcov, spisovateľov, editorov a pedagógov. Detská porota bola zložená zo žiakov základných škôl Piešťan a okolia. Výber rozhlasových titulov pozostával z viacerých časových období, sledujúc posolstvo 90. výročia rozhlasovej rozprávky. V kategórii monologických rozprávok sa autorsky stretli Jana Bodnárová, Beata Panáková, Jozef Lenhart, Jozef Urban, Karel Čapek a Antoine de Saint-Exupéry. V kategórii rozprávkových hier súperila klasická rozprávka zastúpená Zlatovláskou a Snehulienkou s populárnymi Trpaslíkmi a ich smajlíčkom, meditatívno-filozofická rozprávka Jána Milčáka O oslíkovi so Zakliatym časom a Vanilkovým dňom Mimi a Lízy Alexandry Salmely. Juraj Rayman sa vyzabával v grotesknej hyperbolickej klauniáde Vianočka Udatný.

Všetky rozhlasové adaptácie svedčili o dobrej úrovni ich tvorcov, o hľadačskom úsilí priblížiť sa k súčasnému poslucháčovi. O kvalitatívnom napredovaní v tomto úsilí svedčí víťazný titul kategórie rozprávkových hier Snehulienka. Hodnotné a invenčné autorské podanie Daniela Heviera s vynikajúcim hudobným spoluautorstvom Mariána Čekovského vykúzlilo jedinečné rozhlasové dielo, ktoré rovnako ako odborníci ocenila aj detská porota.

Z HODNOTENIA POROTY:

V kategórii rozprávkovej hry sme sa zamysleli nad problémom mediálnej transformácie literárnej predlohy a rozhlasovej adaptácie, nad premostením televíznej a rozhlasovej interpretácie. Pri počúvaní rozprávkových titulov sme sa ponárali do atmosféry sugestívnych filozofických obrázkov, do rozprávkovej osudovosti, do výpravnej muzikálovej atmosféry. Občas sme si však klád-

li otázku: Kto sa bavil viac – tvorcovia alebo deti?

V kategórii monologickej rozprávky sa opäť veľmi vzácné stretlo hodnotenie detskej a odbornej poroty. Obe vybrali víťazný súťažný titul Jozefa Lenharta Panna z huslí zrodená z cyklu povestí o Cinka Panne.

Z HODNOTENIA POROTY:

V tejto kategórii sme zaznamenali širokú vekovú škálu cieľového adresáta. Občas sa strácala jeho čitateľnosť, niekedy nenáležite pôsobili účelové vstupy, ktoré narušali harmóniu profesionálne postavenej rozprávky. Milo nás prekvapila interpretačná a žánrová rozmanitosť, objavnosť a tvorivé hľadanie nových ciest k detskému poslucháčovi. Každé rozhlasové dielo pozostávalo z množstva kvalitných ingrediencií. Rozhodovala len miera ich vyváženosti, harmonizácie a súznenia.

VÝSTAVY

K Zázračnému oriešku neodmysliteľne patria aj výstavy najprogresívnejších slovenských ilustrátorov. Tento rok dominovala výstava dvojice tvorcov festivalových cien – **Daniely Olejníkovej a Bystriky Vanča – Obrázky kúzelné i hávedné**. Vydarene a inšpiračne vyznela aj experimentálna výstava ilustračných návrhov pre časopis **Slniečko z dielne študentov Oddelenia voľnej grafiky a knižnej ilustrácie VŠVU v Bratislave** pod vedením pedagóga a ilustrátora Ľuboslava Paľa.

Posledný festivalový deň bol venovaný vernisáži a vyhodnoteniu najlepších detských výtvarných prác súťaže **Neodíd'**

*Riaditeľka LIC Miroslava Vallová odovzdáva Cenu Márie Ďuríčkovej
ikone modernej rozhlasovej tvorby pre deti Jánovi Uličianskemu*

nám, rozprávočka, ktorú pre deti 1. – 5. ročníka ZŠ a ZUŠ vypísali LIC a časopis Slniečko, Mestská knižnica mesta Piešťany, vydavateľstvo BUVIK a RTVS. Výtvorné práce detí posudzovala trojčlenná porota ilustrátorov strednej generácie – Martina Matlovičová, držiteľka Zlatého jablka BIB 2009, Vladimír Král ocenený zápisom na Čestnú listinu H. CH. Andersena – IBBY a Tomáš Klepoch, držiteľ Zlatého jablka BIB 2011. Porota posudzovala viac ako 800 detských výtvarných prác z celého Slovenska. Práce boli porozdeľované v rámci dvoch kategórií na viacero skupín a prešli niekoľkými výberovými kolami. Nerozhodovala dokonalosť línií ani nekonvenčné techniky. Zaujal nápad, fantazijný obraz, prekvapivé farebné videnie či originálny uhol pohľadu na známu, možno už niekoľkokrát čítanú či vypočutú rozprávku. Mnohé obrázky zanechávali evidentný odkaz na rozhlasové rozprávkové hry alebo na ich

televízne adaptácie. Porota vybrala trinášť najlepších prác v každej kategórii, ktoré ozdobili steny piešťanskej knižnice a potešili oko i srdce festivalových návštevníkov. Vďaka za precíznu organizačnú prácu pri realizácii súťaže patrí Mgr. Daniele Belicovej, kultúrno-výchovnej pracovníčke piešťanskej knižnice.

Programom štvordňového multimediálneho festivalu sprevádzali hostí sugestívne hlasy poslucháčov Ateliéru muzikového herectva Divadelnej fakulty JAMU v Brne v klavírnej spolupráci Dady Klementovej.

Záverečné poďakovanie za jedinečný, a veríme, že nie posledný, ročník festivalu Zázračný oriešok patrí riaditeľke Mestskej knižnice mesta Piešťany Ing. Margite Galovej, vedeniu RTVS a všetkým priateľom detskej literatúry a rozhlasovej rozprávky.

Poznávanie ako humorný a dobrodružný zážitok

miloš ondráš

Popri identifikovaní invenčných formálnych postupov a objavných prístupov k deťom i novým témam, ktoré participovali na umeleckej modernizácii slovenskej detskej literatúry v 60. rokoch 20. storočia, priniesla prvá polovica tohto decénia v literárnovednej reflexii literatúry pre deti a mládež aj konštatovania, ktoré upozorňovali na to, že sa v literárnej tvorbe pre deti a mládež objavuje na obzore nový rozpor: „mravoučnosť“ sa nahrádza „poučnosťou“, a to nielen tam, kde je zámerom a cieľom, teda v náučno-vzdelávacej literatúre, ale i všelikde inde“. (Noge, 1964, s. 97) V súvislosti s týmto konštatovaním bola aj literárna tvorba Jaroslavy Blažkovej konfrontovaná v dobovom literárnokritickom kontexte s výhradami voči vnášaniu určitých úžitkovo-pragmatických prvkov do tkaniva beletrizovaného textu, a to nielen vtedy, keď išlo o informatívno-náučné poznatky, ale aj v súvislosti s rôznymi prvkami výchovnosti a persúázie. Najproblematickejšími v tomto zmysle sa javili prvé dve knižne vydané prózy venované deťom:

Tóno, ja a mravce (1861) a *Ostrov kapitána Hašašara* (1862), pretože práve v nich dochádzalo k intenzívnejšej beletrizácii náučných poznatkov a vedomostí. Práve literárny kritik Július Noge (tamže) sa v súvislosti s vnášaním informatívno-náučných prvkov do beletrizovaného textu vyslovuje aj k problematike žánrovej vhodnosti či, naopak, nevhodnosti: „*Cesty sa ukazujú dve: reportáže a náučno-vzdelávacia literatúra ako cesta organická a beletrizovanie poznatkov a vedomostí ako cesta veľmi pochybná. Fantázia a veda sú síce rodné sestry, jedna bez druhej ani nemôžu žiť, ale fantázia len ako sprostredkovateľka vedomostí je pomocníčka dosť nevdačná, obyčajne to smutne dopadne pre fantáziu i pre vedomosti.*“

Ak v dobovej literárnokritickej reflexii v súvislosti s uvedeným problémom nedochádzalo k výraznejším názorovým stretom, nový pohľad v ponovembrovej literárnovednej recepcii na žánrovú profiláciu, ale aj hodnotovú identifikáciu uvedených dvoch Blažkovej próz pre deti

priniesol Milan Jurčo (1991, s. 198): *„Aj na tomto príklade sa totiž dá demonštrovať, ako teoretická neujasnenosť v otázke žánru môže viesť i keď azda nie až k scestnému hodnoteniu umeleckej kvality artefaktu, predsa len k podstatnému nedoceneniu jeho významu, a to preto, že ho posudzujeme v kontexte, ktorý nie je pre určenie jeho hodnoty rozhodujúci.“* M. Jurčo (tamže, s. 199) následne hovorí o potrebe akceptovania autorskej intencie, ktorá sa podľa neho *„realizuje v diskrétnom (prerušovanom) ponornom sujete náučného charakteru“*. Podrobnou enumeráciou motivických segmentov, ktoré súvisia s náučno-vzdelávacou rovinou spomínaných diel, M. Jurčo (tamže, s. 200 – 201) dochádza k záveru, v rámci ktorého obidve diela z hľadiska žánrového označuje za umelecko-náučné knihy, v ktorých textoch ľahko odhalíme prvky didaktiky, persuázie, výchovnosti.

Napriek podnetnosti výsledkov Jurčovho výskumu pri odkrytí diskrétného ponorného sujetu náučného charakteru sa však jeho štúdia podrobnejšie nezaobera problémom skĺbenia príbehovej zážitkovosti beletristického textu s informatívno-náučnými či výchovnými prvkami, resp. problematikou explicitnosti/implicitnosti týchto prvkov v tkanive umeleckého textu. Práve preto by sme sa v nasledujúcich častiach tejto reflexie chceli interpretačne podrobnejšie zamerať na uvedené problémy v súvislosti s prvou z dvojice spomínaných kníh J. Blažkovej Tóno, ja a mravce.

Už literárny kritik J. Noge (1962, s. 202) pri analýze knihy Tóno, ja a mravce v úvahe Jedna edícia a niekoľko problémov poukázal na to, že

autorka *„konvenčnosť neobchádza, ale prekonáva“* a podobné tvrdenie vyslovil aj na margo prítomnosti určitých výchovných či náučno-poznávacích momentov, prostredníctvom ktorých autorka *„skryte, ale niekedy aj neskryte poučuje a píše humorne“*. Aj Peter Hornák (1962, s. 4) upozornil vo svojej recenzii na súvislosť medzi humorom a *„novátor-sky chápaným pedagogickým zámerom“*. Práve prítomnosť komiky, tak ako ju identifikovali spomínaní kritici, je jedným z fenoménov Blažkovej tvorby pre deti, vďaka ktorému dokáže eliminovať explicitnosť niektorých informatívno-náučných či výchovných intencií. Tomuto zámeru autorke vhodne poslúžila aj zvolená epická kategória priameho rozprávača, ktorým je deväťročný školák. Komické situácie, prehovory rozprávača či iných detských postáv, v ktorých je obsiahnutý určitý informatívno-náučný alebo výchovný prvok, ťažia na mnohých miestach práve z jednej z konfigurácií komiky, ktorou je naivita dieťaťa. Naivita, ako píše V. Borecký (2000, s. 40), *„predstavuje nevedomosť komického. Subjekt vytvára komiku bezdôčiny, aniž by si toho byl vedom. Stáva sa tak predmetom smíchu pro druhé, ktorým je naopak komika zřejmá“*. V súvislosti s vnášaním určitých informatívno-náučných prvkov je komická dimenzia detskej naivity v zobrazenom svete Blažkovej prózy reflektovaná v rámci viacerých relatívne väčších dejových sekvencií (napr. objavovanie toho, či vo Veternom vrchu ozaj spávajú vetry, Tónovo zasadenie pražených semien podzemnice, objavovanie „odbručováka“ v kondenzátore, pokus o pozorovanie mravcov ďalekohľadom

atď.). Je prítomná aj v rámci menších motivických segmentov, tak ako je to evidentné napr. hneď v incipite tejto prózy: „*Stáli sme pri vodnej nádržke v Botanickej záhrade a ja som rozmýšľal, prečo asi dávajú pekným kvetom také mrzké mená ako Cardaminopsis halleri, čiže žerušníčník Hallerov. Cardaminopsis, psis, aké psis? Čo má rastlina spoločného so psom?*“ (Blažková, 1961, s. 7) Ak sme hovorili o detskej naivite ako jednej z konfigurácií komiky, s ktorou pracuje J. Blažková v rámci tejto prózy, je potrebné dodať (vychádzame pritom zo všeobecných konštatovaní V. Boreckého (2000) o konfiguráciách komiky), že ani v tomto prípade sa uvedený modus komiky (detská naivita) nemusí vyskytovať v čistej podobe, ale že tu môže dôjsť k vzájomnej kombinácii viacerých konfigurácií (humor, absurdita, irónia). S prestupovaním rôznych konfigurácií komiky sa môžeme stretnúť aj v nasledujúcej ukážke (tentoraz zo školského prostredia), v ktorej sú reflektované problémy súvisiace s eticko-výchovnými intenciami: „*Súduh učiteľ nám kládol na srdce, aby sme sa cez prázdniny dobre správali a nerobili škole hanbu. Aby sme si nemysleli, že cez prázdniny sa môžeme správať ako apači. Keď v električke zbadáme starších, máme im uvoľniť miesto. Keď pôjdeme po ulici a zbadáme starenku, máme ju previesť cez križovatku. – A keď nebude chcieť cez križovatku? – kričal Jozef Piškiteľ, najväčší darebák našej triedy. – Piškiteľ, – povedal súduh učiteľ, – ak sa chceš niečo opýtať, musíš sa hlásiť! Holotová sa prihlásila a povedala: – Prosím ja idem do Kremnice a tam nechodia električky.*“ (Blažková, 1961, s. 13)

V rámci tejto krátkej ukážky dochádza k stretnutiu dvoch aspektov: dospelého – vychovávajúceho a detského – vychovávaného. Ako vidno, v žiadnom prípade nejde o priamochiaru akomodáciu detského v prospech dospelého v rámci tradične a pedagogicky chápanej hierarchie. Jemné náznaky komickosti sa objavujú už v pásme detského rozprávača, ktorý do reprodukcie prežitej udalosti vkladá štylizované fragmenty patriace do učiteľovho inštruktážno-výchovného prejavu. Najintenzívnejšie však z hľadiska komického efektu pôsobia repliky dvoch žiakov ako reakcie na „trhliny“ v učiteľovej výchovnej modelovej situácii. Ak prvú otázku žiaka (vďaka hodnotiacemu príznaku v pásme rozprávača – žiak Piškiteľ je označený ako najväčší darebák triedy) môžeme vnímať aj ako jeho vyslovenú provokáciu k výchovným inštrukciám učiteľa, druhá je skôr výsmechom nepochopenia podstaty vzorovej výchovnej situácie v naivno-afirmatívnej snahe mechanicky aplikovať výchovný príklad v neadekvátnom kontexte. Obidve žiacke pripomienky však (bez ohľadu na ich ironizujúcu zámernosť či naivitu) vytvorením komického efektu detronizovali vážnosť pôvodnej učiteľovej výchovnej intencie a ich inkorporovanie do textu môže mať aj persiflážny význam vo vzťahu k explicitnosti a inštruktážnosti takýchto výchovno-pedagogických postupov.

Ak sme hovorili o prestupovaní viacerých konfigurácií komiky, ktorými sa zjemňuje užitočnosť niektorých prvkov v Blažkovej tvorbe, treba si všimnúť aj kontamináciu detskej naivity s nonsensom či absurditou, a to na pozadí toho, „ako si dieťa doká-

že medzery vo faktoch aj ich nedostatky vyplniť „mýtotvornou“, ale aj prekvapivo pragmatickou fantáziou“. (Marčok, 2000, s. 58) Tento prvok sa v súvislosti s knihou Tóna, ja a mravce objavuje skôr parciálne, prevažne v motivickej línii štvorročnej sestry rozprávača: „*Moja sestra Ďuďa čupela vedľa, hádzala kamienky a vyvalovala oči na vodu. – Prečo sa tam robia kruhy? – ukázala. – Kde? Zobrala kameň, hodila ho do nádrže a ešte viac vygúľila oči, keď sa urobil najprv malý, potom väčší, väčší, až najväčší kruh. Ďuďa je ešte malá a dosť hlúpa. Má iba štyri roky, a ja už budem mať deväť. – To je vlnenie, – riekol som. – Prečo vlnenie? – Pretože sa vlní. Keď hodíš kameň, voda sa rozvlní a urobí kruh. Ďuďa sa zamyslela. – Vlnenie je takto: ~ ~ ~ – nakreslila do piesku. A tu sa robí takto: ☉ – Lebo sa to vlní na všetky strany, nechápeš? Nechápa. Také je to dievča. Ja som v štyroch rokoch chodil sám nakupovať, ale ona si ani šnúrkky nezaviaže. Povedala: – Pod vodou sedí žaba a pečiatkuje. Takto. Z toho sú kruhy!*“ (Blažková, 1961, s. 7 – 8)

Všimnime si teraz, ako sa autorke podarilo v rámci tejto sekvencie prezentovať pre dieťa pomerne náročný fyzikálny jav (vlnenie), a to bez toho, aby prítomnosť explikácie tohto javu nejakým výrazným spôsobom narúšala „dôveryhodnosť autenticity“ životnej situácie dieťaťa v zobrazenom svete tohto diela. Jedným z dôvodov, prečo sa jej to na tomto mieste darí, je aj skutočnosť, že informatívno-náučný prvok je v uvedenej ukážke sprostredkovaný vo forme rozhovoru detských postáv: staršieho – poučenejšieho a mladšieho – hľadajúceho odpoveď. Do rozhovoru te-

da nevstupuje dospelá postava, ale „autoritatívnosť“ znalostnej prevahy je prenechaná staršiemu detskému súrodencovi, ktorý svoju „odbornú predomnanciu“ prezentuje aj v rámci bežnej súrodeneckej rivality a výmeny názorov. S tým bezprostredne súvisí aj ďalší moment, ktorý hovorí v prospech použitých prostriedkov a zvolenej naračnej perspektívy, spočívajúci v prispôsobení výkladu detskému vnímaniu, ktorý je konkretizovaný príkladom z bežného života. Navyše, v snahe posilniť pre detského čitateľa názornosť tohto fyzikálneho javu je do textovej časti vkladaná jeho grafická vizuálna konkretizácia, ktorá však nie je dodatočným vstupom do textu s explicitným výkladovým zámerom, ale len „graficko-textovým“ reflektovaním toho, čo sa deje vo fikčnom svete tejto prózy (kreslenie vln a kruhov deťmi do piesku). Vo vzťahu k plynulosti prepojenia motivických segmentov s takýmto informatívno-náučným rozmerom v rámci beletrizovaného textu je dôležité aj to, že uvedený rozhovor nebol motivovaný nejakými teoreticko-abstraktnými podnetmi, ale že bol vyústením bezprostrednej životnej situácie, odohrávajúcej sa v zobrazenom svete tejto prózy, v ktorej sa daný fyzikálny jav vyskytol (vlnenie vyvolané hádzaním kameňov do vody). Pri čitateľskej recepcii je tak minimalizovaný pocit redundancie tejto motivickej časti, čitateľ pravdepodobne nenaobudne pocit, že uvedená pasáž je tu vytvorená so zámerom poučovať, ale predpokladáme, že ju bude vnímať ako súčasť životnej situácie dieťaťa, ktorá je tematizovaná v zobrazenom svete tohto diela. A nakoniec, aby sme sa dostali aj k tomu, čo nás

KRISTÍNA ŠIMKOVÁ/ Jaroslava Blažková: *Tóno, ja a mravce* (vo Vydavateľstve Q111 ako 2. vydanie, 2014)

pôvodne motivovalo na výber tejto ukážky. Záverečné vysvetlenie mladšej sestry o pečiatkujúcej žabe vnáša do tejto situácie uvoľnenie „tenzie“ z prítomnosti informatívno-náučných motívov v zážitkovej dimenzii narácie, a to hneď z dvoch navzájom sa prestupujúcich aspektov. Na jednej strane je to komickosť, vyvolaná detským fantazijno-naivným výkladom tohto fyzikálneho javu, na strane druhej autenticnosť reakcie štvorročného dieťaťa, ktoré autorka „nezneužíla“ na to, aby z neho urobila

úspešný objekt pedagogického poučenia, ale ponechala mu prirodzenosť a zmysel pre spontaneitu jeho myslenia a prejavov.

Koniec predchádzajúcej úvahy nás posunul k ďalšiemu atribútu v Blažkovej knihe, vďaka ktorému sa jej pomerne úspešne darí nachádzať spôsob symbiózy medzi informatívno-náučnými zložkami prózy a jej zážitkovou rovinou. V knihe *Tóno, ja a mravce* totiž pomerne často môžeme identifikovať aj miesta, v ktorých centrálny problém poznania,

vychádzame pritom z konštatovania V. Marčoka (2000, s. 58) o novej situácii v literatúre faktu pre deti, už nie je v encyklopedicky úplnom zvládnutí objektívnych systémov reality, ale v skusmom a problematickom úsilí poznávajúceho človeka. S uvedenou tendenciou, ktorá rešpektuje aj omyly, skreslenia a skratovitosť v rámci poznávacích procesov dieťaťa, sa stretneme hlavne v tých motivických častiach knihy, o ktorých sme hovorili už v súvislosti s detskou naivitou ako jednou z konfigurácií komiky. V intenciách autentickejšieho podania z detskej perspektívy sa v nich autorka nesnaží za každú cenu objektívne popísať či vysvetliť skúmané realitné fakty. Dokazuje to napr. aj epická situácia, v ktorej chlapci skúmajú princíp fungovania elektrotechnickej súčiastky: *„Spod hnedého povrchu sme vytiahli zlepené, tuho poskrúcané papiere. Ticho sme ich rozbalovali, ale nebolo v nich nič. – Pekná mačka vo vreci! – hundral Tóno. – A vraj kondenzátor! Taký vynález by som objavil aj ja. Aj ja som bol sklamaný. Človek by myslel, že ktovie čo v takom rádiu hrá, a zatiaľ tam dávajú pozliepané papiere.“* (Blažková, 1961, s. 48) Aj tam, kde sa Blažkovej rozprávač prepracúva k exaktnejšiemu vysvetleniu konkrétneho fyzikálno-prírodného javu (napr. pri explikácii, ako vznikajú vetry), je úplnosť odborného podania informácie brzdená „skratovitosťou“ v životne autentickej situácii dieťaťa: *„Už viem, že vietor vzniká zmenou teploty. Pri zemi je teplo, to teplo stúpa do výšky, lebo, lebo – oco mi to raz večer vysvetľoval, ja som prikyvoval: áno, áno, až som zaspal. Takže celkom presne to neviem.“* (tamže, s. 12)

Pozitívnu stránkou v súvislosti s inkorporovaním informatívno-náučných prvkov do zážitkovo-príbehového sujetu knihy je aj skutočnosť, že sa detskí protagonisti k novým poznatkom dopracúvajú prevažne cez vlastnú skúsenosť v rámci konkrétnych životných situácií. Informácie o určitých realitných faktoch tu nie sú vkladané učebnícovo explikatívne, ale oboznámenie sa s určitým prírodným javom z oblasti flóry či fauny je prevažne spojené s epickou konkretizáciou konania detských protagonistov, s detsky príznačnou tendenciou objavovania na základe vlastnej empirie a pozorovania (emblematickou z tohto hľadiska je napr. epizóda, v ktorej chlapci „objavia“ mravčiu reč). V tomto zmysle sa proces informatívno-náučného poznávania, ale aj proces poznávania v oblasti etiky medziľudských vzťahov (v súvislosti s tým sa na jednej strane odкрýva nový pohľad na apriórne predsudky a podozrievanie – prípad Kladzivo, ale aj nespravodlivé obvinenie Tóna, na strane druhej dochádza k odhaleniu skutočnej tváre navonok prezentovanej morálky – zlodejka Pagáčová) funkčne prelína s príbehovou líniou sujetu, koncipovanou na troch dejotvorných motívoch, ktoré J. Noge (1962, s. 202) konkretizoval ako motív objavovania mravčích kráv, záhady starého profesora a zlodeja pionierskeho hrachu. Diskrétny ponorný sujet náučného charakteru, ktorý identifikoval M. Jurčo (1991), sa tak stáva organickou súčasťou epickej príbehovej roviny diela, v ktorom je proces objavovania a nadobúdania nových informácií esteticky funkčne prepojený s fabulačnými východiskami a prvkami epickej prózy (zá-

hada, tajomstvo, detektívnosť, dobrodružnosť).

Ak sme doteraz hovorili o tých aspektoch knihy, pomocou ktorých sa autorka pomerne úspešne dарило začleňovať vzdelávacie a výchovné prvky do beletrizovaného textu, umelecky menej presvedčivé sú tie miesta (upozorňovala na ne aj dobová literárna kritika), v ktorých pri sprostredkovaní informácií nadobúda prevahu aspekt statickej dospeljej explikácie (motivická línia profesora Kladzivu), prostredníctvom ktorej na niektorých miestach dochádza k prílišnej kontaminácii náučných informácií. Prejavuje sa to napr. aj pri rozprávačovom reprodukovaní nadobudnutých informácií zo stretnutia detí s uvedenou dospelou postavou (kapitola Divy, samé divy), a to i napriek tomu, že sa autorka informačnú kontamináciu na tomto mieste snaží uvoľniť vyselektovaním informácií dotýkajúcich sa kuriozít zo života mravcov.

Z hľadiska aplikovania určitých výchovných intencií v tejto knihe možno tiež sledovať viaceré oscilácie. Je nepopierateľné (a v tom vidíme aj jeden z prínosov tejto prózy na začiatku 60. rokov), že sa Blažkovej podarilo zobrazit' nekonvenčných, živých hrdinov, ktorých autorka dokázala vykresliť s ich prirodzenou túžbou po poznaní a dobrodružstve, ale aj v polohách typicky detskej neposlušnosti. Sú to detské postavy, ktoré sa nielen svojím správaním, ale dokonca programovo dištancujú od kategórie tzv. „dobrých detičiek“ (pozri napr. rozprávačovú úvahu na str. 32). Napriek tomu, že autorka svojich detských protagonistov zobrazuje aj v štandardne „nevýchovných“ polohách správania, pomerne

pravidelne ich priestupky podrobuje „výchovnej sebakorekcii“ (hlavne v súvislosti s postavou Milana), ktorá má podobu sebareflexie vlastného konania (napr. po prečítaní listu od mamy v kapitole príznačne nazvanej Som naničhodník, resp. po návrate rodičov, ktorí sú svedkami dialógu súrodencov uväznených v jame), prípadne postavu rozprávača profiluje do pozície uvedomeleho dieťaťa, afirmatívne prijímajúceho výchovné rady a ponaučenia zo strany rodičov: „*Som rád, že sa dobre učíš, a ty si dosť rozumný, aby si vedel, že to robíš pre seba. Dakedy je nepríjemné učiť sa, keď chlapci hrajú futbal, však? A dakedy je nepríjemné trápiť sa s počtami, no ja by som bol rád, keby z teba vyrástol človek, ktorý si vie rozkázat'. Aby z teba vyrástol chlap, ktorý sa ničoho nezľakne. Žiadnych prekážok na svete! Išiel som ticho vedľa, muži veľa nehovoria. Sľuboval som si, že zo mňa taký chlap vyrastie, a oco vedel, že si to sľubujem, a bolo nám príjemné, že si rozumieme.*“ (Blažková, 1961, s. 18)

Problematickými pri hodnotovej identifikácii diela sa z dnešného pohľadu javia tie motivické segmenty, ktoré súvisia so spoločensko-výchovnými intenciami, spojenými v zobrazenom svete prózy so spoločensky prospešnou prácou či kolektívnymi mimoškolskými aktivitami pionierov (spoločné pestovanie plodín na vlastnom pionierskom poli, pátranie po zlodejovi pionierskeho hrachu, kolektívna pomoc pionierov družstvu pri žatve atď.), ktoré ponovembrová literárnovedná recepcia vníma a hodnotí aj ako „*poplatnosť schémam vychádzajúcim v ústrety teórii socialistického realizmu*“. (Jur-

čo, 1991, s. 199) Pri hodnotení uvedených motivických častí však treba zohľadniť tie skutočnosti, že Blažková v tomto diele mechanicky nekopíruje konvenčné motívy schematickej literatúry 50. rokov. Upozornila na to už aj dobová kritika, napr. pri motíve hľadania zlodeja pionierskeho hrachu, ktorého výsledkom nie je odhalenie záškodníka, agenta či kulaka, ale nadobudnutie stratennej chlapčenskej cti. (Noge, 1962, s. 202) Navyše, Blažkovej sa do tejto prózy podarilo zakomponovať v súvislosti s pionierskou tematikou aj motivické segmenty s diskretným polemickým protipohybom voči eufórii z pionierskeho kolektivismu. Ten môžeme odčítať v rámci sekvencií, v ktorých pionieri len na základe názorových nezhôd nespravodlivo podozrievajú z krádeže od kolektívu sa dištancujúceho Tóna, pričom pri vzájomnej výmene názorov argumentujú aj kolektivistickými inštrukciami typu: „*Nemal by si byť taký, vieš? Väčšine sa treba podriaďiť.*” Resp.: „*Kto sa odťahuje od kolektívu, nerobí správne! A neskôr bude ľutovať. Spoločne sa učíme, spoločne musíme aj pracovať.*” (Blažková, 1961, s. 61) S podobným významovým protipohybom, ktorý zrelativizoval relevantnosť a opodstatnenosť existencie oficiálnych dokumentov v podobe záväzkov, sa stretneme aj v pasážach, v ktorých Tóno polemizuje s vodcom pionierskeho kolektívu.

Záverom: za vývinovo stimulujúce podnety v pokuse o umelecké zbeletrizovanie informatívno-náučných prvkov či výchovných intencií v próze Tóna, ja a mravce môžeme hodnotiť atribúty ako komickosť detskej naivity, jej prelínanie sa s ďalší-

mi konfiguráciami komiky (zaujímavé sú v súvislosti s tým persiflážne polohy voči schémam a konvenciám dospelého sveta a explicitným výchovným inštrukciám), ďalej autenticitu detského poznávania, jeho omyly i skreslenia, ale predovšetkým objavovanie a poznávanie v reálnych životných situáciách dieťaťa, tematizovaných v zobrazenom svete uvedenej prózy. Naopak, za miesta retardujúce zážitkovo-príbehovú dimenziu diela považujeme statickú explikatívnosť vnášanú prostredníctvom dospelých postáv v polohe sprostredkovania „hotových“ náučných informácií či explicitnejšie koncipované výchovné intencie, o ktorých sme hovorili v kontexte predchádzajúcej reflexie.

Literatúra:

- BLAŽKOVÁ, J., 1961. *Tóno, ja a mravce*. Bratislava: Mladé letá, 113 s.
- BORECKÝ, V., 2000. *Teorie komiky*. Praha: Nakladatelství Hynek, 210 s.
- HORŇÁK, P., 1962. Pre deti konečne inak. In: *Kultúrny život*, 1962, roč. 17, č. 1, s. 4.
- JURČO, M., 1991. Jaroslava Blažková – autorka detského objaviteľstva. In: *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 1990/1991, roč. 37, č. 7, s. 196 – 203.
- MARČOK, V., 2000. Literatúra faktu pre deti v novej situácii. In: *Bibiana*, 2000, roč. 7, č. 1-2, s. 56 – 59.
- NOGE, J., 1962. Jedna edícia a niekoľko problémov. In: *Zlatý máj*, 1962, roč. 6, č. 5, s. 202.
- NOGE, J., 1964. Problémy s fantáziou, s vedou i s vedomosťami. I. In: *Zlatý máj*, 1964, roč. 8, č. 3, s. 97 – 99.

KATARÍNA MIKOLÁŠOVÁ

Bojnickí búbeli

Martin, Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2015, il. Peter Uchnár, 80 s.

V roku 2015 sa objavila na knižnom trhu rozprávková kniha Kataríny Mikolášovej *Bojnickí búbeli* ilustrovaná Petrom Uchnárom. To, že ide o autorskú rozprávku, nie je v dnešnej dobe výnimočný čin, no autorská rozprávka s poznávacím (nie didaktizujúcim, prípadne moralizujúcim) aspektom nebýva každodennou udalosťou.

Kniha je komponovaná do desiatich rozprávkových mikropříbehov, ktoré môžu jestvovať ako samostatné významové celky, ale môžu sa čítať aj ako jeden súvislý príbeh, čím čitateľ, pochopiteľne, hlbšie vstupuje do reálií a významových rovín textu a omnoho presnejšie dekoduje kompozičný princíp preskupovania fiktívneho sveta (svet búbeľov) so svetom reálnym (svet Ivanky, Matúša, Patrika). Ten je obohatený výmyslom, fikciou, rozprávkovými postavami (napr. mlok Vendelín, kráľovná zimy Oziabnoha, lúpežný rytier Ohreblo, tajomný Ungava), ale aj pseudoreálnou skutočnosťou (reprezentovanou napr. hradným pánom, jeho správcom, sedliakom, Ivankinou mamou pracujúcou na zámku), ktorá môže chvíľami na čitateľa pôsobiť aj mätúco. Prelínanie fiktívneho sveta s reálnym, do ktorého je vsadený („vtlačný“) pseudoreálny, historizujúci svet, spôsobuje, že čitateľ nie celkom presne odhaľuje, o aký typ literárnej fikcie ide. Napriek tomu kniha o tajomných, neobyčajných bytostiach – búbeľoch, ktorí „žijú iba v sladkých vodách – ale nie v hocikákyh! Voda musí mať zázračné účinky...“ (s. 6), ktorí sa o túto zázračnú, lieči-

vú vodu aj starajú, majú tri ruky a namiesto nôh chvostík, má ambíciu i potenciál oslaviť detského čitateľa tajomstvom, zaujímavými príbehmi, opismi prostredia i nečakaných situácií, ale aj nenásilnou aktualizáciou smerujúcou k oživeniu, sprítomneniu prostredia regiónu Hornej Nitry.

Už názov knihy vyvoláva v čitateľovi zvedavosť, kto vlastne búbeli sú. Dieťaťu môže toto pomenovanie evokovať bubákov, stršidielka, škriatkov, ale aj naznačiť (búbeľ-kúpeľ), napr. pri tvorivej práci s dospelým, že pôjde o postavičky, ktoré budú súvisieť s kúpeľmi (v tomto prípade bojnickými). Autorka pri pomenovaní búbeľov uplatňuje invenciu a vtip; mená Vilhelmína di Traverтини, Kalcid Hustofúz, Hydrogilda, Kalcida, Tľapšucha, Oxo už vo svojom mene obsahujú náznak charakteristiky – urodzenosť, cudzokrajnosť, pevnosť a statočnosť, inakosť a pod., ale aj chemické prvky, minerály, horniny (travertín, kalcium, voda, kyslík a pod.) Nenápadne sa tak rozvíja nielen imaginatívno-fantazijný rozmer osobnosti dieťaťa, ale aj jeho kognitívne schopnosti. Poznávacie (napr. názov jazera, pomenovanie prameňov, sprítomnenie reálií regiónu, postup práce pri sadení šafranu a pod.), ale aj výchovné elementy odrážajúce vzťah človeka k prírode, k rodnému kraju či aj túžba vzdelávať sa a poznávať iné krajiny, snaha navzájom si pomáhať, vzťahy medzi ľuďmi, spolužitie človeka a prostredia, v ktorom žije, to všetko je prítomné aj na iných miestach a podieľa sa na zaradení knižky medzi autorské rozprávky s výchovným aspektom, k textom na rozhraní zábavy a poznania.

Rozprávkový príbeh o búbeľoch sa začína príchodom cudzokrajnej búbeľky Vilhelmíny di Traverтини, ktorá priplávala na svojom koníkovi Emilovi (v reči búbeľov – škrupi-

noha) po rieke Nitra do okolia Bojníc. Cesťou stratí vedierko s vodou z rodného prameňa, ktorou sa musí kropiť, aby neumrela, lebo je, takisto ako ostatní búbeli, veľmi zimomrivá. Zachráni ju tunajší búbeľ, vládca a strážca všetkých teplých prameňov Kalcid Hustofúz. Vedierko nájde v druhom príbehu Ivanka, a keďže k nej v noci zázračne prehovorí, ide ho vrátiť Vilhelmíne. Ukáže sa, že vedierko a voda z prameňa má kúzelnú moc – rozpráva, svieti na cestu, pomáha liečiť. Týmto čarovným predmetom sa vlastne prepojí fiktívny svet s reálnym, Ivanka sa za odmenu stane jediným človekom, ktorý môže búbeľov vidieť, priateľí sa s nimi a navzájom si môžu pomáhať. Činorodé konanie hrdinov, ktorí si vedia vďaka vzájomnej pomoci, ale aj vďaka zázračnej vode či liečivému bahnu poradiť v rozličných situáciách, je na niektorých miestach predvídateľné (vyliečenie boľavej ruky Oziabnohy, liečenie boľavých nôh Ohrebla, polievanie koreňov starej lipy, aby neumrela, zázračné zakvitnutie šafranového poľa, vyliečenie tancujúceho Ungavu), vytvára stereotypný rámec, čo oslabuje estetický rozmer komunikátu.

V rozprávkových príbehoch môže čitateľ (aj detský) objaviť podobnosti s inými rozprávkami: Malá morská panna, Červená Čiapka, Soľ nad zlato a i., čo nemožno chápať ako nedostatok autorkinej invencie, ale ako princíp autorskej stratégie, ktorá prostredníctvom intertextuálneho nadväzovania používa látkovú skutočnosť a te-

matizuje ju už v iných kontextoch, vlastne ju výrazne transformuje a rozvíja. Hranice rozprávkovosti od tradičného boja dobra so zlom autorka posúva smerom k aktualizácii súčasnosti. V čitateľskom priestore určenom deťom ráta aj s dospelým čitateľom, ktorý je schopný odhaliť odkazy súvisiace so spoločenskými a aktualizujúcimi kontextami (napr. alúzia na súčasných zbohatlíkov, strach z nezamestnanosti a pod.). Smerom k detskému čitateľovi je však oveľa prístupnejšie využívanie prvkov fantazijnosti, hravosti a situačnej komiky (šmykanie sa na šikmých podlahách prepadávajúceho sa zámku, šteklenie Oxa po chodidlách, gaštanová vojna či víťazstvo nad zbojníkmi pomocou bahenných striel a pod.). Fantazijno-imaginatívny rozmer textu dotvárajú ilustrácie Petra Uchnára. Nesú sa v modrozelennej farebnosti korešpondujúcej s farbou vody a prírody, podčiarkujú prelínanie reality a fikcie a sprítomňujú detskému čitateľovi udalosti, ktoré sa vyskytujú v texte.

Aj vďaka tvorivému dopĺňaniu (prelínaniu) slova a obrazu, ktoré sa kumuluje do pôsobivého celku, si kniha nachádza svojho čitateľa v laickej i odbornej verejnosti, o čom svedčia ocenenia – Kniha Horného Považia, cena Literárneho fondu (rok 2015) za pôvodnú tvorbu, ako aj výsledky čitateľskej ankety Kniha roka 2015, ktorú vyhlasuje literárny mesačník Knižná revue, v rámci ktorej získala piate miesto.

MÁRIA KUDERJAVÁ

BIBIANA vo Veľkej Británii

BIBIANA po dlhých rokoch vystavovala vo Veľkej Británii. V meste Worcester sa dňa 5. mája v priestoroch Knižnice a dokumentačného centra The Hive uskutočnila vernisáž výstavy OCENENÍ ILUSTRÁTORI NA BIB 2015. Okrem ocenených ilustrácií účastníci výstavy mali možnosť vidieť ilustrácie všetkých ilustrátorov z Veľkej Británie, ktorí sa zúčastnili na BIB 2015. Zásluhu na realizácii výstavy mal ilustrátor, pedagóg na Univerzite vo Worcestri, nositeľ viacerých ocenení na BIB-e, účastník Worksho- pu BIB 1999 a člen medzinárodnej poroty na BIB 2015 Piet Grobler. Výstavu slávnostne otvorila prof. Sarah Green, prorektorka Univerzity vo Worcestri. Slávnostné prejavy mali Pam Dix, prezidentka IBBY vo Veľkej Británii, írsky ilustrátor Chris Haughton a za BIBIANU Hana Ondrejčková a Marián Potrok. Na otvorení sa zúčastnil primátor mesta Worcester Roger Knight a David Broster, vedúci Katedry umenia na Univerzite vo Worcestri. Výstava sa tešila veľkému záujmu návštevníkov a trvala do 31. mája 2016.

M.P.

Európske rozprávky v BIBIANE

V komorných priestoroch BIBIANY si návštevníci medzinárodného domu ume-
nia pre deti mohli v dňoch 9. 6. – 3. 7. 2016 prezrieť exkluzívnu výstavu Európske
rozprávky. Jej autorky Hana Ondrejičková a Jana Michalová vystavili na nej 130 re-
prezentatívnych rozprávkových titulov vydaných v rôznych európskych krajinách.
Pozoruhodné pritom je, že všetky pochádzajú zo zbierok knižnice BIBIANY, takže
i v tomto prípade sa potvrdila jej kultúrna a vedecká opodstatnenosť. Vysokoškols-
skí študenti i vedeckí pracovníci zaoberajúci sa literárnym folklorizmom majú totiž
v nej k dispozícii základný fond pre štúdium našej i európskej rozprávky. Ale nie-
len študijno-poznávací aspekt zvyčajne jeden z najpôsobivejších výstavných
projektov BIBIANY v ostatných rokoch. V čase multikulturálnych tendencií výsta-
va upriamuje pozornosť na jeden zo základných hodnotových fenoménov európ-
skych národných kultúr, čo je jej nie nevýznamnou pridanou hodnotou. Tou je ne-
pochybne i nápad scenáristiek obohatiť knižnú inštaláciu 28 ocenenými rozpráv-
kovými ilustráciami z BIB-u a zo súťaží Najkrajšie knihy Slovenska a Najkrajšie
a najlepšie detské knihy na Slovensku. Unikátnosť výstavy a jej výtvarno-priesto-
rového riešenia, ktorého autorom je Allan Lučenič, dokladá navyše skutočnosť, že
vďaka zábavnému aspektu sa výstava stala rozprávkovou i pre samotné deti. Jedi-
nečný výstavný projekt BIBIANY, ktorý vznikol pri príležitosti nášho predsedníctva
v Rade Európskej únie, budú mať možnosť vzhliadnuť i návštevníci Miestnej kniž-
nice v Petržalke a Knižnice pre mládež mesta Košice.

Ondrej Sliacky

VÝSTAVY V BIBIANE

ŽIVÉ MESTO

Zámerom výstavy je preniknúť do „útrob“ a „zákulisia“ mesta, a tak umožniť deťom pochopiť, čo leží za a pod veľkými urbanistickými celkami a ako to všetko vôbec funguje. Deti budú pritom riešiť rôzne úlohy: na veľkej mape vyhľadajú trasu autobusu a električky, pokúsia sa identifikovať pôdorys historických budov alebo pozorovať, ako funguje „mesto“ mravcov. Veľká stavebnica im zas umožní založiť si vlastné mesto, resp. dotvoriť fotografie popraskaných stien a chodníkov. V závere výstavy deti doplnia, čo im v meste chýba a čo by v ňom zmenili.

Námet a scenár – N. Kančevová, E. S. Kotláríková, výtvarno-priestorové riešenie – K. Jägrová, dramaturgia – A. Broadhurst – S. Petrovická.

Termín: 17. 6. – 25. 9. 2016

UMENIE ZÁHRADY

Výstava približuje deťom, kde a prečo vznikali prvé záhrady, ako sa v priebehu storočí menili a ako si aj dnes možno pri ich zakladaní dopriať veľa potešenia. Deti tu nájdu záhradu s obrovskými kvetmi, ocitnú sa v nočnej púštnej záhrade, v stredovekej bylinkovej záhrade, prejdú sa labyrintom francúzskej, ale aj romantickej anglickej záhrady a na projekčnom stole si vytvoria vlastnú. Nádvorie BIBIANY sa premení na mozaiku rôznych typov malých záhrad.

Námet, scenár a dramaturgia – I. Abrahamfyová, výtvarno-priestorové riešenie – M. Dobeš, výtvarné riešenie nádvoria – B. Benická.

Termín: 17. 6. – 25. 9. 2016

SLOVOM A FARBOU BEZ HRANÍC

Výstava predstaví výsledky projektu neziskovej organizácie Facilitas, n. o. Košice, ktorý vznikol s finančnou podporou MK SR. Je o živej kultúre, o interaktívnej forme, ktorá pomáha prispievať k vytvoreniu rovnosti príležitostí pre zdravotne a inak znevýhodnených ľudí. Pre deti sú pripravené tvorivé arteterapeutické aktivity.

Termín: 8. 7. – 10. 7. 2016

JAPONSKÁ ILUSTRÁTORKA SHIHO DONO

Je absolventkou prof. Dušana Kállaya z Katedry grafiky Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave. Svoje práce vystavovala v japonských galériách v Tokiu a Otare. Za vynikajúce študijné výsledky získala ocenenie na Vysokej škole výtvarných umení v Joshibi. V súčasnosti žije a tvorí v Bratislave.

Termín: 5. 8. – 31. 8. 2016

SUMMARY

The 16th national conference on contemporary Slovak literature, illustration and drama for children and young people was held at the Faculty of Education, Comenius University in Bratislava, on 20 April 2016. The keynote speaker was Professor Zuzana Stanislavová from Prešov University in Prešov. She titled it *Po vychodených chodníčkoch* (Along the Beaten Track).

In her paper she presented critical remarks concerning the contemporary status of Slovak works for children. In her opinion, regardless of a handful of exceptions, the works lack a desire to discover and to be bold and are unable to represent an authentic child who did not hesitate and cried "The King is Naked". Most of the stories are fabricated and have nothing in common with the reality of modern families, school and society. This applies not only to social prose for children and youth but also to authors' fairy tales that in the past used to attract interest in children and adult readers alike.

Before this paper was presented, Timotea Vráblová, President of the Slovak IBBY Section, presented the Plaque of Ľudmila Podjavorinská, an important Slovak award, to a Czech scientist, Professor Svatava Urbanová from the Ostrava University in Ostrava, for her effort in developing Czech-Slovak contacts in the area of literary works for children and youth. On this occasion, Professor Urbanová presented a conference paper on the Czech works for children and youth in 2015.

The writer Ján Turan reminded of the jubilee of Peter Čačko in his presentation titled *Naše mladé letá* (Our mlade leta). Peter Čačko was among the core staff of the *Mladé letá* publisher that shaped the cultural standard of Slovak children through its strategy for half a century. Čačko was also significantly involved in *Mladé leta*'s international activities. He also proved his excellent managerial skills as the director of BIBIANA, the International House of Art for Children. He translated dozens of books into Slovak and introduced them to Slovak literary culture to develop reading competencies in young Slovak readers.

The writer Toňa Revajová, in her paper *Toto v Bratislave ešte nebolo* (Bratislava Has Never Seen This Before), informed Bibiana readers about the Children's Book Days that were organized by the local library (Miestna knižnica) in Petržalka, the

largest city part of Bratislava, in cooperation with BIBIANA, the International House of Art for Children, in May this year. As in every year, this year as well important Slovak writers met with children to discuss their books with them. Illustrators conducted workshops for children to present the secrets of the art of illustration.

The paper *Len sedem statočných* (The Seven Magnificent Only) was presented by Iveta Gal Drzewiecka from Prešov University in Prešov at the Bratislava conference. She analyzed contemporary illustration art for children's books and critically pointed to situation in which, for commercial reasons, artists seek to satisfy the undemanding taste of certain publishers and parents who buy books for their children. Fortunately, there still are more than the "Magnificent Seven" who are not ready to soften their tough criteria and their artistic ideals. An encouraging development is that young graduates from the Bratislava Academy of Fine Arts have been joining them. Ján Kačala of the Faculty of Education, Comenius University, has been increasingly focusing on literature for children and young people. Professor Kačala is a linguist and his interest has been reflected in thorough analyses of language and style. This time his attention was caught by the prose of writer Roman Brat in *Zlo nemá na kúzlo* (The Evil Cannot Win over the Magic) and its slang style.

Ľubica Kepštová briefed on the 9th edition of the radio festival of monologue fairy tales and fairy tale plays. The Mária Ďuričková award, bestowed at the festival to important authors of radio fairy tales, was given to Ján Uličiansky. The concluding paper at Bibiana was *Poznanie ako humorný a dobrodružný zážitok* (Cognition as a Humorous and Adventurous Experience) presented by Miloš Ondráš, a young literary scientist from the Faculty of Education, Comenius University in Bratislava. He revisited an important book, *Tóno, ja a mravce* (Tono, Me and Ants), by an outstanding classical author of modern Slovak children's literature, Jarošlava Blažkova.

The last paper in the issue is a review of the authored fairy tale *Bojníci búbeli* by Katarína Mikolášova. The review was written by literary critic Mária Kuderjavá from Prešov University in Prešov.

